

Jahresbericht

des

k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg

für das Schuljahr 1907/1908.

Inhalt:

- 1.) *Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. I. Od Pohlina do Prešerna. Spisal Ivan Grafenauer.*
- 2.) *Schulnachrichten. Vom Direktor.*

Krainburg 1908.

Buchdruckerei von Kleinmayr & Bamberg in Laibach.

Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums.

Jahresbericht

des

k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums

in Krainburg

für das Schuljahr 1907/1908.

Inhalt:

- 1.) Zgodovina novejšega slovenskega slovstva. I. Od Pohlina do Prešerna. Spisal *Ivan Grafenauer*.
- 2.) Schulnachrichten. Vom *Direktor*.

Krainburg 1908.

Buchdruckerei Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg in Laibach.

Verlag des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums.

Zgodovina
novejšega slovenskega slovstva.

I.

Od Pohlina do Prešerna.

Prvi oddelek.

Ivan Grafenauer.

Uvod.

Predmet našega razmotrivanja bo *novejše* slovensko slovstvo; zasledovati hočemo njega notranji razvoj v zvezi z narodovim dušnim življenjem in z vplivi tujih literatur, v kolikor so povzročile ali pospeševale kako novo gibanje v našem slovstvu. Obračati pa hočemo svoj pogled pred vsem na poetiško literaturo, na znanstveno pa samo v toliko, v kolikor se nam v njej kaže takozvani „duh časa“ in v kolikor je javila svoj vpliv na lepo knjigo. — Pojma „novejši“ pa ne mislim omejiti pretesno; „novejše“ slovensko slovstvo imenujem naše slovstvo od Vodnikovih do naših dni v nasprotju z našo staro literaturo srednjega veka, protestantske in katoliške dobe.

Pričeti hočem z ono dobo, v kateri se zasnuje nit razvoja, da se ne pretrga več, s *prosvetljeno dobo* v našem slovstvu. Iz reform prosvetljenega absolutizma začno pohlevno kliti prve cvetice naše posvetne poezije. Vendar pa je čas pred vsem praktičen; tako tudi baron Žiga Zois, ki stoji v središču literarnega gibanja, in Vodnik, „prvi slovenski pesnik“. Zgledli so bili francoski klasicizem, ki je našel pot k nam skoz nemški medij, nemško slovstvo, večinoma predklasiške dobe, in avstrijsko-nemško slovstvo.

A nov duh, duh *romantike*, je dospel kmalu tudi do nas. Najprej ga vidimo pri znanstvenikih, ki se zanimajo za narodno poezijo, za pravo narodno govorico nasproti zgolj literarnemu jeziku; glavni učitelji so: brata Grimm, Humboldt in germanistiška šola. Pozneje prodre ta duh tudi v poezijo. Po Schleglovem zgledu se ozirajo pesniki po romanskih literaturah, navdušujejo se pa tudi že ob slovanskih romantikih, kakor ob Čelakovskem, Kollárju, Mickiewiczu in Puškinu. Vraz in Prešeren značita dve različni struji in dva viška naše romantike.

Po Prešernovi smrti je romantika pokopana. Zmisel za poezijo je večinoma izginil; *politiški* cilji probujajočega se naroda stopajo tako v ospredje, da postane literarna umetnost njih dekla. Slovstvo, poezija ima pomen le kot rodoljubno delo, dolžnost rodoljuba je, da kuje pesmi. Politiški poetaster Koseski, „Noviški“ klasik, porine v ozadje — Prešerna. Lepo slovstvo je našlo zavetje pri celovškem „Glasniku“, ki se ga je oklenil mladi rod. Levstik in Jenko sta glavna zastopnika te mladine. Ko je „Glasnik“ l. 1868. pod Stritarjevo egido začel odločen boj proti „Noviški“ literarni diktaturi, je „Glasnik“ sicer preminil, mladina pa je zmagala.

„Zvon“, ki je začel l. 1870. izhajati na Dunaju, je vidno znamenje te zmage. Stritar, učitelj poetike za mlajšo generacijo pisateljev in pesnikov,

stoji v središču. Čeprav je sam veš prepojen z novoromantiškim sentimentalnim pesimizmom, čeprav je bolj utopistiški sanjar brez pravega daru za opazovanje, je bil vendar velik prijatelj realizmu, ki ga je videl pri Levstiku, Jurčiču in Kersniku. Obdarovan poleg tega s finim čutom za obliko, je bil kakor rojen za to, da je rešil slovensko slovstvo formalne anarhije domorodnega pesništva in da je postal voditelj novi generaciji, ki nam je podarila precejšnje število velikih duhov, kakor: Gregorčiča, Aškercia, Jurčiča, Kersnika, Tavčarja, Detela.

Sredi devetdesetih let pa je vstala „moderna“ v znamenju boja za „novo strujo“ naturalizma, ki se mu je pridružila kmalu tudi dekadencea v liriki. Kakor skoro v vseh takih bojih prvoboritelji sami niso ustvarili velikega; šele mlajši rod, ki se ni več boril za tehniko, je došel do umetniške višine, v pripovednem slovstvu zlasti Cankar in Meško, v liriki Kette in Zupančič. Izmed pisateljev, ki niso vzrasli naravnost iz „moderne“, sta največja umetnika Finžgar in Medved.

Razdelitev tvarine sledi naravno iz tega razvoja: I. Prosvetljena doba, blizu od l. 1765. do okrog l. 1810. II. Slovenska romantika, okrog l. 1810. do Prešernove smrti l. 1849. III. Doba reakcije (doba „Novic“ in „Glasnika“), l. 1849. do blizu l. 1870. IV. Stritarjeva doba, od l. 1870. do okrog l. 1895. V. Slovenska „moderna“, od l. 1895. naprej.

I. Prosvetljena doba.

1. Splošni pregled.

Utrujenost, ki je objela po viharnih verskih, socialnih in državnih preobratih šestnajstega stoletja za več ko sto let vse kulturno življenje osrednje Evrope, je začela giniti šele v sredini XVIII. stoletja. Prosvetljeni absolutizem Friderika II. in Marije Terezije je izkušal povzdigniti ljudsko blagostanje; večje zanimanje za slovstvo je bila naravna posledica. Vsemogočni vpliv francoskega „dobrega okusa“ je jel na Nemškem po hudem boju Lessingovem giniti in Herder je pokazal na narodno poezijo, ki naj bi rodila pravo nacionalno slovstvo.

Tudi naše slovstvo je trpelo pod vplivom splošne srednjeevropske literarne letargije. Protireformacija, kmetiški upori in turški navali tudi niso ravno preveč pospeševali kulturnega napredka. Nemško plemstvo, narodno indiferentno in tuje meščanstvo, revno, tlačansko kmetiško ljudstvo, trepetajoče pred valpetovim bičem, to ni moglo biti podlaga živahnejšemu narodnemu razvoju. Samo duhovščina je skrbela, a v najskromnejših mejah, za verske potrebe ljudstva in duhovnega pastirstva.

Pot do napredka so utrle šele reforme Marije Terezije in Jožefa II., s katerimi sta hotela pred vsem utrditi edinstvo habsburških dežel in povišati davčno moč podanikov, zlasti kmetov. Ustanovitev ljudskih šol je bila podlaga vsaj najprvotnejše ljudske izobrazbe, osebno osvobojenje tlačanov pa je bilo prvi pogoj za boljši razvoj gmotne in dušne kulture našega kmeta, jedra slovenskega naroda. Težko tehtajo nasproti tem blagodejnim reformam jožefinski germanizatoriški nameni, ki so jih nameravali pospeševati tudi z novo, takozvano „nemško“ ljudsko šolo. A k sreči smo imeli tačas nekoliko za šolo navdušenih mož, kakor Kumerdeja, Japlja, ki so znali odkrhniti to protinarodno ost in dobiti pohlevno meščece v ljudskih šolah tudi slovenskemu jeziku. A od tega časa sem se bije boj za pravico slovenščine v šoli, ki še zdaj ni dobojevan. Pouka pa ni hotel cesar Jožef samo za otroke, ampak tudi za odrasle; doseglo naj bi se to s poučnimi, poljudnimi knjižicami o računstvu, o kmetiških in gospodarskih stvareh, o čebeloreji, živinoreji itd. Tudi tega stremljenja so se Slovenci takoj poprijeli. Stali so torej pred skoro čisto novim problemom: zadostiti v slovenskem jeziku šolskim in poljudno poučnim potrebam. In navdušeno so se lotili rešitve tega problema razni pisatelji, Pohlin, Kumerdej, Japelj, Linhart.

Obenem pa je nastalo še drugo vprašanje, važnejše za nas in plodovitejše za slovstveni razvoj, vprašanje, ali ne bi bilo mogoče tudi v slovenskem jeziku zlagati umetne pesmi, kakor je to šele pred kratkim sijajno pokazal o nemškem jeziku — Klopstock. In začeli so reševati tudi ta problem; poskusi, izšli iz Pohlinove šole, so se nam ohranili v Devovih „Pisanicah“. Po obliki in vsebini so se naslanjali ti proizvodi na sodobno nemškoavstrijsko pesništvo, ki pa je bilo daleč zaostalo za drugim nemškim. Pastirsko pesništvo rokoko-dobe z osladno zaljubljenimi vzdihmi Amint in Elmir, dvorni poetje začetka XVIII. stoletja z dolgovezniimi patetiškimi prigodnicami, epigramatiki takozvane berlinske šole, pesniki moralnih pripovedi in basni so bili vzori nemškoavstrijskega pesništva okoli l. 1770. Edina osebnost, ki nekoliko nadkriljuje to omejeno obzorje, je Mihael Denis, bard Marije Terezije in Jožefa II., vnet avstrijski patriot, ki se je učil pri Klopstocku. Preko te literature, ki so je spoznali pač povečini iz dunajskega „Musalmanaha“, ne sega obzorje sotrudnikov „Pisanic“. Nekoliko razsežnejši pogled ima Japelj, ki je v svojih poskusih segal tudi po izvunavstrijskih pisateljih, po Hagedornu, Gellertu, Kleistu, Zachariāju.

Bistven korak naprej je stopil baron Žiga Zois, pravi zastopnik svetovno izobraženega prosvetljenca. Po vseh svojih nazorih, tudi v jezikoslovnih in estetskih, je bil učenec prosvetljene dobe. Vendar pa se opažajo pri njem tudi že sledovi novega duha, duha Herderjevega. Učenca njegova sta Vodnik in Linhart, ki ju lahko imenujemo začetnika slovenske lepe književnosti.

Obravnavati moramo torej najprej Marka Pohlina, „Pisanice“ in Japlja, potem pa Zoisa, Linharta in Vodnika.

2. Pohlina krog.

Pohlina toliko grajana osebnost zavzema precej važno mesto v zgodovini slovenskega slovstva, ker on ne znači samo nekaj sklep pretekle katoliške dobe, ampak tudi začetek nove. Njegovih jezikovnih napak radi tega še ni treba prezirati. Dobršen del njegovega jezikobrodstva pa temelji v tem, da je bil Ljubljčan (rojen l. 1735.) in da kot bosonogi avguštince — dvanajstleten je vstopil v samostan v Mariabrunnu poleg Dunaja — ni mogel spoznati prave narodne govornice, tudi tedaj ne, ko se je vrnil po dovršenih bogoslovnih naukih v Ljubljano. Tu je ostal do l. 1775., ko je bil poklican za bogoslovnega profesorja na Dunaj. V Ljubljano se je vrnil zopet l. 1781. kot subprior, dokler ni šel (l. 1791.) zopet na Dunaj in nato v Maria-brunn, kjer je umrl l. 1801.

Eden izmed prvih se je Pohlina pridružil delu za praktično ljudsko izobrazbo; napisal je abecednik (l. 1765.), računsko knjižico (l. 1781.), skrbel je poleg pouka („Kmetam za potrebo inu pomoč“, l. 1789.) tudi za zabavo („Kratkočasne uganke“, l. 1788.).

Važnejša kot ti spisi pa je za slovstveno zgodovino njegova slovnica „Kraynska Grammatika, das ist: Die crainerische Grammatik“ (1768). Kakor je hotel pri Nemcih Gottsched po zgledu francoske akademije s svojo „pravilno“ slovnico ustvariti „pravilen“ jezik, tako pri nas Pohlín. Kakor Gottsched je tudi Pohlín zaničeval ljudsko govorico „in je delal tako kakor učenjaki in jezikoznanci, ki vedo ceniti kako besedo in si jo prisvojiti (Kr. Gr., str. 15.)“. Ker mu je pa manjkalo pri tem še jezikoslovnega znanja,¹ ni moglo biti iz pokvarjene moke dobrega kruha.

Kar pa za nas pride v poštev, ni toliko slovnica sama kot njegova „metrika“ in „poetika“, prva v slovenskem slovstvu. Sama ob sebi je prav brez vsake vrednosti, ker odseva iz nje samo popolno Pohlínovo neznanje o slovenski prozodiji.² Tudi zgledi niso bogve kaj. Pisani so največ v heksametrih in aleksandrincih; zadnji vir jim je pač kaka nemška renesančna poetika. Kljub svoji ničvrednosti pa je bil ta drobní poskus slovenske metrike povod poskusom, iz katerih so izšle „Pisanice“ in pozneje Vodnik.

S svojo metriko je obrnil Pohlín pozornost, pred vsem svojih sobratov duhovnikov, tudi na posvetno pesništvo; bodril jih je po svoji slovnici in ustno, da so se vadili v slovenščini in v slovenskih verzih, ki jih je o. Damascen Dev po Pohlínovem odhodu na Dunaj prvič l. 1779. zbral v „Pisanicah“. Po svoji ideji so izšle pisanice iz francosko-nemškega almanaska gibanja. L. 1765. je izšel v Parizu prvič „Almanac des Muses“. V začetku sedemdesetih let so posneli to podjetje tudi na Nemškem v Göttingah in v Lipskem. Kmalu je sledila cela povodenj takih almanahov; dunajski, ki je izšel prvič l. 1777., je najslabši izmed njih. In ta je bil oče — našim „Pisanicam“.

Tega izvora tudi ne morejo zatajiti. V pr i g o d n i c a h, zloženih v nerodnih aleksandrincih, heksametrih in distihih, se kaže slabo prebavljen Denisov vpliv. Marija Terezija, Jožef II., Pohlín in njegova slovnica, to so najbolj priljubljeni predmeti tem prigodnicam, ki težko stokajo pod težo mitološkega bremena in „visokega“ patosa. Tudi ostala lirika ni dosti drugačna, puhla po vsebini, nerodna po obliki. Edina izjema je Vodnikov „Zadovolne Krajne“. E p i g r a m i, ki jim večinoma manjka bistveni znak epigrama, krátek izraz z ostro poanto, so posneti po nemških zgledih in po Marcialu, učitelju tudi nemških epigramatikov. Ne moremo se torej čuditi, če najdemo časih kak epigram v „Pisanicah“ in pri — Lessingu. Tako „Auf einen Zweikampf“ in „Dvuboj“, „Auf die Magdalis“ in „Na Paulo“ (Marcial X., 8.):

¹ Naslanjal se je pač na soroden češki vir, kar pričajo izrazi „Pähölzhék“ = Page (str. 179.), č. paholek; „hambajozhega“ = höhnend (str. 95.), č. hamba; „knífh“ = č. kníže.

² Vir mu je kakor za slovnico najbrže kak severnoslovanski spis, za kar pričajo imena njegovih poetičkih bogov: Tribek, Pahoda, Skritek, Pohvist (str. 184—185).

Nubere Paula cupit nobis, ego ducere Paulam
Nolo: anus est. Vellem, si magis esset anus.

Die alte reiche Magdalis
Wünscht mich zum Manne, wie ich höre,
Reich wäre sie genug, das ist gewiß;
Allein so alt! — Ja, wenn sie älter wäre.

Paula oč mene za moža imeti,
Al' jest nočem Paule za ženo si vzeti.
Paula je prestara. Ja, ke b' starše bila
Že, be otl jest, de berš se spet zločila.

nemške „Moralische Erzählungen“ in basni. Za originalnost se pesniki
All' sta epigrama kaj v slovu: — glavna napaka tudi pri prevodu

pesmi je gostobesednost. Navadno so moralizujuče vsebine kakor tudi nemške „Moralische Erzählungen“ in basni. Za originalnost se pesniki ravno ne poganjajo. Tako je Devov „Paradiž“ posnet po Hagedornovi pesmi „Adelheid und Heinrich, oder die neue Eva und der neue Adam. I. Erzählung“, samo da je slovenska mnogo bolj sirova — žena ne sme jezdit psa, dočim pri Hagedornu ne sme bosa stopiti v lužo. — Devova opereta „Belin“, ki hvali v alegoriji Jožefa II. — uglasbil jo je učitelj Jak. Zupan —, je spisana po zgledu Metastazijevem. „Zapopadek“ ji je: „Bellin (sonce) ena senca dobrutljivih Oblastnikov bode za svoje lubeznivoste inu krotkoste volo od Rhodarjov za Boga goriuzet; za leto čast se Burja (vetr) teh nausmileneh Gospodarjov senca, zabstojn muja. On bo zaveržen ter iz špotam za svoje hudobnoste volo iz Rhodarskeh ottočce stiran.“

Jezikovno stoje „Pisanice“ od kraja do konca na istem nizkem stališču, v pesniškem izražanju „pesniki“ niso napredovali dosti, pač pa se kaže nekak napredek z ozirom na vsebino in metriko. Dočim obsega prvi zvezek „Pisanic“ (1779) skoro same prigodnice, stopajo pozneje, v drugem (1780), tretjem (1781) in v četrtem neizdanem zvezku¹ v ospredje druge pesniške vrste, ki pa seveda tudi niso kaj posebnega. Tudi staroklasiška metra izginejo — aleksandrinec vlada neoviran — in verzifikacija postaja nekoliko lažja. Kaj boljšega v teh začetkih ne moremo pričakovati. „Pisanice“ je treba vzeti za to, kar so, za vaje. Jezik in verzifikacija sta morala dobiti neko spretnost, preden se more pesnik prosto gibati. Da so bile „Pisanice“ šola za metriko, to je njih pomen in to je pomen tudi Marka Pohlina in njegove metrike.

Nekako nadaljevanje te strani naloge „Pisanic“ je delo Kamničana Jurija Japlja (1744 — 1807), znanega prevajaveca in urednika „Svetega pisma“ (1784 — 1802). Njegove cerkvene pesmi², ki so večinoma prevedene iz nemškega in latinskega jezika, kažejo v tehniki vpliv Gellertovih duhovnih pesmi in se berejo gladko. Z malimi popravki se rabijo še dandanes. Poleg tega pa se je Japelj pečal tudi s posvetno pesmijo in je dokaj dovršeno prevajal Hagedorna, Gellerta, Kleista, Mendelsohna in Zachariäja,

¹ Izdal ga je dr. Šlebinger v „Izvestju II. državne gimnazije v Ljubljani“ za šolsko leto 1904/05; lepo Šlebingerjevo razpravo o „Pisanicah“ gl. „Izvestje“ iste gimnazije za leto 1905/06. Bila mi je za „Pisanice“ glavni vir.

² Izdal je: „Cerkvene Pesmi“ (1784); pesmi je dodal tudi „Zbranim molitvam“ (1786) in svoji izdaji „Listov in evangelijev“ (1787).

nadalje tudi Metastazijevo opereto „Artakserkses“. Njegovi rokopisi žal še vedno leže neizdani v ljubljanskem Rudolfinu kljub že pretekli stoletnici Japljeve smrti. Po obliki so Japljeve pesmi — soditi morem le po cerkvenih — mnogo boljše od Vodnikovih prvencev, dikcija je lepa in uglajena, verzifikacija prosta in neprisiljena. V tem tehniškem oziru lahko imenujemo Japlja vrednega predhodnika Vodnikovega, čeprav pesnik ni bil.

Čisto osamljena prikazen in torej brez nadaljnjega vpliva na razvoj slovenskega pesništva je štajerski pevec Leopold Volkmer (1741 — 1816). Doma iz Ljutomera, je postal l. 1764. duhovnik in je kaplanoval po raznih štajerskih farah do l. 1808., ko je stopil v pokoj. Umrl je pri sv. Urbanu l. 1816. — Gellertove, Gleimove in Lessingove basni so mu bile kot pesniku za vzor. Po verzifikaciji in stilu spominja bolj na gostobesedni, konverzacijski ton Gellertovih basni kot na pregnantno kratkost zrelega Lessinga. Formalno nikakor ne dosega višine Japljeve. Njegove pesmi je prvi izdal Ant. Murko l. 1836. — radi tega ga je uščenil Prešeren: „č e n č Volkmera Murko zdajavec“ — nanovo pa dr. Jož. Pajek l. 1885.

3. Zois in njegov krog.

Le reven poskus je bilo vse to, kar se je literarno delalo pod Pohljnovim vodstvom, a ledina je bila zorana, čakala je sejavca, da bi sprejela seme. In sreča nam je tačas podarila pravega moža, bil je b a r o n Ž i g a (S i g m u n d) Z o i s, p l. E d e l s t e i n. Po očetu Mihaelu Angelu je bil laškega rodu, po materi, Kranjci Ivanki pl. Kapusovi, pa Slovenec. Rodil se je v Trstu l. 1747., in ko je dorastel, se je izobraževal v Italiji, kjer se je poskušal tudi v laških pesmih. Njegov poklic — oče mu je zapustil veliko izvozno trgovino z železom in mnogo fužin na Gorenjskem — ga je silil v naravoslovje, kjer je bil strokovnjak. A tudi v drugih znanostih in v sodobnem slovstvu je imel precej razsežno znanje, saj je bil učence francoskih enciklopedistov.

Temelj njegovemu leposlovnemu naziranju je bila klasicistiška poetika prosvetljene dobe. Poetike Boileauja (1636—1711), Batteuxa (1713 do 1780) in njegovega nemškega prevajavca Ramlerja so bile njegova navodila. Ravnotako je odgovarjalo tudi slovstvo, ki ga je obvladal, večinoma tej klasicistiški estetiki. Sodobno italijansko, francosko slovstvo mu je bilo znano, istotako nemško predklasiške dobe in pač tudi prvih klasikov, čeprav o kakem vplivu Klopstocka, Wielanda in Lessinga ni sledu v njegovih pismih. Važen pa je vpliv novejšega nemškega slovstva, Herderja in Bürgerja. Herder s svojo ljubeznijo do narodne poezije, s svojo zahtevo originalnosti in „idiotizmov“, t. j. narodnega jezika, v nasprotju z uniformiranim pismenim jezikom mu je zelo ugajal. Bürger pa, ki je, eden izmed prvih poleg Goetheja, udeleževal Herderjeve nauke v produktivni poeziji, je pokazal s svojo balado „Lenoro“, kaj se pravi pesniti v narodnem duhu.

Pod vplivom teh novih nazorov je pisal Zois Vodniku, „da se s prevodi in s posnemanjem ničesar ne doseže, čas zahteva o r i g i n a l n o s t; ta pa se ne more od nikogar zahtevati, ker je nebeški dar (I. pismo, Vodnikov spomenik str. 46.)“; kar pride izpod njegovega peresa, mora biti pisano v narodnem duhu, za narod (IV. pismo). Nadalje mu poroča, da se nahajajo pri novejših narodih tudi že epske pesmi, ki so spesnjene v narodnem duhu („Lenora“, IX. pismo). Priporoča mu Ossiana, a svari ga, da naj ne posnema Denisovega preobloženega sloga (Herder, l. c.). — Vendar pa je ostalo Zoisu še marsikaj iz prejšnjih, vkoreninjenih nazorov prosvetljene dobe, tako nekak racionalizem, ki je znak te dobe in tudi njene estetike. Vodniku piše, da naj rabi mitološke izraze (škrat, mora, veša itd.), ki so se ohranili do danes v našem jeziku, le v tem zmišlu, da se izbijajo predsodki, zmote in prazne vere, ki so z njimi združene (IX. pismo). Zastareli so tudi njegovi nazori o bistvu epske, didaktične poezije, o enoti časa in dejanja itd. (IX. pismo).

S Zoisovim znanjem in zanimanjem za slovstvo se je pa družilo tudi mladeniško navdušenje za prosep slovanskega slovstva. Združeval je okrog sebe vse izobraženstvo v Ljubljani. Japelj, Kumerdej, Linhart so se redno shajali v njegovem domu v Ljubljani; on jih je nagovarjal in navduševal za slovstveno delo. Najbolj se je zavzemal za izdelovanje „filozofsko-kritične“ slovnice in besednjaka, ki bi odgovarjal sodobnemu stanju umetnosti in znanosti. Kumerdej je prevzel to delo, Linhart mu je pomagal, pa tudi Vodnika je pritegnil k temu delu kmalu potem, ko je stopil z njim v zvezo. Poleg tega pa je navduševal zmožne može tudi za pesniško delo, Linharta za dramatiko, Vodnika za liriko; budil in bodril je oba. Brez Zoisa ne bi imeli ne Linharta, ne Vodnika.

Pa tudi sam je prijel časih za pero in napisal ali priredil kako slovensko pesem. Kopitar poroča Dobrovskemu, da je prelagal Zois v prejšnjih letih najbolj priljubljene arije na slovenski jezik; italijanski operni peveci so jih peli potem slovensko, ko so prišli, navadno o veliki noči, v Ljubljano. Prevodi niso bili slabi, še Italijani so jih priznali za „cantabilissimo“, ne tako nemške. Pozneje je prevedel tudi Bürgerjevo „Lenoro“. Porabil je ta prevod mogoče tudi Prešeren, ko je v Ljubljani svoj prvotni prevod priredil za „Čbelico“ (Pintar, Zbornik Slov. Mat., IV. 160—163).

Ko je Vodnik (1796), že po Linhartovi smrti, prišel v Ljubljano, je bil reden gost v Zoisovi hiši, zlasti še, ker Zois, vsled protina ohromel, ni mogel nikamor iz svojega stanovanja. Tudi naš prvi romantik, Kopitar, se je seznanil s slavistiko pri Zoisu. Sploh je bila Zoisova hiša do njegove smrti (10. nov. 1819) shajališče duševne aristokracije v Ljubljani. Največja njegova zasluga pa je, da je Linharta navdušil za slovensko dramatiko in da je zbudil in vzgojil Vodnikovo „modrico“, ki je spala prej že celih dvanajst let (1781—1794).

Starejši izmed teh dveh Zoisovih ljubljencev je:

Anton Linhart.

Za naše slovstvo je važen kot začetnik slovenske dramatike. Rodil se je v Radovljici dne 11. decembra 1756. Oče njegov je bil Moravan, mati Radovljčanka. Ko je dovršil v Ljubljani gimnazijo, je vstopil (1776) v stiški samostan, a je zopet izstopil (1778) in šel na Dunaj, kjer je dovršil pod Sonnenfelsovim vodstvom policijski, trgovski in finančni tečaj. Stopil je tudi v vrsto nemških poetov. Sonnenfels, avstrijski učence Lessingov, in Denis sta mu bila učitelja. Poleg teh dveh pa je vplivala nanj največ italijanska opera Metastazijeva in pastirsko pesništvo Guarinijevo. „Blumen aus Krain“ (1781) so plod tega dela. Nas zanima v tej zbirki zlasti prevod „Pegama in Lambergarja“ v heksametrih. Meščanska tragedija „Miss Jenny Lowe“ pa kaže Linhartu Lessingovega in Sonnenfelsovega učenca. A vse to delo je bilo nedomače in zlasti pesmi niso bile nič boljšega kot nemški pendant slovenskih „Pisanic“. Ko se je očistil pozneje Linhartov okus, je uničil, kar je mogel dobiti teh svojih prvih, nedomačih poskusov.

Zois mu je pokazal drugo pot, da je „steze popustil nemškega Parnasa“; in šele zdaj dobi njegovo književno delo pomen za slovensko slovstvo. Ko je prišel v Ljubljano, se je lotil po Zoisovem prigovarjanju najprej slovenske zgodovine. Izdal je v dveh zvezkih razsežno delo: *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Oesterreichs* (1788 in 1791). Izšla je ista izdaja tudi za Nemčijo z novim naslovnim listom „Nürnberg 1796“. Prvi zvezek obsega prazgodovino naših krajev do naselitve Slovencev, drugi pa slovensko zgodovino do podjarmljenja po Frankih. Linhartova zgodovina je pisana jako trezno in razumno. „Slovenci imamo malo učenjakov, ki bi bili tako razumno pisali o naši preteklosti ter pri tem sklepali iz takratnega kulturnega stanja južnih Slovanov na starejše dobe.“ (Murko, Časopis za zgod. in narodop., III. 223.)

Še važnejši je Linhartov poskus, uvesti slovenščino v gledališče. Posamezne pesmi v Zoisovem prevodu so se pele sicer že prej kot kupletiči v laških operetah, a drugače se slovenščina še ni slišala v gledališču iz preprostega vzroka, ker še nismo imeli ne ene gledališke igre. Zopet po Zoisovem prigovarjanju se je lotil dela Linhart. Po igri „Die Feldmühle“ tedaj priljubljenega dunajskega dramatika Jož. Richterja je priredil za slovenske razmere „Županovo Micko“ (tisk. 1790), ki se je igrala v ljubljanskem gledališču 28. decembra 1789. Igrali so jo diletanti iz najodličnejše ljubljanske družbe na korist ubogim. Vsebina je sledeča: Žlahtni mestni gospod Tulpenheim zalezuje pošteno kmetiško dekle Micko. Ta začetka zaupa njegovemu prilizovanju in ne mara za Anžeta, ki bi jo imel rad za ženo, a skrbno varuje svoje poštenje. Ker ji Tulpenheim drugače ne

more do živega, hoče navidezno skleniti ženitovanjsko pogodbo, da bi jo potem zapeljal. Toda vmes pride bogata mlada vdova Šternfeldovka, nevesta Tulpenheimova, in Micka in Šternfeldovka spoznata, kakega ženina sta imeli. Za kazen morata bita Tulpenheim in njegov prijatelj Monkof navzoča, ko piše od Monkofa najeti pisatelj Glažek ženitovanjsko pismo za Micko in Anžeta, povrh pa izgubi Tulpenheim še svojo bogato nevesto. — Igra je spretno prirejena za naše razmere, tako da res mislimo videti pred seboj slovenske tipe, in živahno zapletena, tako da še danes lahko vpliva na odru, čeprav ji je Govekar v svoji prireditvi zabrisal časovni kolorit.

Še večjega zanimanja je vredna druga Linhartova prireditev „Veseli dan ali Matiček se ženi“ (tisk. 1790). Matiček, prej vrtnar, zdaj prvi služabnik barona Naletela, graščinskega gospoda na Gorenjskem, se ima oženiti z brhko hišno Nežko. Baron je obljubil doto, ker jo hoče potem skrivaj imeti za ljubico. Žužek, graščinski kancelir, mu pri tem pomaga. Zvečer pred poroko ji sporoči, naj pride na vrt, kjer jo bo baron čakal. Ko razodene Nežka te baronove namene Matičku, hoče ta prekrizati njegove račune s tem, da zbudi v graščaku ljubosumnost radi baronice. Nežka pa pove baronici, kaj namerava graščak; obe skleneta, da gre gospa zvečer na vrt preoblečena za Nežko, Nežka pa za baronico. V tem pa nastane druga težava. Smrekarica vloži pri graščinskem sodišču po „besedniku na deželi“ Zmešnjavi ugovor proti Matičkovi ženitvi z Nežko, ker ji je obljubil, da jo vzame za ženo, ko mu je posodila „200 kron“. Pri razpravi se pa pokaže, da je ona — njegova mati, Žužek pa njegov oče. Vse bi bilo v redu, a Žužek ga zdaj opozori, da se je Nežka sporazumela z baronom. Res izve, da mu je obljubila sestanek na vrtu. Zato povabi godce in svate za zvečer na vrt, kjer naj se skrijejo in prikažejo, ko dá znamenje. Gospod zvečer dvorani dozdevni Nežki, Matiček pa iz jeze dozdevni baronici. Baron ju zasači in ju hoče kaznovati, a namesto tega stoji osramočen pred vsem občinstvom.

Kakor je že povedal M. Čop, ni „Matiček“ zgolj prevod Beaumarchaisove drame „La folle journée ou le mariage de Figaro“ (spisana l. 1773, prvič igrana v Parizu l. 1784.), ampak samostojna prireditev. Dejanje je lokalizirano na Gorenjskem in vsled tega prilagodeno domačim razmeram. Comte Almaviva-baron Naletel je graščak na Gorenjskem, Figaro-Matiček ni avanziral za grofovega poslanca v Londonu, ampak za prvega baronovega služabnika. Marceline-Smrekarica je iz plemenitašnje degradirana za ključarico na Gobovem gradu pri Novem mestu. Paže Cherubin je postal študent Tonček itd. Najvažnejša je pač izprememba v sodnijskih prižorih. Vlogo Matičkovega očeta je sprejel od seviljskega zdravnika Barthola, zastopnika Marceline, graščinski kancelir Žužek, ki je pa sicer prevzel vlogi ključarja Bazila in zastopnika sodišča Brid'oisona. Bartholo pa je postal Zmešnjava. Linhart pa je črtal tudi vlogo Marceline, Smre-

karica sama namreč ne nastopi. S tem so v zvezi seveda tudi še druge izpremembe, namesto Marcelino-Smrekarice svari Figara-Matička Žužek itd. Popolnoma Linhartova je karakteristika sodišča, kjer nam slika svojevoljno krivičnost graščinskih sodišč, smešno nemško uradovanje. — Naravno je tudi, da je izginil v Linhartovi drami ves revolucionarni značaj dejanja. Mesta, v katerih se govori o „droit du seigneur“, ki se ga hoče graščak poslužiti pri Nežki, so vestno črtana ali pa vsaj zabrisana, Figarojev monolog (V. 4.), kjer kritizira ves pravni red svojega časa, je skoró docela izginil, najbrže že v Linhartovi predlogi. Linhart prejkone ni prevajal zgolj po francoskem originalu, ampak je najbrže porabil tudi kak glediški rokopis, ki je bil gotovo že za avstrijske razmere prikrojen. „Figarojeva svatba“ se je namreč v Ljubljani že igrala nemški, kar omenja Linhart sam v svojem Matičku (I. 8). Kupleti so skoro gotovo prirejeni po taki nemški predlogi, ker originalnim kupletom čisto nič ne odgovarjajo. Jezik je kakor v „Županovi Micki“ še precej lep in prožen, da pa ne more doseči duhovitosti originala, je umljivo, saj je bil to poleg „Županove Micke“ prvi poskus, porabiti slovensko prozo v drugo svrho kot za nabožne in poučne knjige.

Usoda Linhartu ni dala časa, da bi se povzpел še više, do samostojnih dramatiških del, umrl je, šele devetintrideset let star, 14. julija 1795. Bil je v zadnjem času c. kr. okrožnošolski komisar in potem tajnik kranjskih deželnih stanov.

Druga važna osebnost, ki ga ima naše slovstvo zahvaliti Žigu Zoisu, je naš prvi pesnik

Valentin Vodnik.

Rodil se je pri Žibertu v Zgornji Šiški dne 3. febr. 1758. Bil je iz zdrave, šegave rodbine in ta šegavost se pozna tudi v vsem Vodnikovem književnem delu. Devet let star je popustil igre, luže in drsanje in šel v šolo, kjer ga je l. 1767 šolmašter Koleneč učil pisati in brati. Ker je bil deček bistre glave, je šel v Novo mesto k strieu frančiškannu o. Marcellu, ki ga je l. 1768. in 1769. pripravljaj za prvo latinsko šolo. Naslednjega leta je šel v Ljubljano in dovršil do l. 1775. šest latinskih šol pri jezuitih, nakar je stopil v frančiškanski red. — Že l. 1773. se je mladi dijak seznanil z o. Markom Pohlinom, ki ga je navdušil za slovenščino in ga vpeljal tudi v poezijo. Po klasicistiških vzorih Pohlinovih se je poskušal od začetka v visoki odi, deloma v antiških metrih. „Mila pesem“ o. Marku v slovo, „Prošna na Krajsko Modrino“ in „Krajske Modrine žalovanje“ radi smrti Marije Terezije spadajo v to vrsto. Pesnik občuje z muzo, dobi od nje piščalko, jezdi pegaza itd.; slog je patetičen in nakičen z najmnogovrstnejšimi „pesniškimi pripomočki“, vse kakor pri Denisu. A revna vsebina ni v nikakem razmerju s tem zunanjim aparatom. Nekaj boljša je pripovedna pesem „Klek“, v kateri je porabil pesnik vero o veščah, ki letajo na Klek, da tam rajajo in se gosté. Sklep je nekako racionalistiško moralizujoč. A niti o eni teh pesmi ne

moremo reči, da je v njej kaj poezije. Vse je — narejeno. Poleg tega tudi pesnik ni bil kos težavni antiški metriški obliki, ki se je z njo še težko boril. Prešeren, preden jo je obvladal, in pod težo oblike mu je izginila — misel.

Če pa je Vodnik stopil z visokega koturna, ako je opustil ježo pegaza in je brez pomoči „modrine“ zajel vsebino iz svoje lastne vesele duše in iz življenja svojega ljudstva, s katerim se je čutil eno, tedaj si je vsebina, misel sama ustvarila obliko; preprosta vsebina, preprosta oblika. Tako je že za časa „Pisanic“ kljub Pohlinu in Denisu nastal „Zadovolne Krajnc“ („Pisanice“ 1781), pesem polna zdravega slovenskega humorja. — Ta „Zadovoljni Kranjec“, priden za delo, vesel in poskočen, malo tudi bahat, to je pravi, pristni trdni gorenjski kmet. — To je bila prava struna in treba je bilo le moža, ki bi bil mladega frančiškana bodril, da bi hodil naprej po tej poti. A za zdaj ga še ni bilo. Dev, urednik „Pisanic“, ni bil pripravljen mož in s „Pisanicami“ je zaspala tudi ravno šele zbujena Vodnikova pevška žila.

Kmalu pa je došel Vodniku ukaz, ki je bistveno izpremenil tek njegovega življenja. Cesar Jožef II. je bil ustanovil več novih samostojnih župnij in zato je bilo treba tudi več posvetnih duhovnikov, ki jih je poklicel iz samostanov. Dne 3. januarja 1784. l. je dobil tudi Vodnik škofijski odlok, da naj gre vun „duše past“ (AfsI Ph. XX. 390—391). Šel je dne 10. aprila za pomožnega duhovnika v Soro, kjer je ostal do februarja 1785. Odtod je prišel za subsidiarija na Bled, kjer je — od 1786 kot kooperator — ostal do oktobra 1788. — Že l. 1787. je sicer dobil odlok za v Kranj, a ta se je najbrže preklicel, ker Vodnik nikdar ni služil v Kranju. Oktobra 1788 pa je bil poklican v Ribnico, kjer je ostal štiri leta. V tem se je ustanovila v Gorjušah samostojna kuracija, avgusta 1792 je vložil Vodnik pri briksenski škofiji prošnjo za mesto in z odlokom z dne 4. oktobra 1792 je bil imenovan za gorjuškega kurata.

Bivanje v Gorjušah je bilo za Vodnika zelo važno, ker se je tu, prejkone l. 1793., seznanil z baronom Zoisom. Zato, da bi se bil z njim seznanil že na Bledu, nimamo nobenega dokaza. T e s n e j š a zveza vsaj z bogatim mecenom in mentorjem se začneja šele z letom 1793., za kar govori tudi Vodnikova opomba v njegovi avtobiografiji: „Kámenje posnati fim fe vadil 1793.“ Za mineralogijo pa ga je navdušil Zois.

Že od l. 1781. sem se je bil Vodnik odtujil vsakemu literarnemu delu; Zois pa, ki je z zelo srečno roko izbiral pomočnike za svoje izobraževalno delo med slovenskim ljudstvom, ga je pritegnil v krog svojih prizadevanj in ga tako rešil slovenskemu slovstvu. V pismu z dne 20. marca 1794 mu razlaga svoj program. Razen Japljevega prevoda „Svetega pisma“ se za ljudsko izobrazbo še ni dosti storilo. Manjkajo še primerne knjige za zemljepisje, naravoslovje, manjka poezije. Težko da bi se prišlo temu v okom, preden izide filozofsko-kritiška slovnica in dober slovar. Kumerdej dela na

obeh. Slovnico je že izgotovil, a jo še enkrat predeluje z Linhartovo pomočjo (ostala je vedno rokopis). Delo pri slovarju radi slovnice zaostaja. Naj bi prevzel nekatere črke Vodnik. — To delo je Vodnik tudi res sprejel in se trudil z njim — ko je prišel v Ljubljano, je namreč prevzel vse delo — do svoje smrti. Za temelj si je vzel Adelungov nemški slovar. Po Vodnikovi smrti je kupil ta rokopis M. Ravnikar in ga izročil Metelku, da bi izdelal slovar. Metelko dela ni dovršil (prim. Prešernov epigram „Abecedarju“). Izročil je rokopis 1848 „Slovenskemu društvu“, in ko se je 1854 odločil škof Wolf, da izda slovenski slovar na svoje stroške, je porabil M. Cigale v takozvanega Wolfovega slovarja nemško-slovenskem delu tudi Vodnikov rokopis.

Na Vodnikovo ponudbo, da napiše za Slovence potrebno zemljepisje, odgovarja Zois (20. marca 1794), da bi bilo bolje začeti s — p r a t i k o. Ta je priljubljena pri ljudstvu, povsod jo rabijo. Tu bi se ljudstvo navadilo na tečno dušno hrano, ako bi se mu ponudil tem potem kak poučen sestavek, kak moralen izrek, kako kmetiško pravilo v verzih, vmes tudi kaka pesmica, v začetku manj, pozneje več in važnejših stvari. U r e d n i š k i p o s e l n a j s p r e j m e V o d n i k. Obenem bodri Zois Vodnika, da naj svoje pevske žile ne pusti počivati. Vodnik se je v začetku obotavljal, a na Zoisovo prigovarjanje se je vdal in poslal nekatere poskuse baronu, ki jih potem kritikuje. Za zgled mu naj bo edini Horacij, mu svetuje, s prevodi in posnemki se ne pridobi kaj prida, treba je originalnosti. Ena izmed prvih pesmi, ki jih je Vodnik poslal Zoisu, je neki „Knappenlied“ (mogoče „Jeklenice“) in „Dramilo mojih rojakov“. Zanimiva je zlasti druga pesem, ker se nam je v Zoisovi kritiki ohranil prvotni zapis, ki ga je pesnik pozneje v „Pratiki“ popravil. Tako dobimo pogled tudi v pesnikovo delavnico.

„V e l i k a P r a t i k a“, ki je izšla trikrat (za l. 1795. — 1797.), je prvo Vodnikovo literarno delo. Poleg prozaiških sestavkov je objavljaj v njej tudi nekatere pesmi: „Krajnc, tvoja dežela je zdrava“ (Pratika za 1795), „Novu letu se voši“, poznejše „Novo leto“ (P. za 1796), „Zadovolni Krajnc“ (P. za 1797). V Pratikah za l. 1796. in 1797. je priobčil poleg tega tudi uganke in „napise za mesece“, ki jih je pozneje Levstik narobe imenoval „Staro“ in „Novo pratiko“. Napisi „Nova pratika“ so izšli namreč v Pratici za l. 1796., „Stara pratika“ pa za l. 1797. — Glavni namen „Pratike“ pa seveda ni bil leposloven, ampak poučen. Vodnik je hotel ljudi poučiti pomalem v zemljepisju („Popissuvanje Krainske dežele“, P. za 1795, „Popissuvanje te zemle“, P. za 1796 in 1797), v računstvu, vremenoslovju, gospodarstvu, poleg tega pa je vpletel vmes še kako kratkočasno ali poučno prigodbico. — In vendar je bilo to majhno podjetje odločilne važnosti za pesnika. „Pratika“ je izročila Vodnika zopet poeziji, ki ji je dal že slovo, in v Pratici je našel s v o j t o n. Domače življenje, zdravo in zadovoljno, domača šala, šegava in vesela, to je vsebina njegovih poeziji, lahka in nekako poljudno preprosta je oblika. In taka je ostala Vodnikova poezija

odzdaj naprej vedno, samo v „Iliriji oživljeni“, v „Vršacu“ in v „Spomeniku“ se vzdigne visoko nad vsakdanje življenje.

V zvezi s „Pratiko“ je pač tudi, da je prišel Vodnik v Ljubljano. Zois je potreboval tako porabnega delavca poleg sebe, zlasti ker Linhart ni bil več med živimi. Že l. 1795. je prosil Vodnik na Zoisovo željo za župnijo na Ježici; ker tega mesta ni dobil, je prosil pozneje (1796) za mesto kooperatorja pri sv. Jakobu v Ljubljani; to mesto je dobil meseca junija istega leta.

Precej ko je prišel v Ljubljano, ga je pridobil Zois za novo delo, Vodnik naj bi urejeval slovenski časnik, ki bi izhajal v isti zalogi kot „Pratika“, pri Friedr. Egerju v Ljubljani. V začetku l. 1797. je izšla prva številka „Lub-lanski h Novice“. Izhajale so štiri leta (1797 — 1800), poldrugo leto po dvakrat, potem po enkrat na teden v mali osmerki. Pisal jih je od konca do kraja Vodnik sam. — „Novice“ niso bile političen list v našem pomenu, časopis je ni imelo tačas besede ne o notranji, ne o zunanji politiki, imelo je edino ta namen, da je seznanilo bravnice s poročili o vojskah, v kolikor se niso pristrigla, z novosti od blizu in od daleč in z razglasi višje in nižje „deželske“ gosposke. Tudi „Lublanske Novice“ so torej napolnjene s takimi novicami z raznih bojišč, iz domačih in tujih krajev, o iznajdbah, o prirodoslovnih, zdravniških, gospodarskih in najrazličnejših drugih stvareh, ki jih danes beremo v predalu „dnevnik novic“. Najvažnejši spis je „Povedanje od slovenskiga jezika“ (L. N. 1797 — 1798), v katerem obravnava Vodnik Slovane kot del arijskega plemena, njih razširjenje, njih zgodovino in značaj, njih pravopis in slovstveno zgodovino, posebej še slovensko.

Za pesnika Vodnika noviški čas ni prinesel mnogo žetve. Predgovori „Novic“ za novo leto, pozneje večkrat popravljeni in izpremenjeni, prevod „Cesarske pesmi“ in Denisovega epigrama „Nelsonu“, in napis, ki ga je Vodnik lastnoročno zapisal v svoj izvod „Lubl. Novic“, letn. 1799. (zdaj v licejski knjižnici v Ljubljani), to je ves pesniški plod tega časa. A tudi v teh maloštevilnih pesmicah se kaže ona za Vodnika značilna šegavost in deloma samoironija, zlasti v napisu „Lublanskim Novicam“, v katerem je označil slabo gmotno stanje „Novic“ z verzi:

Se bomo zmedle,
Iskavea dobile,
Pretekla bo zima,
Zastojin nas iše,
Nobèden nas nima,
Ko jez in Bukviše.

Vzrok tej neplodnosti je bil pač ta, da je bil Vodnik v tem času močno obložen z delom. Postal je namreč l. 1798. profesor poetike na gimnaziji, kjer je učil za 400 gl. v najvišjem razredu vse predmete razen verouka. Poleg tega pa je posvetil svoje pero tudi drugemu koristnemu delu; izdal je l. 1799. — „Kuharske bukve“.

Potem ko je s koncem l. 1800. opustil izdavanje „Novic“, je mogel posvetiti svojo moč zopet modricam. L. 1806. je izdal droben zvezek poezij „P é s m e z a p o k u š i n o“. Poleg že znanih pesmi iz „Pratike“ in iz „Ljubljanskih Novic“ je priobčil tu odo „Veršac“ (slika na prvem listu ga predstavlja bravcu), „Na sebe“, basni: „Kos in Sušic“, „Sraka inu Mlade“, „Nemški in krajnski kojn“ in o „petelinčkih dveh“, dalje dve anakreontiški pesmi „Plesar“ in „Star pevic, ne boj se peti“ in nekaj napisov. Izmed novih pesmi je pač najznamenitejša „Veršac“, ki poje slavo veličanstvu planinske krasote, ki sili človeka, da se poniža pred njo, in ga obenem visoko povzdigne nad vsakdanjost, da gleda Božjo krasoto in moč v naravi; poleg „Veršaca“ pa nas mikajo pred vsem čisto po Vodnikovo osoljene basni, „pravljice“ jih imenuje sam. — Poleg čiste Vodnikove osebnosti in še svežih spominov na planinsko krasoto Gorenjskega vidimo v teh pesmih tudi literarne vplive od strani nemških pravljicarjev in anakreontikov sredine 18. stoletja. Gellertova basen „Das Kutschpferd“¹ je pač oplodila Vodnikovo o nemškem in slovenskem konju; ker je tudi v Gleimovih basnih med nemškim in francoskim konjem nacionalno nasprotje, je Vodnik Gellertovemu socialnemu nasprotju pridružil še nacionalno. Na Vodnikove anakreontiške pesmi pa ni vplivala toliko ona manirirana, prazna, lažnjiva erotika nemških anakreontikov, kakor grška „Anakreontea“ s svojo svežo lahkoto in brezskrbnostjo. „Star pevic, ne boj se peti“ spominja močno na taka „Anakreontea“. Blizu v ta čas utegnejo spadati tudi Vodnikovi prevodi nekaterih izmed pesmic, ki so jih pripisovali Anakreontu, veselemu pevcu s Teja. Sam jih pa ni izdal, pač radi erotične vsebine, ostale so nenatisnjene, dokler jih ni priobčil deloma Kastelic v „Kranjski Čbelici“, IV. zv., in vseh Smole v svoji izdaji Vodnikovih „Pesmi“ l. 1840.

In prišlo je leto 1809., ko se je Avstrija vnovič pripravljala na vojsko proti Napoleonu. Razni nemški pesniki so hrabрили in bodrili borivce za domovino za boj proti sovražniku. Collinove „Wehrmannslieder“ in Castellijeve „Kriegs- und Wehrmannslieder“ so zbudile tudi Vodnikovo muzo. Kot duhovni pastir meščanske garde je zapel „Pesmi za brambovce“, ki so po večini posnetki in prosti prevodi po nemških brambovskih pesmih; tako je „Molitva za brambovce“ prevod prvih treh kitic Collinove pesmi „Gebet“, „Brambovska dobra volja“ pa prevod Collinove „Wehrmannslust“. Kakor pri Collinovih gostobesednih proizvodih — Gleimove grenadirske pesmi so mu bile zgled — pogrešamo tudi pri Vodnikovih brambovskih pesmih pravo, iskreno vojaško navdušenost.

Zmagovitega Napoleona te Collinove in Vodnikove pesmi niso ustavile. Maja meseca l. 1809. je videla Ljubljana tretjič Francoze in z oktobrskim mirom (Schönbrunn, 14. oktobra 1809) je pripadla Ljubljana s Kranjsko,

¹ Gosposki konj se ponaša s svojo lepoto nasproti kmetiškemu konju, brez katerega bi pa ovsu ne dobil.

Goriško, Trstom, gorenjo Koroško in delom Tirolske francoski provinciiji Iliriji, h kateri je spadala še Istra, hrvatsko Primorje, Dalmacija in Dubrovnik. Ljubljana je bila glavno mesto. Ostalo je tako do meseca oktobra 1813.

Za Slovence francoska vlada nikakor ni bila to, kar Nemcem. Nemci, ki jim je razbil Napoleon staro, trhlo ladjo „rimske države nemške narodnosti“, so smatrali francosko nadvlado za nadvlado tujstva, posebno Prusi niso mogli prenašati sramote, da so pri Roßbachu tako sramotno tepeni Francozi zdaj tako globoko ponižali naslednika „Velikega Fritza“ in potomece njegovih vojakov. Zato pa tisto sovraštvo, ki ga čujemo iz pesmi Prusa Arndta. Pri nas je bilo drugače. Tudi pri nas so sicer morali Francozi najprej zatreti upor kmetiške črne vojske, preden so mogli mirno vladati nanovo ustvarjeno provinciijo. Potem pa se uporov ni bilo več bati. Francozi so storili vse, s čimer so mogli pridobiti naklonjenost narodovo. Gradili so nove ceste, popravljali stare, pazili so na javni red in varnost lastnine, razbojniško zalego rokovnjačev so zatrli skoro dodobra. A kar je glavno, nasproti germanizatoriškim tendencam avstrijske vlade so se oprli na domačo narodnost in podali slovenščini dostop tudi v šole. Na ljudski šoli se je vpeljal po Marmontovem ukazu slovenski učni jezik, na meščanski šoli se je smela učiti nemščina le pod pogojem, da se poučuje tudi francoščina. Tudi na gimnaziji se je najprej poučevalo slovensko in nemško, pozneje francosko. Vodnik je bil eden izmed najbolj vnetih delavcev pri tej reformi. Bil je nekaj časa ravnatelj ljubljanske na tri razrede skrčene gimnazije, bil je kot tak nekaj časa tudi nadzornik ljudskih šol (écoles primaires), obenem pa je bil ravnatelj obrtnih in umetnih (écoles d'arts et métiers) in ljudskih šol. Ker ni bilo slovenskih učnih knjig, je bilo treba novih. Napisal jih je Vodnik sam. Pet knjig je napisal naglo zaporedoma: „Abeceda za Perve šole“, „Keršanski Navuk za Ilirske Dežele“, „Pismenost ali Gramatika za Perve Šole“, „Početki Gramatike to je Pismenosti Francoske“ (vse l. 1811.), in „Abeceda ali Azbuka, Das ABC-Buch, L'Abécé“ (1812).

Iz tega razvidimo, kako je poživil Vodnika ta duh, ki je dal vsaj nekoliko svobode dolgo zatiranemu narodu. Ne bomo se čudili, da je dal duška temu svojemu veselju tudi v pesmi. „Iliria oživljena“ je bila prvič natisnjena v „Pismenosti ali Gramatiki za Perve Šole“. Predmet tej pesnitvi je vstajenje slovenske narodnosti, poseobljene v „Iliriji“. Prvi odmev romantike nam bije na uho iz te navdušene in vznese ode: pogled v preteklost, v slavno zgodovino Ilirije-Slovenije, pred katero sta se tresla Galeci ob Padu in Rimljan za svojim ozidjem, naj oživi narodovo samozavest, zavest jezikovne skupnosti vseh južnih Slovanov naj daje narodu moč. In to moč in to zavest skupnosti, ki ne pozna več tesnih provincialnih mej, je vzbudil d u h N a p o l e o n o v, duh narodne svobode.

Besede „narodnost“, „jezikovna enakopravnost“ pa tačas avstrijski državniški slovar ni poznal, in ko je po odhodu Francozov zavladal Met-

ternichov absolutizem, je moral Vodnik drago poplačati svojo narodno navdušenost. Metternichova vlada ni vedela, da je Vodnik zapel „Ilirijo oživljeno“ kot Slovenec, pozabila je, da jo je zapel kot zapriseženi podanik Napoleonov. Začetka so mu še pustili njegovo službo, bil je učitelj na gimnaziji in ravnatelj mestnih normalk, medtem ko je pesnik slavil avstrijske zmage v raznih napisih. Ko pa je l. 1814. prosil za mesto profesorja zgodovine na liceju, je prišlo presenečenje. Direkcija ga je bila predlagala na prvem mestu, a marca 1815 je dobila odlok, da naj se Vodnik ali penzionira ali pa porabi zunaj Ilirije, a ne za učitelja mladine. Zaman je poskušal Vodnik dobiti vsaj mesto učitelja italijanščine na gimnaziji. Novembra meseca 1815 je moral iti v pokoj z malenkostno penzijo, pri pouku so ga smeli porabiti le še provizorično, stalnega mesta mu na Dunaju niso hoteli več dati, bil je — prenevaren; tudi „Ilirija zveličana“ ni več pomagala. V zadnjih letih se je preživil poleg penzije s prevajanjem uradnih razglasov. Pridno se je bavil z arheologijo in numizmatiko.

A „modrica“ in njegov humor ga nista zapustila kljub slabim časom. Prirejal in prenarejal je svoje stare poezije, a tudi ena najlepših njegovih pesmi je nastala najbrže v tem času, „Moj spomenik“, ki je izraz notranje harmonije v pesnikovi duši tudi v najhujših dneh: „Ne ženka ne evenka — Pa bati se nič — Živi se brez plenka — O petju ko ptič!“ Izraža pa ta pesem tudi ponosno zavest, da je izvršil svojo življensko nalogo in kakor Horacij svoj „Exegi monumentum aere perennius“ zakliče ponosno:

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bo;
Dovolj je spomina,
Me pesmi pojo.

Tudi z narodno pesmijo se je bavil mnogo v tej dobi, zapisoval, predeleva in prirejal je najrazličnejše narodne pesmi, balade in poskočnice. Najznamenitejše so pač: „Kralj Matjaž in Alenčica“, „Ravbar“, „Pegam in Lambergar“. S tem je v svojih zadnjih letih daroval duhu romantike, ki je imela preroditi po njegovi smrti slovenski narod in slovensko slovstvo. Umrl je za kapjo 8. januarja 1819, star blizu 61 let.

Malo pesniška doba „prosvetljenosti“ je dosegla svoj višek v osebnosti Vodnikovi. Njegova prijazna, vesela, brezskrbna pesem nam znači začetek slovenskega pesništva, Vodnik nam je „prvi slovenski pesnik“. Velik pesnik pa Vodnik ni bil, velikih novih idej nam ni prinesel. V ono vrsto srednjih talentov spada, ki so si po nekaterih delih trajne vrednosti zasigurali lepo mesto v slovstvu, ki pa po svoji celoti ne ostanejo „večnosti“. Pesmi kakor „Dramilo“, „Zadovoljni Krajnc“, „Vršac“, „Ilirija oživljena“, „Moj spomenik“, „Kos in brezen“, „Sraka in mlade“ pa bodo ostale, ko bodo marsikateri drugi „slavni“ pesniki že davno pozabljeni.

II. Slovenska romantika.

I. Splošni pregled.

Po Vodnikovi smrti in že pred njo se je začela v slovenskem slovstvu nova doba, doba romantike.

Skoro vse XVIII. stoletje je stalo v znamenju prosvetljenosti in nje-nega racionalizma, ki je priznaval samo to, kar se more zaznati s čuti, dognati s samim razumom. To suhoparno mišljenje pa je postalo človeškemu duhu pretesno in prišla je reakcija v vesoljnem dušnem življenju. V nasprotju s suho razumnostjo „prosvetljenosti“ je prišla zopet do pravice „nebeška hčerka“ fantazija, nasproti internacionalnosti prejšnje dobe se je poudarjala individualnost narodova, „narodnost“, v poeziji je pokazala „romantika“ na neprecenljivo vrednost narodne poezije in narodnega slovstva sploh, ker se v njem v poetiški luči vidi značaj in preteklost narodova. Zakaj tudi nasproti racionalistiškemu kriticismu „prosvetljenosti“ je utrla romantika pot novemu, zgodovinskemu naziranju v znanosti in je tako ustvarila tudi nove znanosti: germanistiko, slavistiko, romanistiko.

Nekak predhodnik romantike je bil Herder, ki je v zmislu poznejše romantike že vplival na Zoisa in Vodnika. S svojimi „Volkslieder“ je oživil zanimanje za narodno pesem, opozoril je na Ossiana, Homerja in na ljubljenca romantikov Shakespearea. V „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“ je poglobil dotedanje naziranje o zgodovini narodov. V zgodovini kakor v poeziji je opozoril na zgodovinski razvoj in s tem utemeljil pravičnejše naziranje o zgodovini, zlasti pa o poeziji preteklih stoletij in drugih narodov. Posebno važno za slovansko romantiko pa je poglavje o Slovanih („Ideen“, 16. knjiga, 4. pogl.), v katerem popisuje, kako velik narod so Slovani, kako pa kljub svoji hrabrosti niso bili bojoviti, ampak so raje mirno obdelovali polje in tržili in tako dosegli visoko stopnjo omike. A ta kultura jih ni ubranila zatiraveev in več narodnosti, zlasti Nemci, so hudo grešili proti njim. Nesreča je pač hotela, da je moral ta mirni narod imeti za sosede Nemce in — Tatare. Na koncu pa pravi: „Želėti je, da bi se zbirali pri njih ostanki šeg, pesmi in pripovedek in da bi se na zadnje sestavila celotna zgodovina tega rodu.“

S Herderjevimi idejami so se seznanili Slovani večinoma šele po posredovanju nemške romantike, pred vsem mlajšega romantiškega rodu, ki je sprejel Herderjeve misli in nadaljeval njegovo delo. Herder in romantiki so opozorili Slovane na narodno pesem. Kopitar je eden izmed prvih posredovaveev tega češčenja. Pri Slovencih sicer ni dobil pripravnega moža, ki bi

bil vzdigoval ta narodni zaklad — z Vodnikom je bil skregan — zato pa je našel Vuka Stefanovića Karadžića, ki je kot nabiratelj in izdavatelj srbske narodne poezije, kot gramatik in ustanovitelj novega srbskega pravopisa in pismenega jezika učeneec Kopitarjev. Po svojih zvezah z nemškimi učenjaki, zlasti z Grimmom, je Kopitar tudi pospešil, če ne povzročil, velikansko slavo srbske narodne poezije na zapadu. Vuku sledi potem v nabiranju narodnih pesmi kar cela vrsta slovanskih romantikov, Šafařík, Kollár, Čelakovský, Milntinović, Vraz, Jarnik, Smole itd. Še celo uradno se je pospeševalo tako nabiranje slovanskih narodnih pesmi, tako po zagrebškem škofu Verhoveu in nadvojvodu Ivanu.

Kakor pri narodni pesmi se je kazal vpliv romantike in Herderja tudi v zgodovini in arheologiji. Šafařík, prvi slovanski starinoslovec — bil je 1815 do 1817 v Jeni — je kot zgodovinar učeneec romantikov. Glavno delo njegovo so „Slovanské starožitnosti“. Kakor romantiki je hotel tudi on z zgodovino prebuditi narodno zavest. Njegovo naziranje o kulturi in o življenju starih Slovanov pa je čisto Herderjevo. Za njim je šla v tem oziru slovanska arheologija še do novejšega časa.

Še odločilnejša pa je bila nemška romantika za znanost o narodnem jeziku pri Slovanih. Kopitar, drugi ustanovitelj slavistike — prvi je Dobrovski — se je učil pri germanistiki, hčerki romantike, in ni bil zastonj v najožji znanstveni zvezi z Jakobom Grimmom. Že svojo slovnico (1808 — 1809) je postavil po zgledu germanistike na naravni temelj narodnega jezika in starih slovenskih pisateljev - protestantov. Kakor germanistom tudi njemu leksikograf in gramatik ni postavodajavec, ampak statistik jezika.

Pa nemška romantika ni bila učiteljica Slovanov samo v teh bolj znanstvenih stremljenjih, ampak jim je kazala nova pota tudi v poeziji. Češki romantiki, Čelakovský, Kamaryt itd., so se zanimali za nemške romantiške pesnike Fouqué, Novalis, Tieck, za dramatike Müllner, Houwald i. dr. Nasprotno pa so se zanimali Nemci za češke snovi, n. pr. za pripoved o Libuši. Poleg tega pa so obračali kakor nemški romantiki svojo pozornost na svetovno literaturo, zlasti na romanske literature. Čelakovskega ljubljeneec je bil Petrarka, enako tudi Prešernov. Čelakovský je opeval kakor Prešeren svojo nesrečno ljubezen v sonetih, v sonetih je spesnil Ján Kollár svojo „Slavy Dcera“, v sonetih je pel svojo ljubezen Mickiewicz. Poleg Petrarka pa so občudovali slovanski romantiki tudi Herderja in ljubljenea nemške romantike, Shakespeareja, in Angleža Byrona. Ta je vplival največ na poljsko (Slowacki) in rusko slovstvo (Puškin) pa tudi na češko (K. H. Mácha) in slovensko (Prešeren). Pri vsem tem pa je slovenska romantika nekaj samobitnega, ker se je postavila na realni temelj lastne narodne individualnosti. Vsled tega tudi pri slovanski romantiki in njenih večjih zastopnikih ne moremo govoriti o posnemanju, ampak o samostojnem prilščanju idej.

Največjega pomena je pa bila nemška romantika za probujno narodno zavesti pri Slovanih, vsled česar je dobila ta doba tudi ime dobe narodnega preporoda. Kakor so se Nemci borili proti prevlasti francoščine, tako Slovani proti prevlasti nemškega jezika. Kakor so se Nemci pri tem navduševali za narodno slovstvo, za domačo zgodovino, tako tudi oni. V spisih bratov Schleglov, zlasti Fr. Schlegla, so našli svoja gesla. Kar je govoril ta o ljubezni do domovine, o narodnih spominih ljudstva, o jeziku, ki narod nima nič večjega in bolj samobitnega od njega, o slavni preteklosti, ki je največje blago narodu, vse so lahko prevzeli zase; najbolj pa so morale prijati slovanskim rodoljubom njegove besede, ako je govoril o pravici do lastnega slovstva, ako je poudarjal, da je barbarsko, če temelji vzgoja in družabno občevanje na podstavi tujega jezika. Narod, ki pusti, da podivja njegov jezik, mora podivjati tudi sam. Če si pa pusti vzeti svojo zgodovino, izgubi zadnjo podporo svoje dušne samostojnosti. Vse to je prešlo Slovanom, zlasti zatiranim avstrijskim, v meso in kri, posledica je bil — narodni preporod.

Kakor pri vseh Slovanih, tako se je razširila romantika tudi pri nas Slovincih. Kakor pri drugih Slovanih tako se je tudi pri nas razcvetelo slovstvo pod osvežujočim vplivom mladega duha. Rusom je podarila doba romantike Puškina, Poljakom Mickiewicza, Čehom Čelakovskega, Hrvatom Mažuranića in Vraza, nam pa — Prešerna.

Toda tako érez noč novi čas ni prišel. Treba je, da ločimo dve generaciji. Prva, starejša, izhaja neposredno iz nemške romantike, in sicer je povzela pred vsem njena znanstvena stremljenja. Kopitar ji je na čelu. Oplodila je najbolj domače jezikoslovje (Kopitar, Metelko, Jarnik) in oživila zanimanje za narodno poezijo. Okoli l. 1830. pa je nastopil mlajši rod, ki pa ni iskal več svojih vzorov samo pri nemških romantikih, ampak stoji na eni strani že tudi pod vplivom slovanske romantike pri Čehih in Hrvatih, Poljaki in Rusih, na drugi strani pa kažejo poleg nemškega tudi zapadnoevropski vpliv — važna sta zlasti lord Byron in Th. Moore — in vpliv italijanskega romantiškega ljubljenea Petrarka. Na čelu te generacije stojita Prešeren in Vraz, ki značita zopet dva različna toka, slovenski in ilirski. Plodovit za nadaljnji razvoj našega slovstva je le prvi s svojim Prešernom, dočim se drugi izlije v hrvaško slovstvo.

2. Začetki slovenske romantike.

Da ideje romantike za Slovence niso bile izgubljene, nam kažejo najbolj stremljenja Kopitarjeva za povzdigo slovenskega pismenega jezika. Kopitarjeva slovnica, ki je prva postavila slovensko jezikoznanstvo na temelj narodnega jezika in zgodovinskega jezikoslovnega razvoja, je najlepši literarni plod začetkov slovenske romantike. — Kmalu vidimo, da se na vseh krajih zbuja narodna zavest in širi zanimanje za slovenski jezik. Leta 1810. se je ustanovila v Gradcu „Societas slovenica“, za katero si je pridobil

Janez Primic precejšnjih zaslug. To društvo je navduševalo pred vsem graške bogoslovce za slovenstvo in je imelo namen, da pospešuje nabiranje narodnih pesmi med štajerskimi Slovenci. Nadvojvoda Ivan, učenec Herderjanca Johannesesa von Müller, se je l. 1809. v Ptujju „sramoval“, da ni mogel slovenskih brambovcev nagovoriti slovenski, in dal povod za Šmigočevo slovnico (1812). Leta 1811. so razpisali štajerski deželni stanovi konkurz za slovensko stolico na graškem liceju, l. 1812. je dobil to mesto Jan. Primic, a radi njegove boleznii je kmalu prenehala; l. 1822. se je razpisala v novo in jo je dobil naslednjega leta (1823) Koloman Kvas. To je začetek stolice za slavistiko na graškem vseučilišču, ter je Kvasov naslednik, Gr. Krek, prvi profesor slavistike na tem vseučilišču.

Ljubljana je sledila graškemu zgledu. Kopitarjev učenec Metelko je dobil l. 1817. stolico slovenskega jezika v ljubljanskem bogoslovju, ki jo je zahteval Kopitar že v svoji slovnici (str. 56.). Na podstavi Kopitarjeve slovnice in Dobrovskega „Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache“ (1809) je napisal za učni pripomoček slovnico „Lehrgebäude der Slowenischen Sprache“ (1825). Enako je tudi na Koroškem Urban Jarnik navduševal svoje rojake za domovinske ideale; proučeval je v ta namen našo staro zgodovino, se skliceval na delo slovenskih blagovestnikov, nabiral narodno blago in kazal na lepoto domačega jezika.

Ker ta naš jezikoslovni romantiški rod ni imel svojega časopisja, so rabili narodnjaki za glasila razne romantiške časopise. Na Dunaju je ustanovil Fr. Schlegel „Deutsches Museum“ (1812 — 1813), sledili so mu razni drugi časopisi, najvažnejši za nas so „Wiener Jahrbücher der Literatur“ (od l. 1818. naprej). Kopitar je sodeloval pri vseh, iz „Jahrbücher“ pa je ustanovil resnično organ zapadnih slavistov. Tudi v Gradcu, v Celoveu in v Ljubljani so sodelovali slavisti pri romantiških zgodovinskih listih, tako v graškem „Der Aufmerksame“, v celovski „Carinthiji“ in v ljubljanskem „Illyrisches Blatt“. Vsi ti listi so se zanimali z veliko ljubeznijo tudi za slovensko zgodovino, za slovensko narodnost in slovenski jezik.

Ker pa so bili vplivi, ki so delovali na to našo starejšo romantiško generacijo, bolj znanstvenega značaja, se ne smemo čuditi, da ta generacija ni bila pesniško navdahnjena, še Jarnik je v svojem romantiškem času opustil pesnjenje; glavno njeno delo je bilo znanstveno, namenjeno oživljenju slovenskega jezika in ojačenju slovenske narodne zavesti. Ker je pa ostala ta generacija z ozirom na pesništvo na zastarelem stališču prosvetljene dobe in se je podala — zlasti Kopitar in njegovi ljubljanski privrženci — pod jarem dunajske Metternichove reakcije, je zadela l. 1830. ob odpor pri mlajši generaciji in je bila poražena v „abecedni vojski“, v kateri se je bil ob črkah principielen boj za svobodo pesništva.

Glavna zastopnika naše starejše romantiške struje sta Jernej Kopitar in Urban Jarnik.

Jernej Kopitar je bil rojen 23. (21?) avgusta 1780 v Repnjah na Gorenjskem; deset let star je prišel na ljubljansko gimnazijo, l. 1799. pa je postal domači učitelj pri baronu Žigu Zoisu in ostal pri njem kot tajnik in knjižničar osem let. Tu se je začel pečati tudi s slavistiko; Schlözerjev „Nestor“ je že tu vplival nanj. Z Vodnikom pa, ki je zahajal k Zoisu kot nekak „domači slavist“, ni bil v posebno prijateljskem razmerju; že iz Ljubljane pa je prvič pisal Dobrovskemu in se mu ponudil za poročevalca „in slovenicis“. V Ljubljani je začel pisati in izdajati svojo slovnico „Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnthen und Steiermark“, ki ji je Zois dobil založnika. Nadaljeval in dokončal jo je na Dunaju. Z denarjem, ki si ga je prislužil v Ljubljani (blizu 2000 gl.), se je šel l. 1808. na Dunaj učiti pravoslovja. L. 1810. je postal cenzor slovanskim in grškim knjigam in bil v kratkem (decembra l. 1810) tudi sprejet v dvorno knjižnico, kjer je napredoval do prvega kustosa in dvornega svetnika (1844). Umrl je 11. avgusta 1844.

Njegova najvažnejša spisa sta njegova slovnica (1808—1809) in „Glagolita Clozianus“ (1836), v katerem je izdal glagolski spomenik „Glagolita Klocov“ in „Freisinske spomenike“; v tej knjigi je tudi razložil svojo panonsko teorijo o domovini staroslovenskega jezika.

Njegovo delovanje na Dunaju je bilo največjega pomena za vse Slovane. Bil je skoz in skoz romantik. Dokaz temu je njegova ljubezen za narečje kot pismeni jezik, njegova vdanost katoličanstvu in njegov zapadnoslovanski patriotizem. Kopitar je občeval z bratoma Avg. Wilh. in Friedr. Schlegel, z Jak. Grimmom, zanimal se je za germanistiška vprašanja, zlasti za avstrijski idiotikon, sodeloval je pri vseh dunajskih romantiških časopisih in je iz „Wiener Jahrbücher der Literatur“ ustvaril glasilo avstrijskih slavistov. V svojem spisu „Patriotische Phantasien eines Slaven“ je podal program za slovansko delo v slovnici, zgodovini in slovstvu, zahteval stolico „linguae slavicae antiquissimae“ na dunajskem vseučilišču, ki jo je res dosegel Kopitarjev učenec Miklošič l. 1849. Sanjal je o slovanski osrednji akademiji na Dunaju, ki naj bi bila središče vseh drugih, tudi ruskih, hotel je izdati slovansko enciklopedijo in ustanoviti osrednji organ za vse Slovane od Moskve do Kotora. Največji pomen pa je imel kot dušni oče Vuka Karadžića, kot nabiratelja in izdavatelja narodnih pesmi, kot gramatika in leksikografa; kot tak je oče novosrbskega pismenega jezika in pravopisa (M. Murko).

Za Slovence je pa njegov pomen ta, da je povzročil ustanovitev stolice za slovenski jezik v Gradeu (samo posredno) in v Ljubljani, stolice za slavistiko na Dunaju; dalje, da je razširil slovensko obzorje preko Zoisovega in Vodnikovega, da je postavil temelj proučevanja slovenskega jezika in tako po Metelku jezikovno vzgojil celo vrsto pisateljev (tudi večino Čebeličarjev), da je vzgojil Slovence in Slovanom učenjaka slavista Miklošiča,

in da je bil v dunajskih letih tudi, pač samo v formalnem oziru, učitelj Prešernov.

Urban Jarnik se je rodil dne 11. maja l. 1784. pri Nadižarju na Potoku pri Št. Štefanu v Ziljski dolini, l. 1795. je vstopil v celovško gimnazijo, potem v semenišče. L. 1806. je prišel v Čajniče za kaplana, potem v Podkrnos, l. 1811. je postal mestni kaplan v Celoveu, l. 1818. župnik v Šmihelu, l. 1827. pa v Blačnem gradu nad Vrbskim jezerom, kjer je umrl dne 11. junija l. 1844.

Prva doba njegovega delovanja (do l. 1811.) je bila pesniška. V poeziji je učenec sodobnega nemškega pesništva, prevajal je Schillerja kakor tudi druge sodobnike, Fellingerja, Ermina, zajemal pa je tudi iz starejših pisateljev, tako iz Lichtwerja (1719—1783). V svojih preprostih izvirnih pesmih izraža svojo ljubezen do rodne zemlje in svoje narodno navdušenje. Njegove pesmi spadajo med boljše one dobe, čeprav stalne vrednosti nimajo. Potem ko je prišel v Celovec, ni več pesnil, ampak se je posvetil ljudski izobrazbi in znanosti, izdajal pa je v svojih spisih tudi še zdaj pesmi in prevode iz prejšnje dobe. Večina njegovih pesmi pa je ostala v rokopisu. L. 1814. je izdal „Zber lepih ukov za slovensko mladino“, l. 1817. „Sadjerejo“. Največ pa se je pečal v poznejši dobi z jezikoslovjem in zgodovino. Sodeloval je pri koroških zgodovinskih glasilih, ki so nastala pod vplivom romantike. Kot jezikoslovec je kakor Kopitar polagal največo važnost na narodno govorico, ki jo je proučeval in ji dal pravico tudi v svojih spisih. Po Kopitarju in Dobrovskem je študiral tudi staroslovenski jezik; sad tega dela je knjiga „Versuch eines Etymologikons der slovenischen Mundart in Innerösterreich“ (1832). Proučeval je tudi tujke v slovenščini in iz njegovega peresa je prvi slovenski (v ilirskem jeziku spisani) dialektološki spis „Obraz slovenskega narečja u Koruškoj“, ki je izšel v prvi knjigi Vrazovega časopisa „Kolo“ (1842). Kot zgodovinar pa je posegal nazaj v najstarejše čase. Najvažnejši spis v tem oziru je „Andeutungen über Kärntens Germanisirung“, v katerem je na podstavi krajevnih imen določil bivše slovensko ozemlje in razložil vzroke ponemčenju. Skušal pa je tudi v svojem narodnem navdušenju tolmačiti rimske napise po slovensko. Odlomek latinskega napisa na vojvodskem prestolu na Gosposvetskem polju n. pr. je razložil za vprašanje „Ali ima sveto vero“ (se. vojvoda). Važno pa je, da nam je ohranil obrazce slovenske in nemške prisege koroških fevdnikov iz 17. stoletja. Jarnik jih je stavil v 12. in 14. stoletje. Pridobil si je zaslug tudi kot nabiratelj narodnih pesmi in šeg, v čimer je bil učitelj Vseslovanu Matiju Majarju, in je v poznejših letih sodeloval tudi pri ilirskih glasilih, tako pri Vrazovem „Kolu“.

3. Mlajša slovenska romantika.

Dočim je starejša generacija slovenske romantike bila samo pod neposrednim vplivom nemške, zlasti avstrijskonemške romantike, pridejo pri

mlajši slovenski romantiki v poštev tudi že drugačni vplivi. Romantika je bila med tem časom našla pot k drugim Slovanom, pred vsem k Čehom in Poljakom in dobila pri njih izrazito obliko. Starejša naša romantika je imela pred vsem znanstven značaj; tudi pri mlajši najdemo kritičnih, znanstvenih duhov — visoko nadkriljuje vse veliki duh Č o p o v, vendar pa ima ta rod bolj pesniški značaj. Višek tej dobi in višek vsemu našemu slovstvu je d r. F r. K s. P r e š e r e n, poleg njega stoji Stanko Vraz. Vendar pa ta rod ni enoten po svojih stremljenjih, deli se v dve struji, kateri zastopa na eni strani graški ili r s k i, na drugi strani pa ljubljanski s l o v e n s k i k r o g.

a) Ilirizem in Stanko Vraz.

Novе misli so prihajale k nam od severnih bratov, od Čehov, novo navdušenje od vzhodnih sosedov, od Hrvatov; te nove ideje pa so prišle iz Jene, kamor so hodili v začetku 19. stoletja študirat slovaški protestantovski kandidati bogoslovja. Jensko vseučilišče je bilo takrat glavni sedež idealistiške filozofije in središče svobodomiselnega narodnega gibanja nemške mladine. Poleg najvažnejšega zastopnika znanstvenega panslavizma Šafařka je študiral tukaj tudi glavni zastopnik poetiškega vseslovanstva Jan Kollár (1793—1852). Dve leti, preden je Kollár (l. 1817.) prišel v Jenó, se je tam med dijaki osnovala „Burschenschaft“, ki se je s pretirano ljubeznijo oklepala domovine „Vsenemške“, ki je posnemala v noši in šegi „stare Germane“, sovražila tirane, ki so ljudstvu pridržali pravice, obljubljene v francoskih vojskah, in si ustvarila neki ideal domovine, „mater Germanijo“. Isto jesen, ko je prišel Kollár v Jenó, je doseglo to „burševstvo“ svoj višek pri wartburški slavnosti (Wartburgfest, 18./X. 1817). V Jeni se je seznanil Kollár z romantiškimi ljubljenci, Herderjem, Goethejem, Ossianom, Rousseaujem, z Minnesängerji, Stürmerji in Drängerji, s pesniki „Göttinškega loga“, s Petrarkom, Tassom in Dantejem; tu je prevzel od burševstva, ki je smatralo za sramoto, ako je bil kdo samo Prus ali Švab in ne Nемеc, idejo vseslovanstva; tu si je ustvaril po zgledu Germanije ideal „matere Slave“, ki jo opeva v svojem ciklu sonetov „Slavy Deera“ (1824). Svoje ideje o vseslovanstvu je potem razložil v knjigi „Über die slavische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation“ (Pešta, 1837), kjer poudarja, da naj vsak jezik iz sorodnega jezika dobi novih moči. On ne zahteva politične skupnosti, tudi ne nanovo ustvarjenega skupnega jezika, ampak to, da naj vsak omikani Slovan zna štiri glavne jezike, ruski, ilirski, poljski in češko-slovaški. Slovanski učenjaki pa naj poznajo poleg tega tudi slovstvo vseh slovanskih narodov in tudi jezik sorodnih plemen, Lotvinov, Litvancev, Kurov, Vlahov, Albancev, Grkov itd. S r e d s t v a za vzajemnost pa naj bi bile knjigarne, zamenjava knjig med pisatelji, stolice za slovanske jezike,

časopisi, pisani v vseh slovanskih jezikih, javne in zasebne knjižnice s slovniciami, slovarji vseh slovanskih jezikov, izdavanje narodnih pesmi in prislovic, odstranjenje tujk in enoten pravopis za vse Slovane, ali vsaj za vse one, ki imajo ista pismena, latinico ali cirilico (Murko).

Z velikanskim navdušenjem so skoro pri vseh zapadnih Slovanih sprejeli te misli, najbolj navdušeno pri Hrvatih in pri delu Slovencev. Pri Hrvatih se je začel okrog l. 1830. odločen odpor proti stremljenju šovinstiških Madjarov, da bi podjarmili in pomadjarili vso Hrvaško. Iz tega odpora in iz ideje slovanske vzajemnosti, ki so jo dobili Hrvatje od Kollárja, je vzrastle „ilirizem“, stremljenje združiti vse Jugoslovane, ali vsaj vse Hrvate in Slovence, v en narod z enim pismenim jezikom.

To gibanje je izšlo, kakor vsako podobno, iz mladine. Začetnik pri Hrvatih mu je bil mladi Ljudevit Gaj (1809—1872), po rodu Kajkavec. Študiral je na Dunaju, v Gradcu in v Pešti. V Gradcu in na Dunaju se je seznanil z romantiko, v Pešti pa z Janom Kollárjem in z njegovimi mislimi o vseslovanstvu. V Budimu je izdal potem l. 1830. hrvaško in nemško knjižico „Kratka osnova horvatsko-slavenskega pravopisanja“, v kateri je predlagal, da naj se uvede češki pravopis pri vseh Jugoslovanih, ki pišejo z latinico — dozdej so Hrvatje č n. pr. pisali na štiri načine: e, eh, es, teh — s to knjižico pa je seznanil hrvaško mladino tudi s Kollárjevimi mislimi o slovanstvu. Ko se je l. 1831. Gaj povrnil na Hrvaško, je tudi ustno širil Kollárjeve ideje in seznanjal svoje rojake z učenostjo Kollárjevo in s „čudesi“ divne njegove pesnitve „Slavy Deera“. „V borbi z Madjari in v nevarnosti pred mogočno nemško kulturo so iskali mladi Hrvatje pomoči pri velikem slovanskem rodu“ (Horvat). Narodna zavest se je zbudila in skoro ves hrvaški narod s plemstvom vred se je postavil madjarizaciji v bran, grof Janko Drašković je izdal (1832) v Karlovcu „Disertacijo iliti razgovor“, kjer zahteva, da hrvatski poslanci v Požunu branijo narodna prava. Gaj je začel l. 1835. izdajati politične „Novine Horvatske“ in literarno prilogo „Danica Horvatska, Slavenska i Dalmatinska“ z devizo: „Narod bez narodnosti — tijelo je bez kosti“. Iz začetka je vladal tudi tu še stari madjarski pravopis in kajkavsko narečje. L. 1836. pa se je prekrstil list v „Narodne ilirske novine“, priloga pa v „Danico ilirsko“. Jezik je zdaj štokavski, pravopis pa češki. Istega leta (1836) se je tudi z Babukićevo slovnico položil temelj novemu „ilirskemu“ pismenemu jeziku. Cela vrsta pesnikov se zdaj oglašja v „Danici“, največja med njimi sta Ivan Mažuranić in Slovenec Stanko Vraz.

Narodno navdušenje „Ilirov“ je potegnilo za seboj tudi duhove po Slovenskem, zlasti pa na Štajerskem, kjer je bilo tudi že pred letom 1830. med Muro in Dravo živahno narodno gibanje. „Ilirske“ ideje so začele dobivati tal na Slovenskem zlasti vsled prizadevanja mlade družbe dijakov in bogoslovcev, ki so se zbirali v Gradcu od l. 1830. do l. 1838. L. 1823.

se je bila tu obnovila stolica za slovenski jezik na liceju in Primičev naslednik, Koloman Kvas, je zopet poučeval slovenske bogoslovce v slovenskem jeziku (po Danjkovi slovnici). Živahnejše pa je postalo življenje po 1830. l., potem ko so prišli tja Miklošič, Stanko Vraz in Davorin Trstenjak. Poleg njih pa je študirala tu še cela vrsta navdušenih slovenskih dijakov in duhovnikov. Navdušenje, ki so ga videli pri Čehih, je vplivalo tudi na ta mladi krog; učili so se slovanskih jezikov in literatur; češki romantiki Čelakovský (nar. pesmi!), Hanka (Kraljedvorski rokopis!), Kollár so jim bili ljubi znanci; zlasti „Slavy Deera“, ki so jo prebirali v originalu, jih je navduševala za „mater Slavo“, tako da so se prijatelji med seboj imenovali „sinovi Slave“. Poljsko slovstvo so posredovali poljski emigranti z Ruskega, ki so prišli v večjem številu tudi v Gradec. Najbolj se je temu krogu priljubil Mickiewicz, pa tudi poljsko narodno pesništvo. Prebirali pa so Vraz, Trstenjak in Soklič tudi Shakespeareja, Byrona in Lamartina. To niso bili več samo znanstveni in teoretiški vplivi, ampak živi pesniški, kaj čuda torej, da je ta graški rod pesniški, tako da so celo poznejši znanstveniki, kakor n. pr. Miklošič in Trstenjak, zlagali pesmi, kakor jih je pri Čehih — Šafařík. Stanko Vraz je v tem času pesnil v slovenskem jeziku, čeprav v vzhodnoštajerskem narečju, ki so ga v Ljubljani imeli za polhrvaško. Med tem časom je dobil (1836) v Zagrebu ilirizem določno obliko, kmalu nato pa je izšel Kollárjev spis o vzajemnosti. Uspeh tega je bil, da se je mladi graški rod vedno bolj nagibal k ilirizmu. Mlade ljudi je navdušila misel, da bi se mogel ustvariti en močen jugoslovanski narod, ki bi se potem uspešno boril proti vsem svojim sovražnikom. Ilirstvo pa je vplivalo tudi drugod, s tako močjo pa nikjer ne kot pri graški mladini, ki je bila doma v bližini Hrvaške. To je odločilo, da je postal S t a n k o V r a z ilirski pesnik in da je „popustil steze slovenskega Parnasa“. Miklošiča pa je peljala pot na Dunaj, kjer je postal mladi romantiški pesnik, ki si pa je bil tudi v jezikoslovju sezidal trden temelj, v Kopitarjevi šoli prvi slovanski jezikoslovec v 19. stoletju s svetovno slavo. Drugi pa, ki so spadali v ta krog (Trstenjak, Muršec in drugi), so ostali večinoma na Slovenskem in ostali tudi S l o v e n c i, čeprav so si dopisovali prav radi v slovensko-hrvaški mešanici. Po Vrazovem odhodu v Zagreb (1838) je ilirska ideja pri nas propadla; vendar pa je izvršila veliko delo: utrdila je s l o v e n s k o narodno zavest na Štajerskem in Koroškem.

Glavni zastopnik ilirizma pri Slovencih je S t a n k o V r a z. Rodil se je l. 1810. (30./VI.) v Ceroveu v ljutomerskem okraju. V Mariboru je vstopil v gimnazijo l. 1824.; v šesti šoli se je seznanil z Miklošičem, s katerim je šel istočasno (l. 1830.) v Gradec. Vraz je tu najprej študiral filozofijo (bivši licej) in pravoslovje, ki ga pa nikdar ni dovršil. Še preden je prišel v Gradec, se je učil slovanskih in „evropskih“ jezikov in se bavil s pesništvom (seveda slovenskim), še bolj pa v Gradcu. Posebno češko

in poljsko slovstvo je vplivalo nanj. Kollárjeve sonete iz „Slavy Deera“ je poskušal prevajati; zlagal je v slovenskem jeziku sonete po Mickiewiczem vzoru in pesmi po zgledu poljskih krakovjakov, ki se pozna njih vpliv tudi v poznejših hrvaških djulabijah. Mitološki aparat: Lada, Vile itd., sentimentalne tožbe o izgubljeni slavni slovanski preteklosti, kažejo na Kollárjev vpliv. Poleg tega pa se je učil največ pri prijatelju Prešernu.

Z veliko vnemo je nabiral slovenske narodne pesmi in je v ta namen prepotoval Koroško, Kranjsko, Štajersko in slovensko Ogrsko. Dobival pa je gradiva tudi od drugih nabiravcev, tako od svojih graških tovarišev, od Urbana Jarnika, Smoleta, Koritka in od Matija Majarja, ki ga je tudi spremljal na popotovanju po Koroškem. Te narodne pesmi je potem izdal v svoji zbirki „Narodne pèsni ilirske“ v Zagrebu l. 1839.

Ko je l. 1834. v Ljubljani prenehala „Čbelica“, je hotel Vraz z Miklošičem in Trstenjakom osnovati enak almanah „Metuljček“ v ilirskem pravopisu in v vzhodnoštajerskem narečju (1837). Iz Vrazove prve pesniške dobe, ko je pesnil še slovensko, se je ohranilo prav malo, med drugim oda na nadvojvoda Ivana, ki je bila posebej natisnjena l. 1839. Večino spisov, kar jih je imel od l. 1832. — 1836., je izgubil na svojem popotovanju po Štajerskem l. 1837. Upal je, da se pridruži „Metuljčku“ tudi Prešeren, in v tej nadi se mu je zdelo možno, „da more slovensko slovstvo še dalje životariti“. To se ni zgodilo in proti koncu l. 1838. se je za stalno preselil v Zagreb in se pridružil Ilirom, pri katerih je bilo več življenja kot tostran Gorjancev. Tam je izdajal potem v „ilirskem“ jeziku svoje poezije. Leta 1840. so izšle „Djulabije“, 1841 „Glasi iz dubrave žerovinske“, 1845 „Vjenac soneta“ in „Gusle i tambura“. Kot urednik „Kola“ (1842 — 1847), pri katerem so sodelovali tudi nekateri Slovenci, med drugimi Jarnik in Majar, in kot tajnik l. 1842. ustanovljene „Maticе Ilirske“ je bil središče literarnega gibanja v Zagrebu. Umril je za jetiko l. 1851. (24. maja).

„Djulabije“ in „Vjenac soneta“ spadajo med najboljšo ljubavno poezijo hrvaškega slovstva. Vraz je — po Prešernovem zgledu — prvi uvedel v hrvaško poezijo balade, romance in satiro („Komarovi i obadovi“, izšli po pesnikovi smrti). Vsebina njegovim poezijam je ljubezen do dekleta in do domovine, slovenske in hrvaške. V svojih poezijah kakor v vsem svojem literarnem delu, kot nabiratelj narodnih pesmi in kot urednik je bil Vraz popoln romantik. V svojih poezijah se je naslanjal na narodno pesem slovensko, hrvaško, češko in poljsko, in na Prešerna; učil se je pri ruskih, čeških, poljskih romantikih, pa tudi pri Angležih. Prevajal je iz ruskega Homjakova, Jazykova, Lermontova, Puškina in druge, iz poljskega zlasti Mickiewicza, iz češkega „Kraljedvorski rokopis“ in Erbena, iz angleškega Byrona, Thom. Moorea i. dr. — Z narodno poezijo je hotel utrditi, čisto po romantiško, narodnost in v njej je hotel najti obrambe proti tujstvu. Njegove zbrane spise „Djela“ je izdala po njegovi smrti „Matica Ilirska“ v štirih zvezkih

od l. 1863 — 1868., ki jim je sledil pozneje še peti (1877). „Izabrane pjesme Stanka Vraza“ pa je izdal pri „Matici Hrvatski“ l. 1880. Marković.

Za nas je Vraz največjega pomena kot nabiratelj in izdavatelj narodnega blaga. Ostavil ga je po svoji smrti še 21 zvezkov, ki jih je hranila do l. 1868. v Vrazovi ostalini „Matica Ilirska“, a jih potem podarila „Slovenski Matici“. Zdaj uporablja to dragoceno ostalino prof. K. Štrekelj v svoji klasični izdaji slovenskih narodnih pesmi.

b) „Čbelica“ in Prešeren. — Slomšek.

Neskončno večjega pomena kot graški „ilirizem“ je za naše slovstvo gibanje v Ljubljani, ki sta mu stala na čelu Prešeren in Čop. Približno istočasno je tiho in pohlevno izvrševal Slomšek na Koroškem in Štajerskem važno in plodonosno kulturno delo, vzgojo duhovščine in ljudstva k narodnemu delu in k narodni zavesti.

V Ljubljani se je začelo slovstveno delo že nekoliko pred letom 1830. Z novim letom 1825. so nameravali Jan. Cigler, Ign. Holzapfel (oba poznejša Čbeličarja) in Ks. pl. Andrioli pričeti z izdajo tednika „Slavinja“, toda namera se jim ni posrečila, ker vlada izdaje ni dovolila. Slovenski pisatelji so se morali zopet zadovoljiti z nemško pisanim „Illyrisches Blatt“. A dolgo to ni trajalo.

„Čbelica“ in abecedni prepis.¹

Leta 1827. se je povrnil v Ljubljano Matija Čop, leta 1828. Fr. Ks. Prešeren. Ta dva največja slovenska duha svojega časa nista mogla mirovati, osnovala sta „Krajsko Čbelico“, ki je prvič izletela na pomlad l. 1830. Priprave so bile gotove že l. 1829. Urednik in izdavatelj ji je bil Miha Kastelic, uradnik licejske knjižnice v Ljubljani (1796 — 1868). Glavni Čbeličarji pa so bili poleg Prešerna dr. Jakob Zupan (profesor bogoslovja v Ljubljani, rojen 1785 na Prevojah, 1735 iz Ljubljane pregnan, umrl v Celovcu 1852), Blaž Potočnik (rojen 1799 v Struževem pri Kranju, umrl kot župnik v Št. Vidu nad Ljubljano l. 1877.), Janez Cigler (rojen 1792 v Vodmatu pri Ljubljani, umrl l. 1869. kot župnik v Višnji gori), Andrej Smole (trgovec in nabiratelj narodnih pesmi, rojen v Ljubljani l. 1800, umrl l. 1840. v Ljubljani). Duša podjetju pa sta bila Čop in Prešeren; Prešernove poezije dajejo almanahu njegovo važnost, Čop pa je kot cenzor branil podjetje proti intrigam nasprotnikov, ki so hoteli „Čbelico“ uničiti, in se je s posebno ljubeznijo zanimal za razvoj podjetja. Precej začetka so bile sitnosti. Ljubljanski gubernij je smatral „Čbelico“ za periodiški časopis in ne za knjigo in je moral rokopis na Dunaj k glavnemu cenzorju Kopitarju. Čop mu je zato pisal, da naj pošlje rokopis „Čbelice“ čim preje po sprejemu nazaj, da se v Ljubljani ne ohladi veselje za stvar. Nikar naj se ne zapreči

¹ Glej o tem najbolje Zigonovo razpravo v Z. Sl. M. V.

rojenje „Čbelici“, ki je prav nedolžna stvar, že zato ne, da izide po dolgem času zopet kaj posvetnega v našem jeziku. Treba jo je smatrati za začetek, sčasoma utegne biti boljša (Čop Kopitarju 21. januarja 1830).

„Čbelica“ je bila namenjena izobraženstvu, ne za preprosto ljudstvo, ne za kmeta. Čop in Prešeren sta hotela opozoriti slovenske, nemško vzgojene izobražence na slovenski jezik, hotela sta zbuditi zanimanje omikanih krogov za napredek slovenščine in slovenske poezije — gramatiški napredek še ni vse — le na ta način bi bilo mogoče povzdigniti slovenski jezik in slovensko slovstvo. Poezija pa, ki sta jo hotela Čop in Prešeren podajati Slovincem, je bila odločno r o m a n t i š k o - u m e t n a. K o p i t a r, filolog in protektor srbskih narodnih pesmi, s tem stremljenjem ni bil zadovoljen, hotel je, da naj bi „Čbeličarji“ pred vsem in brezpogojno posnemali srbsko narodno poezijo. Čop pa odločno brani svoje nazore in Prešernove pesmi (v I. zvezku „Čbelice“), ki Kopitarju posebno niso bile všeč. Pesem „Slovo od mladosti“, pravi Čop, je pač nekaj čisto drugega ko srbska pesem, a ton umetne oktave (elegijski ton) je v njej dobro zadet. Kmet te pesmi pač ne bo razumel, pa tudi treba ni, saj tudi nemški kmet ne bi razumel Goethejevih oktav v „Zueignung“. „Povodni mož“ sicer nima oblike pesmi o kraljeviču Marku, a če Kopitarju ni ugajal, je moral biti hudo slabe volje. Pa tudi principiuelno se izrazi Čop proti posnemanju narodne poezije: Narodna poezija, ako je dobra, gotovo ugaja tudi izobraženemu občinstvu, umetna poezija pa je kmetu — večinoma — tuja. Neposredno posnemanje narodnih pesmi ni priporočljivo, narodna pesem je neprisiljen plod narave, nekaj, kar nastane nehote in nevede; ako bi pa hotel kdo hote in zavedno reproducirati narodno pesem, bi težko nastalo kaj neprisiljenega, gotovo pa kaj prisiljenega in afektiranega (Čop Kopitarju 16. maja 1830). Sploh pa je slovstvo, ki je v prvi vrsti namenjeno za kmeta, revna stvar (Čop Šafaříku 24. junija 1831).

Nasproti Kopitarju se torej poteguje Čop za pravico individualnosti v poeziji. „Za kmeta“, pravi Čop, „ni druge poezije kot ona, ki jo sam pesni, narodna poezija“. Če je dobra, ugaja seveda tudi izobraženemu, zakaj narodna pesem je prava pesem za s p l o š n o s t, ki jo vsakdo lahko poje iz s v o j e duše za vsakega. Kvečjemu stan in poklic pesnikov sme odmevati iz nje, i n d i v i d u a l n i h čustev ne sme imeti, sicer si je narod ne prisvoji, in pesem narodnega pevca ne postane — narodna pesem. Ako tem zahtevam splošnosti odgovarja pesem umetnega pesnika, lahko postane „narodna“, tako Gregorčičeva „Rože je na vrtu plela“ in Prešernova „Luna sije“, a vsa individualnost pesnikova se v t e m okvirju ne more izživeti, ampak samo v toliko, v kolikor se ta individualnost sklada z „dušo“ narodovo. Individualnosti pa do takrat v naši poeziji ni bilo, treba je bilo torej priboriti pravico pesnikovi individualnosti. O s e b n o s t svojo pa, s v o j e življenske nazore, s v o j e življenje, s v o j o ljubezen in s v o j gnev, s v o j e veselje in s v o j o žalost, pa more izraziti pesnik popolnoma le v s v o j e m t o n u, ne v tonu

narodne pesmi in ne v tonu kakega drugega pesnika. Z individualnostjo, osebnostjo v tonu je torej tudi individualnost vsebine v najtesnejši zvezi. Čop je torej s „Čbelico“ hotel osvoboditi individualnost pesnikovo v tonu in vsebini, hotel je ustvariti Slovincem umetno pesništvo.

Ko je v začetku maja 1830 prvič izletela „Kranjska Čbelica“ v 600 izvodih, so jo sprejeli s prav živahnim zanimanjem oni sloji, ki jim je bila namenjena, slovenski izobraženci. Kupovali so jo dijaki, uradniki, izobraženi meščani in tudi duhovniki. V teku enega tedna se jih je prodalo par sto in že l. 1834. je bilo treba druge izdaje. Zlasti Prešernovi prispevki so zelo ugajali, ne samo oktave („Slovo od mladosti“), ampak tudi prevod Bürgerjeve „Lenore“ in „Povodni mož“. Z največjim veseljem pa je „Čbelico“ pozdravila mladina, kar nam bo pač razumljivo, ako pomislimo, da je bila edina originalna „lepa“ knjiga v slovenskem slovstvu do tedaj Vodnikova zbirka „Pesmi za pokušino“.

A zadovoljnost ni bila splošna. Proti „novi struji“ Čbeličarjev, posebno proti Prešernu, so se oglašali glasovi nevolje, in sicer od „janzenistiškega“¹ dela duhovščine, ki ji je bil na čelu Pavšek, revizor za knjige pri ljubljanskem guberniju, profesor filozofije, sicer pa najbolj borniran „janzenist“ — tesnosrčnež (Prešeren Čelakovskemu 29. aprila 1833). Kakor se je bilo pod absolutistiškim Metternichovim režimom izcimilo ozkosrčno vohunstvo, ki je za najmanjšim gibanjem mladine, za najnedolžnejšim narodnim navdušenjem izvohalo državi nevarno demagoštvo, tako se je izcimila pod istim vplivom skrajna nezaupnost proti literaturi; vsako navdušenje je bilo sumljivo, vsaka ljubezenska poezija pregreha, ki ji je treba zapreti pot v javnost. Tako so tudi ljubljanski „janzenisti“ zabavljali proti „pohotni in grdi“ Prešernovi poeziji („Povodni mož“, „Lenora“!) — ne javno v kritiki, ampak za hrbtom. Odgovoril jim je Prešeren v drugem zvezku „Čbelice“ (izšla v začetku junija 1831) s svojo „Novo pisarijo“. Pavšku, ki mu je bilo petje o ljubezni „reč pohujšljiva in zapeljiva“, ker bi pile iz njega Kranjice strupa, „ljubezni sladke, ki srce zapelje“, velja prav posebej Prešernov precej robati odgovor:

„Zares bi škoda blo, zdaj od nedelje
do druge, kolkokrat se sreč jim (se. Kranjicam) vname,
in šega je, kdor pride pred, pred melje.“

Pavšek seveda ni bil vesel komplimentov, ki jih je dobil v tej satiri, in je kahal jezo, a tudi Kopitar ni bil zadovoljen s Prešernovimi poezijami in s „Čbelico“. („De nas Kopitar morebiti še bolj, ko zaslužimo zaničuje,“ piše Prešeren 14. marca 1833 Čelakovskemu, „vemo iz njegovih pisem Čopu pisanih“), zato mu je hotel Prešeren v III. zvezku „Čbelice“ pokloniti sonet o „kopitnem možu“; o drugih stvareh naj govori, umetnost pa naj

¹ O janzenistih in jožefineh glej več v Z. Sl. M. IX. 9. nasl.!

pusti pri miru. Na Čopovo prigovarjanje pa ga je nazadnje umaknil in odločilna bitka se je odložila — za eno leto. Vnela se je — ob č r k a h.

Že l. 1832. je dregal Prešeren Čopa, naj vendar poseže v abecedni prepir, ki sta ga bila pričela l. 1831. Jak. Zupan (proti metelčici) in Burger (zanjo) v „Carinthiji“. Izdal je v „Čbelici III.“ tudi znani sonet o „kaši“, kjer imenuje abecedno pravdo — pravdo o oslovski senci. Da s tem Metelkoveci niso bili zadovoljni, je umljivo. Kar pa pride v začetku l. 1833. s Češkega v Ljubljano Čelakovskega ocena „Krajske Čbelice“, izšla v „Časopisu Češkega Muzeja“ koncem l. 1832. Čop, ki se je sam že dolgo časa pripravljaj, da spiše oceno „Krajske Čbelice“, prevede torej Čelakovskega spis v nemščino in ga priobči v „Illyr. Bl.“ (febr. 1833) s svojimi opazkami, v katerih je hotel pokazati stališče, s katerega je treba presojeti „Čbelico“. Važen je bil spis v dvojnem oziru: Prvič se je tu pokazal slovenski javnosti kulturni pomen „Krajske Čbelice“ in pomen pesnika Prešerna, potem pa se je dotaknil Čelakovski ob sonetu o kaši tudi črkarske pravde, pohvalil je Prešernovo sodbo o tem prepiru in dodal ob enem nasvet, da naj Slovenci sprejmejo češki pravopis; v opombah je potem tudi Čop nekoliko posegel v to pravdo.

Ne eno, ne drugo ni bilo vseč Metelkovecem, ki so bili po večini tudi pristaši Pavšekovega naziranja v poeziji. Prvo, pohvalo Prešerna kot pesnika, so še pogoltnili — za javnost, na drugo, na odklonitev metelčice, pa so odgovorili v članku „Krainische Literatur, Krajska Čbelica“. Ko je nato odgovoril Čop s svojo razpravo „Slowenischer ABC-Krieg“, stvar ni bila nič boljša. Metelkoveci so smatrali napad na metelčico za napad na duhovščino (ker so bili Metelkoveci duhovniki), čeprav je bila večina duhovnikov na Čopovi strani (Čop Kopitarju 2. maja 1833), in so mu grobo in nestvarno odgovorili s spisom „Erwiederung (sic!) auf den Artikel: Slow. ABC-Krieg“. Čopu ni bilo težko odgovoriti. Odgovoril je z mirnim in stvarnim člankom: „Slow. ABC-Krieg Nr. 2“. Metelkoveci se niso več upali ugovarjati Čopu, kar pa pride Kopitar s svojim pamfletom „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit“, v katerem je metal z blatom po Čopu in Prešernu in končal z distihom:

Hoc scio pro certo: quoties cum stercore certo,
aut vineo aut vincor, semper ego maculor.

Odgovor na to je Čopov „Slowen. ABC-Krieg Nr. 3“ in Prešernovi „Literarische Scherze in Aug. W. v. Schlegel's Manier von Doktor-Dichter Preflern“. Metelčica je bila vladno odpravljena iz šol (Čop Šafaříku 26. februarja 1834). Čop je zmagal.

Javno se je bil torej, izhajaje od Prešernovega soneta in od Čelakovskega kritike, boj — za črke; a za tem le samo še n a v i d e z n o abderitskim bojem je tičalo nekaj čisto drugega, važnejšega. Abecedni boj je bil boj dveh i d e j n i h s t r u j; na eni strani je šlo stari, preživeli, ozkosrčni

generaciji (janzenizmu) za obstanek, na drugi strani pa mladi in čili za premago.

Vzporedno s tem javnim bojem se je bil namreč še drug, zakulisen boj, ki ga je moral izbojevati tudi Čop z istimi nasprotniki: boj za IV. zvezek „Čbelice“. Janzenistiški del duhovščine ni mogel prenesti Čelakovskega hvale „Čbelice“ in Prešerna; izvajanja Čopova o stališču, s katerega je treba presojeti „Čbelico“, so ti janzenisti prezirali, za obsodbo metelčice pa so se hoteli maščevati. Ker pa javno tega niso zmogli, so začeli intrigirati proti Čopu in Prešernu. Od ljudi, ki so po Čopovi sodbi (Čop Čelakovskemu 14. marca 1833) smatrali za nepotrebno vsako pisateljjevanje, ki ni za kmečke potrebe, vso ljubavno poezijo pa za pregrešno, se ni moglo pričakovati kaj boljšega.

Hoteli so na vsak način preprečiti nadaljnje rojenje „Čbelice“. Ker pa je Čop izvedel te namere, je hotel rešiti „Čbelico“ na ta način, da bi se pokazal kot cenzor zelo strog, in je dal iztrgati iz rokopisa narodne pesmi iz Smoletove zbirke, kar pa Prešernu ni bilo všeč (Prešeren Čelakovskemu 14. marca 1833). A to mu ni pomagalo nič. Že je dal gubernij „Čbelici“ svoj „imprimatur“, kar se vzdigne Pavšek in kot revizor knjig poroča na gubernij, da se nahaja v Prešernovih pesmih še zmiraj mnogo npravnosti nevarnih mest, ki jih je Čop očitvidno prezrl. (V IV. zvezku „Čbelice“ so tiskane sledeče Prešernove pesmi: „Glosa“, „Soneti nesreče“, „Romanca od dohtarja“, „Romanca od učenca“, „Strunam“ in „Gazele“.) Sploh pa, je poročal dalje, je fantazija Prešernova moralno pokvarjena, ker kljub dobrohotnemu opominu dunajskega cenzorja (Kopitarja, radi „Nove pisarije“) ne mara odnehati od svojega priljubljenega predmeta — kvantanja (Sauglockenläuten). Poleg tega pa se je zgražal zlasti nad prevodom Bürgerjeve balade „Der Abt und der Kaiser“, o kateri je bil Čop, da bi se izognil sitnostim, guberniju že poročal, da je ta šala iz zbirke angleškega škofa Percyja „Reliques of ancient english poetry“ (King John and the abbot of Canterbury), da jo je prevedel že goriški duhovnik Val. Stanič in da ta šala naši duhovščini prav nič ne bo vzela ugleda. A nič ni pomagalo, Pavšek je zahteval, sklicevaje se na pogubni vpliv Voltairejeve satire, naj se ta pesem zatre. Pregovoril je še škofa Al. Wolfa, da je šel k guberniju protestirat, rekoč mu samo splošno, da hočejo tiskati nekaj proti duhovščini. Pri guberniju šikan niso znali presoditi, ker je znal samo en svetnik slovensko, in „Čbelica“ je šla (16. aprila 1833) na Dunaj v Kopitarjevo presojo (Prešeren Čelakovskemu 29. aprila 1833).

Kopitar je razsodil enako kot Pavšek, napisal je kar „neverjetno“ cenzurno razsodbo in s tem označil Čopa kot človeka, ki prezira katoličanstvo in npravnost. Nad tem poročilom so se zgražali še celo v guberniju in zdaj sta Čop in Prešeren napela vse sile; treba je bilo izkoristiti to sapo pri guberniju. Prešeren je začel z ozirom na n e m š k i gubernij priobčevati v „Illyr. Bl.“

nemške sonete „Des Sängers Klage“ — proti Kopitarju: (1) Ker ne more pustiti poezije, čeprav mu domača pesem ni prinesla drugega kot sovraštvo, hoče peti v tujem jeziku. (2) Samo slepec more upati, da najde, kdor hoče dobro, sree, ki mu ne bo obračalo vse na slabo stran. Tretji sonet n i i z š e l, bil je naperjen preveč naravnost proti Kopitarju: Kopitar, zloben škrat, zbira zaklade in ima deklico — slovensko slovstvo — zatvorjeno v zaporu — cenzure. Ko pa je Kopitar v svoji jezici kmalu potem (6. julija) posegel v abecedno pravdo z grdim napadom na Čopa in Prešerna, mu razjezen odgovori Prešeren z — „Literarische Scherze“ (dva napisa in dva soneta, v katerih obsoja grdi način Kopitarjevega bojevanja) in s sonetom o „kopitarju“. Čop pa je vložil še enkrat „Čbelico“, kakršna je bila in je dosegel dovoljenje za tisk. Tiskala se je — kakor vkljub janzenistom - Metelkoveem — v več izvodih pesem „Cesar in opat“ — v metelčici. Zmagala sta torej v tem boju za napredek slovenskega slovstva na vsej črti Čop in Prešeren.

„Janzenizem“ pa vsled tega boja še ni bil premagan, še manj pa zatrt. Že naslednje leto Čop ni bil več med živimi. Kastelic je izgubil pogum, ker ni bilo več Čopa, da bi se boril proti cenzuri, in „Čbelica“ je kljub Prešernovemu dreganju zaspala. P e t i zvezek je izšel šele 1848. leta.

Po smrti „Čbelice“. — Čbeličarji. — Slomšek.

Po smrti „Čbelice“ se je ožji krog Čbeličarjev oklenil Andreja Smoleta, ki se mu je pridružil l. 1837. še mladi Poljak Emil Koritko. Združeni so mislili na izdajo Smoletove zbirke narodnih pesmi in starejših slovenskih pisateljev, Linharta in Vodnika. Smole je že l. 1833. nameraval izdati narodne pesmi, Vodnikove in svoje, in sicer v Pragi (radi ljubljanske cenzure), in Prešeren je prosil Čelakovskega za posredovanje. A namera se ni izvršila. Nabiral pa je pesmi še dalje, poslal je gradiva tudi Vrazu za njegove „Ilirske narodne pesmi“, sam pa ni prišel do tega, da bi jih izdal. Ko mu je še Kastelic izgubil ali založil en del njegovega gradiva, je še tik pred smrtjo (1840) hotel izdati ostalo gradivo v lični mignon-izdaji, a ni več mogel. Tudi Koritko se je precej l. 1837. lotil nabiranja narodnih pesmi in jih je nabral več zvezkov. Leta 1838. jih je hotel izdati v Zagrebu v L. Gajevi tiskarni, a Gaj je odklonil, ker se je bal stopiti v zvezo s političnim kaznjencem. Koritko je nato prodal svojo zbirko Blazniku v Ljubljani, ki jo je po Koritkovi smrti (1839) izdal v petih zvezkih (1839 — 1844) kot „Slovenske pesmi krajnskega naroda“. Uredila sta jo Miha Kastelic in Juri Kosmač. — Na izdajo Linhartovih komedij je mislil že l. 1833. Prešeren s Kasteleem, in sicer že za l. 1834., a hudi boj s cenzuro, ki se je vnel l. 1833., je to preprečil. Ravnotako se je Kastelic l. 1833. že dve leti pripravljaval, da izda Vodnikove pesmi, a okleval je in se obotavljal, da ni bilo iz tega nič. Tedaj pa se je lotil (l. 1840.) Smole dela. Najprej je izdal

Vodnika — Pavšek je odstrigel „Ilirijo oživiljeno“ in hotel odstriči še „Anacreontica“, „ker je bil pesnik — duhovnik, in jih kesneje sam ni več odobral“ — potem Linhartovega „Matička“ in svoj prevod Garrickovega „The Guardian“ („Varh“). Vse l. 1840. Hotel pa je izdati še Linhartovo „Županovo Micko“, svoj prevod po Allinghanu, „Norenje sreče“ in pa Malavašičev prevod Kotzebuejeve „Brandschatzung“ („Stiska“). Dobil je za to tudi že dovoljenje od cenzure, a prezgodaj je umrl, da bi bil mogel oskrbeti tudi izdajo. (Gl. dr. Prijatelj, Z. Sl. M. IV. 195/196.)

Poleg ožjega Prešernovega kroga se moramo dotekniti tudi nekaterih Čbeličarjev. „Krajska Čbelica“ razen Prešernovih poezij ni prinesla dosti, kar bi bilo ohranilo vrednost do danes. Smoletove, po Prešernu redigirane narodne pesmi in prevodi drugih slovanskih narodnih pesmi (srbske in češke) so najboljše. Največ pesmi pa sta zložila za „Čbelico“ urednik Kastelic sam (spomina vredna je „Prijatlam krajnsine“) in Jakob Zupan. Zupanove pesmi so se sprejele najbrže pač samo iz osebne uslužnosti, ker je bil somišljenik in nasprotnik janzenistov, čeprav nimajo dosti „soli“. Nekatero pesmi Blaža Potočnika je rešil pozabljenja napev, ker so z napevom postale narodne, tako „Pridi Gorenje“, „Ko dan se zaznava“.

Važnejši pa je Janez Cigler, ne kot pesnik, ampak kot pripovednik. Z njim se začne slovensko pripovedništvo. Leta 1836. je namreč izdal povest „Sreča v nesreči“, zgodbe pobožnega Franceta Svetina in njegovih sinov, dvojčkov Janeza in Pavla. Vsebina je sledeča: Očeta Svetina prisilijo v vojsko proti Napoleonu, njegova družina se vsled tega razkropi. Pavel gre krave past, Janez učiti se pekovstva, mati pa služiti. A kljub tej nesreči se obrne nazadnje vse na boljše. Pavel gre v semenišče in postane nazadnje škof blizu Dunaja in vzame k sebi svojo mater, Janez postane po hudi nevarnosti zet bogatega trgovca v Toulonu na Francoskem. Hujše je šlo očetu. Najprej so ga ujeli Francozi, potem Španci, nato so ga dobili v roke pomorski roparji in ga prodali v Afriko. Ko je tu ubežal, ga je izdal poveljnik ladje, na kateri se je peljal, in ga prodal v Ameriko. Tu ga pa po francoskih vojskah odkupi neki francoski vojvoda, ki mu je Svetin v španskem jetništvu rešil življenje in prostost, in oče pride v Toulon ravno prav k poroki svojega sina Janeza, pri katerem ostane. — Karakteristika je enolična, dejanje mnogo odvisno od slučajev, a Cigler je znal pogoditi okus kmetijskih braveev, ki so knjigo z veseljem prebirali. Čeprav knjiga nima estetske vrednosti, ima vendar to zaslugo, da je vsaj enkrat podala kmetiškemu ljudstvu — leposlovnega berila. Cigler je potem izdal še legendarno povest „Življenje S. Heme“ (1839) in po Levstikovi pohvalni kritiki v „Glasniku“ je spisal še „Deteljico“ (1863) in po nemškem priredil „Kortonic“ (1866).

Dočim se je starejša generacija v Ljubljani z vsemi silami upirala napredku, ki sta ga ponujala Slovencem Čop in Prešeren, so bile razmere v Celovecu drugačne. Urban Jarnik je bil s Prešernom v najboljšem razmerju. Prešeren ga je za časa svojega bivanja v Celovecu (pomladi 1832) tudi obiskal in mu prigovarjal, da naj svojega pesniškega daru ne zakoplje. Tudi v vprašanju radi metelčice (Prešeren jo imenuje v pismih iz Celovca „krevljico“) je bil Jarnik na strani Prešernovi in Čopovi, čeprav bi se je bil poprijel, ako bi se bila splošno priznala. Enako je bilo tudi razmerje med Prešernom in Slomšekom prijateljsko. Slomšek se je živo zanimal za Prešernovo pozicijo; tako vprašuje v nekem pismu v Ljubljano (5. januarja 1833): Kaj pa kaj Vi močje Krajske modrice? Ich wünsche bald wieder ein Lied unseres genialen Prešeren zu hören! Prosim ga lepo pozdraviti, pa tudi druge blage Slovence.“

In ravno Anton Martin Slomšek (1800 — 1862) je v tem času v Celovecu izvrševal važno kulturno delo. Doma je bil na Slomu pri Ponikvi (rojen dne 26. novembra 1800), študiral je gimnazijo v Celju (1814 do 1819), modroslovje pa v Ljubljani (prvo polletje 1819/1820 sta bila torej s Prešernom sošolca) in v Senju. Potem je vstopil v celovško bogoslovje, ki je bilo tedaj skupno za krško in lavantinsko škofijo. Tu je na prošnjo ravnateljstva učil bogoslovce slovenskega jezika. Še važnejše pa je bilo njegovo vzgojevalno delo, ko je prišel l. 1829. v celovško bogoslovnico kot spiritual (do l. 1838). Tu je bil bogoslovcem navdušen učitelj slovenščine, pa tudi za uradnike je ustanovil slovenski kurz v Ahacljevem stanovanju. Svoje učence je navajal k pisateljstvu, zbiral in pilil njihove sestavke in jih polagoma priobčeval v posebnih knjigah. Obenem jih je opozarjal na slovenske pesnike in pisatelje, na Vodnika, Prešerna, Ravnikarja i. dr., in jih navduševal za pesnikovanje. Vse njegovo delo je bilo namenjeno vzgoji duhovščine in naroda. Oni je veljal njegov pouk v bogoslovju in njegovo duhovno pastirstvo, ko je l. 1846. postal lavantinski knez in škof, temu in šoli pa njegovo in njegovih učencev pisateljsko delo.

Posebno se je trudil, da bi dobilo ljudstvo v roke dobrega berila; l. 1845. je zato že mislil na to, da bi se ustanovilo društvo za izdavanje dobrih knjig, — iz te misli je pozneje nastala „Mohorjeva družba“. Osnoval pa je zato letnik „Drobtinice“ (1846 dalje), ki ga je namenil „učiteljem in učencem, staršem in otrokom v poučenje in kratek čas“. Z „Drobtinicami“ je vzgojil cele rodove koroških in štajerskih Slovencev k narodni zavesti. Okoli „Drobtinic“ je tudi zbiral svoje bivše učence iz bogoslovja (Hašnik, Orožen i. dr.) in bodril duhovščino k narodnemu in vzgojevalnemu delu. Po Slomšekovi vzgoji je postala koroška in štajerska duhovščina glavni boritelj za narodnost in vero ob nemški meji. — Najlepša in najznamenitejša Slomšekova pedagoška knjiga pa je „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ (1842), s katero je postal Slovencem nekaj slovenski Pestalozzi.

Tudi vse Slomšekovo pesnikovanje se mora presojati z vzgojevalnega in ne z estetiškega stališča. S tega stališča se tudi Ahaceljeva zbirka „Pesni po Koroškem in Štajerskem znane“ (1833), ki jo je spiritual Slomšek inspiriral, ne more obsojati. Vsled preprostega tona so nekatere Slomšekove pesmi postale skoro popolnoma „narodne“, tako „Preljubo veselje, oj kje si doma“.

Velikega pomena pa je zlasti Slomšekov prozaiški slog, ki je bil dolgo — še preko Levstikovega „Martina Krpana“ — vzor slovenskim pisateljem in ki ga „Noviška“ slovenščina še dolgo ni mogla doseči. Važno Slomšekovo narodno delo je tudi, da je v lavantinski škofiji združil vse štajerske Slovence (l. 1859). — Če ne radi svojega pisateljskega dela in radi svojih pesmi, zasluži Slomšek radi svojega vzgojevalnega dela važno mesto v slovenskem slovstvu, ker je iz njive, ki jo je on posejal, vzrastle Janežičev „Slovenski Glasnik“, pri katerem je — zunaj Ljubljane in Kranjske — našlo slovensko slovstvo zavetja za časa reakcijske literarne vlade Bleiweissove.

* * *

Po splošni karakteristiki dobe je treba, da se ozremo na dva največja moža onega časa, na znanstvenika **M a t i j a Č o p a** in na pesnika **F r a n c e t a P r e š e r n a**.

Matija Čop.

Matija Čop se je rodil l. 1797. (26. januarja) pri Ovsenku v Zirovnici na Gorenjskem. Oče, Matija, je bil doma iz Koroške Bele in se je priženil k Ovsenku. Imel je štiri sinovi in dve hčeri. Matija je bil najstarejši. Prvi pouk je dobival od upokojenega duhovnika Jož. Pogačarja, jeseni l. 1807. pa ga je peljal oče v Ljubljano, da bi tam hodil v normalko. L. 1809., ko so prišli Francozi na Kranjsko, je zbežal domov. Tu ga pa je poučeval potem mladi ljubljanski profesor Janez Kersnik tako uspešno, da je bil Čop odličnjak, ko se je jeseni 1809 vrnil v Ljubljano. Naslednje leto (1810) je prestopil potem na gimnazijo in dovršil v štirih letih šest gimnazijskih razredov (1810—1814), modroslovje pa je študiral l. 1814. do 1816. na ljubljanskem liceju. Skoro vseskozi je bil prvi odličnjak in se je naučil poleg slovenščine in nemščine še italijanščine (učitelj mu je bil V. Vodnik), francoščine (francoska okupacija 1809—1813), španskega in angleškega jezika.

Jeseni l. 1816. je šel na Dunaj, kjer je dovršil tretje leto filozofije — estetiko. Da je imel devetnajstletni mladenič že tedaj jako trezno in zrelo sodbo o literaturi, kaže njegovo pismo prijatelju ljubljanskemu profesorju Ramovšu (z dne 13.-18. novembra 1816), v katerem govori o gledaliških razmerah na Dunaju, kjer so bile tačas na repertoarju poleg „Kabale und

Liebe“ igre kakor „Faust“, ne Goethejev, ampak Klingemannov, Müllnerjeva igra „Die Schuld“, dalje „Die Räuber auf Maria Kulm“ itd.

Leta 1817. se je vrnil zopet v Ljubljano; stopil je na materino željo v bogoslovje, kjer se je učil hebrejščine in poslušal Fr. Metelka pouk v slovensščini. Ker pa ni imel veselja za duhovniški poklic, je 2. decembra l. 1819. napravil profesorski konkurz in prosil za mesto profesorja za nemški jezik na gimnaziji v Zadru, imenovali so ga pa v Dubrovnik. Ker pa Čop tega mesta ni hotel prevzeti, so mu podelili 7. septembra l. 1820. — bil je v tretjem letu bogoslovce — službo humanitetnega profesorja na Reki s plačo letnih 600 gld.

Kot učitelj je užival Čop vsestransko spoštovanje, dijaki so ga ljubili, tovariši in predstojniki spoštovali; dijake je posebno navajal k temu, da so brali. — Pa tudi za Čopa samega je bilo bivanje na Reki važno. Tu se je dodobra seznanil s hrvaščino, z dubrovniškim slovstvom, z glagolsko in cirilsko pisavo. Mnogo je občeval tudi z angleškim konzulom na Reki John Leardom in se pri tem naučil popolnoma angleščine. Smoletu je dopisoval v tem času angleško („Vafh Englifeh pifem fem rihteg dobil.“ Smole Čopu, Z. Sl. M. VI., 175/176.). Profesor B a z i l i j K l u č e n k o, Malorus, pa je bil bržkone njegov učitelj za poljščino in ruščino.

L. 1822. je vrnil cesar Franc I. hrvaški kraljevini reški in karlovški okraj, ki sta prej spadala k „Iliriji“ in potem k Avstriji. Ker so pa potem predstavljali vse tamošnje avstrijske uradnike ali v Dalmacijo ali v Istro, je prosil Čop za mesto humanitetnega profesorja na II. državni gimnaziji v Lvovu, ki jo je jeseni l. 1822. dobil. Tu je imel prilike, da se je seznanil s poljskim in tudi z ruskim jezikom in slovstvom, posebno pa se mu je priljubila poljščina s svojo bogato, staro literaturo. Od 1825 do 1827 je Čop v Lvovu začasno učil na vseučilišču grški in latinski jezik, poleg tega pa nekaj časa tudi še avstrijsko zgodovino, pomožne zgodovinske vede in angleški jezik.

Čop pa je tudi v tujini vedno ostal v zvezi z domovino, odkoder ga je v knjižnih in drugih novostih informiral Andrej Smolè, ki mu je poročal tudi o svojih popotovanjih in študijah in ga drezal, da naj „krajnsko“ piše. Že v Reko mu piše Smolè v svoji ljubljansščini: „Pifajte me, kaj fte vfe pozheli, kaj krajnfkega pifali.“ V Lvov pa mu poroča, da je dal škof natisniti katekizem, da Jak. Zupan zmiraž obljuje, da bo kaj pisal, a se mu zdi „slo pre komod“. Potem nadaljuje: „Shtudentje sméram Kranfke pésem kujejo pa fem sdi ne nezih pravga vkupej ne fpravjo... mene jezi de so Kranci tak zaspanci... Aj fte she sazheli kej Kranfkiga pifat.“ (24. februarja 1823.) V drugem pismu (1. avgusta 1824) mu poroča o novih Metelkovih črkah, o Metelkovi slovnici, ki bo kmalu izšla, o ustanovitvi deželnega muzeja in o Zoisovi zapuščini, ki sta jo dobila deloma muzej,

deloma licejska knjižnica. In zopet ga vprašuje: „Al fte she kej Krajuſkiga pifal pa sazhel. Sej mende faj ne bote koker drug vuzhen veizh dejl (poftavem nafh Supan) se koker en zherv med bukke sakopal veizhen noter jedel jen grisel jen vertal pa nekol nez h od febe na dal.“ — Kakor da bi slišali Prešernov epigram. — Prijatelji so pričakovali, da bo Čop že v Lvovu pisal „kransko“, Čop pa preko načrtov le ni prišel v tujini do dela.

Sreča za naše slovstvo je bila, da se je Čop l. 1827. vrnil kot humanitetni profesor „poetike“ v Ljubljano. Že naslednjega leta je postal tudi začasni, l. 1830. stalni bibliotekar na licejski knjižnici, poleg tega pa je učil do l. 1831. še na gimnaziji. Iz Ljubljane je šel skoro vsako leto na kako znanstveno popotovanje, tako na Dunaj in v Prago (l. 1834.), kjer je spoznal tudi osebno prijatelja Čelakovskega, in si nabral zelo dragoceno knjižnico (blizu 4000 knjig), ki jo je po njegovi smrti kupil Kastelic, a jo potem razprodal na vse štiri vetrove, največ v inozemstvo. Služba knjižničarja je bila za „knjigobrska“ Čopa kakor nalašč. Prišel je precej dvojno delo, nabral je prijateljev slovstva in osnoval s Prešernom, Zupanom in Kastelem „Krajnsko Čbelico“, ki jo je branil potem proti raznim njenim nasprotnikom. Urednik je bil Kastelic, ker je bil izmed vse družbe najbolj — denaren. Poleg tega pa se je lotil l. 1829. za Šafaříka slovenske bibliografije in slovstvene zgodovine od l. 1550. do 1830. Dovršil je to nad vse točno in zanesljivo delo v dveh letih in poslal Šafaříku rokopis junija l. 1831. po posredovanju Kopitarjevem v Novi Sad. Kopitar je pisal Šafaříku o tem delu, da so krasni prispevki; težko, da bi dobil Šafařík tudi od drugod tako temeljito delo. Čop pa da je mil recenzent in ima zelo obsežno literarno znanje.

Ker se pa ni vedelo, kdaj bo mogel Šafařík porabiti te Čopove „prispevke“ k slovanski slovstveni zgodovini, mu je Kopitar prigovarjal, da izda svoje delo v posebni knjigi. Čop se ni mogel precej odločiti, dne 7. oktobra l. 1831. še piše Šafaříku, da ne ve, ali se bodo tiskala njegova „Slovenica“ ali ne, dne 13. januarja l. 1832. pa mu že poroča, da je dobil zanje založnika, ljubljanskega tiskarja in knjigarja pl. Kleinmayrja. Hotel je dodati tudi slovensko hrestomatijo in je upal, da bo delo izšlo okoli binkošti (1832). Hotel pa je delo še nekoliko predelati in zato je nameraval iti na Dunaj pogledat „Truberiana“ v dvorni knjižnici. A Čop je imel to slabo lastnost, da je vsako delo le prerad odložil na poznejši čas, prišla je vmes še zamera pri Kopitarju radi metelčice in Čop svojih „Slovenica“ ni izdal nikoli. Ker tudi Šafařík sam ni izdal nameravane „Slovanske slovstvene zgodovine“, je izšlo to Čopovo delo šele po Šafaříkovi smrti l. 1864. v knjigi: Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslavischen Literatur. I. Slowenisches und glagolitiches Schriftthum.

Neprecenljivih zaslug za naše slovstvo pa si je pridobil Čop, čeprav se kot pisatelj radi zgodnje smrti in svojega odlašanja ni mogel razviti,

kot prijatelj in mentor našega pesnika Fr. Ks. Prešerna, s katerim je bil znan že od šolskih let sem.

Čop je bil mož obširne svetovne in filozofske izobraženosti,¹ pisal in govoril je poleg slovenskega in nemškega še poljski, italijanski, francoski, angleški in španski jezik in seveda tudi klasična jezika, latinščino in grščino; razumel pa je tudi češko, lužiško-srbsko, rusko, srbsko, staroslovensko, provansalsko, starofrancosko, portugalsko, madjarsko in hebrejsko. In kar je še važnejše, poznal je vsa ta slovs tva, o čemer pričajo njegovi dnevniki in zapiski iz raznih slovanskih, romanskih in germanskih pisateljev. Imel je globok pogled v bistvo poezije kot umetnosti. V estetiki je bil sicer pristaš romantikov, bratov Schleglov, a kot samostojen duh je šel v marsikaterem oziru preko njih v globino bistva poetike. Čop je bil tedaj mož, kakor nalašč za to, da bi bil voditelj pesniškega ženija po svetovnem slovstvu.

Ne smemo si pa misliti razmerja med Čopom in Prešernom tako, kakor med Zoisom in Vodnikom; ne smemo si misliti, da bi brez Čopa ne imeli Prešerna, kakor bi brez Zoisa Vodnika ne bili dobili. Prešeren je bil preveč samobitna, produktivna osebnost, da bi bil potreboval koga, ki bi ga bil šele z b u d i l in ga naučil pesniško abecedo. Pesnika Prešerna bi imeli tudi brez Čopa, tudi brez Čopa bi bil pisal Prešeren sonete, oktave, tercine, gazele in romance, saj so mu bile te oblike kot romantiku blizu, a do tiste svoje umetniške dovršenosti ne bi se bil mogel povzpeti, ako mu ne bi bil Čop, „velikan učenosti“, odprl svojih „Krezovih zakladov duha“. Pri Čopu se je naučil Prešeren spoznavati bistvo tercine in oktave in soneta, bistvo romance in gazele, pri njem se je naučil bistva umetniške arhitektonike. Zato pri Prešernu o b l i k a n i ostala t u j a, pri njem n i s a m o v s e b i n a domača, pri Prešernu je oblika v harmoniškem, umetniškem skladu z vsebino, torej umetniška in Prešernova; domača je tako vsebina kakor oblika in kompozicija Prešernovih poezij. In tega ne najdemo v taki meri kot pri Prešernu pri nobenem nemškem romantiku.²

Čop pa „je umel tudi človeka Prešerna kot nihče drugi pod solncem. Zatorej se Prešeren, zrel in izkušen mož, ni sramoval grenkih solza o njegovi tragični smrti, ko ga je 6. julija l. 1835. požrla Sava. Zatorej mu je v svojih pesmih kakor nobenemu drugemu postavil tri neumrjoče spomenike“ (Fr. Levec) in posvetil manom njegovim svoje največje delo „Krst pri Savici“. Njegove zasluge za ustanovitev „Krajske Čbelice“, njegov boj proti janzenistom in Kopitarju za svobodo pesništva, njegova važnost za razvoj Prešernov, njegova slovstvena zgodovina pa mu zagotavljajo trajno in častno mesto v naši kulturni in slovstveni zgodovini.

¹ V filozofiji je bil pristaš Heglove umske spekulativne filozofije. Gl. Z. Sl. M., IX. 6.

² Da je odkril ta bistveni pomen Čopov za Prešerna in naše slovstvo, je zasluga najtemeljitejšega našega „prešernoslovca“ Avg. Žigona.

Francišek Ksaverij Prešeren.

In dospeli smo do mogočne osebnosti pesnika doktorja Franceta Prešerna, ki znači še zdaj višek vsega slovenskega slovstva. „Če pregledujemo literature raznih narodov, vidimo, da vsaka je le polagoma rastla in s časom se razvijala po zakonih, ki izvirajo iz zgodovine ter iz značaja posameznih ljudstev in njihovih zemljepisnih razmer. Vse so potrebovale več stoletij, da so dosele do svoje najvišje stopinje (sic!). Ozmimo se pa na našo mlado literaturo. Vodnik je prvi poskusil naš jezik ubirati po umetniških ritmih, a velikega pesnika ga ne moremo imenovati. Za Vodnikom pa je prišel — Prešeren! Po prvi poskušnji v preprostih pesmicah dovršena lirika. Zastonj bi iskali v drugih literaturah enake prikazni.“ (Jos. Stritar.)

To je pač v zvezi z našo kulturno zgodovino. Po dolgih stoletjih mrtvila se je ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja naš narod zbudil k novemu življenju in sunkoma, v dolgih skokih, je začel hiteti za omikano zapadno in osrednjo Evropo, da bi se uvrstil med kulturne narode. Pri tem se pa ni mogel dosti učiti pri svojih prednikih, učil se je pri onih, ki je hitel za njimi, pri germanskih in romanskih narodih, med Slovani pa pred vsem pri Čehih. T a k o t u d i v s l o v s t v u. Na sami podstavi lašnega dotedanjega razvoja našega naroda je bil nemogoč tak višek literature, kakršnega znači Prešeren. — Prešeren je odklonil zahtevo „da za Vodnikom naj hodi“ — treba je bilo z u n a n j i h v p l i v o v, treba je bilo r o m a n t i k e. Treba pa je bilo tudi moža, ki ni bil ustvarjen za epigona, ki bi pobiral stopinje za tujimi vzori, a m p a k z a m o j s t r a, ki se uči pri svojih učiteljih pač tehnike svoje umetnosti, a vlije v svoja dela svojega duha. I n t a k m o ž j e b i l P r e š e r e n. Zato pa stoji tudi med svojimi vrstniki čisto osamljen, kakor mogočen snežnik sredi nizkih holmov.

Prešernove poezije so, kakor pri Goetheju, v tako tesnem stiku s pesnikovim življenjem, da si jih moramo ogledati v najbližji zvezi z le-tim. To pa delimo lahko v tri dobe. Prvo, otroško in šolsko dobo, štejemo od l. 1800 do 1828., drugo, dobo njegove tesnejše zveze s Čopom, od l. 1828. do 1836., do „Krsta pri Savici“; ta doba je čas njegovega najplodovitejšega pesniškega dela. Tretjo dobo od l. 1836. do pesnikove smrti (1849) pa lahko imenujemo dobo „Poezija“, ker je posvetil Prešeren v tej dobi svoje umetniške moči skoro izključno izdaji svojih zbranih pesmi.

Prešernova otroška in šolska doba.

V vasi Vrbi, ki spada v brezniško (takrat še rodinsko) župnijo na Gorenjskem, se je na koncu vasi „pri Ribiču“ porodil Prešeren na dan sv. Franciška Ksaverja, 3. decembra l. 1800.; prinesel je svoje ime s seboj, krstili so ga na ime Franciška Ksaverja. Oče njegov, Simon, je bil imovit kmet, mati Mina pa je bila toliko omikana, da je tudi nemški prav dobro govorila in tudi pisala. Poleg njega je bilo še pet sester in dva brata, Franco

je bil tretji otrok. Rojstni kraj, v katerem je preživel pesnik svoja prva mladostna leta, mu je ostal v živem spominu. Lepo Blejsko jezero onstran Save, nekaj nad eno uro oddaljeno, s starinskim gradom na strmi skali, sivi Triglav, ki gleda iz ozadja na prostrano Gorenjsko planoto, cerkev sv. Marka nedaleč od rojstne hiše, bližnje Lesce, dà še celo divnjek, kakih 300 metrov dolga seč ob kolovozu, ki drži od „Ribičeve hiše“ mimo cerkvice sv. Marka proti Lescam, vse to se mu je priljubilo, vsega tega nas spominja v svojih poezijah.

Ko je dovršil sedmo leto, je vzel mladega dečka k sebi očetov ujec Jožef Prešeren, ki je bil župnik v Kopanju pod Šmarjem na Dolenjskem. Njega moramo najbrže zahvaliti za p e s n i k a , ker brez njegove podpore najbrže ne bi bil mogel v šole. Ker tačas v Kopanju ni bilo šole, ga je poslal Jožef Prešeren l. 1810. v Ribnico k dekanu Bonaventuri Humlju, da bi pod njegovim nadzorstvom hodil v ribniško ljudsko šolo. Dekan ga je pa dal na hrano in stanovanje k učitelju. V Ribnici hranijo še zdaj knjigo, ki je v njej zapisan Prešeren med odlikovanimi učenci; dobil je koncem prvega šolskega leta (1811) drugo, koncem drugega (1812) pa prvo darilo. Kljub temu pa se je Prešeren izrazil pozneje, še v zadnjih dneh življenja, da bi bilo bolje zanj, ako v Ribnici ne bi bil hodil v šolo. Vzrok temu je bilo najbrže slabo stanovanje, kjer ni imel najboljših zgledov.

Leta 1812. je Prešeren jeseni odšel v Ljubljano in dovršil tretji razred začetnih šol (écoles primaires), ki jim je bil tačas ravnatelj Vodnik. Jeseni l. 1813. je vstopil potem v gimnazijo v Ljubljani in je hodil o počitnicah domov, kjer ga je obiskoval tri leta starejši Matija Čop, „žirovniški študent“, s katerim se je Prešeren seznanil na gimnaziji. Prešeren je doma, kakor je pravila Fr. Levcu pesnikova sestra Mina († 1878), navadno v svoji sobi bral ali s knjigo v roki ležal v travi ob podružnici sv. Marka. S Čopom sta ali skupno brala ali pa se izprehajala v živahnem razgovoru po okolici. V šoli pa je bil Prešeren vedno med najboljšimi, „prvi“ je bil vedno Anton pl. Scheuchenstuel, sin c. kr. namestniškega svétnika in finančnega prokuratorja v Ljubljani. V prvem, tretjem, četrtem in petem razredu je bil Prešeren obdarovan na koncu leta z drugim, v šesti šoli s tretjim darilom, v drugi šoli pa je bil v drugem tečaju neobdarovan odličnjak, „prvi, ki se je približal obdarovancem“.

Ko je dovršil gimnazijo, ki je imela takrat šest razredov, je prestopil l. 1819. na licej in dovršil „logiko“ in „fiziko“ z zelo dobrim uspehom l. 1821. V prvem tečaju logike je imel za sošoleca Antona Martina Slomšeka, za učitelja pa je imel med drugimi svojega poznejšega prijatelja kranjskega dekana Jožefa Dagarina, ki je učil „scientias religionis“ in modroslovja profesorja Jurija Pavšeka, svojega poznejšega sovražnika. Razen suhih podatkov šolskih spričeval pa ne vemo iz te dobe Prešernovega življenja skoro ničesar o njegovih zasebnih študijah in o osebnostih, ki so vplivale na mla-

deniča, bodisi osebno, bodisi po svojih spisih. Vemo skoro samo to, da se je moral že v normalki za časa francoske okupacije učiti francoščine in da se je pač že tudi na gimnaziji (pri Vodniku) naučil italijansko. Ali se je začel tačas pečati tudi z angleščino, tega ne vemo, kakor tudi ničesar ne vemo o kakih njegovih pesmih.

Nekoliko več vemo iz njegovih dunajskih let. Jeseni l. 1821. je šel namreč mladi Prešeren na Dunaj študirat; in sicer najprej zadnje leto filozofije. Ko je to dovršil, se je lotil l. 1822. pravoslovja. Začetkom prvega leta mu je šlo na Dunaju precej trdo; razen stričevih podpor menda ni imel nobenih dohodkov. Dne 24. maja 1824. piše o tem domov: „Ja jeft fim fkori previshan de mi je bil ta stan (juridiški poklie) namenen, ker fim bil v Lublani tok ni fim nizh pravga vefelja do tiga ftanu imel, pa me je vender nekej jeft fam navem kaj ven na Dunej gonilo, in ker fim od konza perviga leta fhe fkori v ferzi fklenil, ja shé tovarfham pravil, de bom nasaj fhu, je na enkrat ftiftenga perfhla (Knafljeva ustanova), fim berfh dobro flushbo dobil (službo domačega učitelja pri Klinkowströmu), in vfe fe je toko nakluzhilo, de fim druge mifli ratal. In sdej (1824) mi fhe ta ftan koj dovel dopade, fato zhe Vaf bo kdo prafhal al rajtam kdej nasaj k Teologiji jiti, mo le rezite, de te mifli vezh nimam.“ (Iz še neobjavljenega pisma Prešernovega staršem, ki ga hrani msgr. T. Zupan na Okroglem.)

V Klinkowströmovem zavodu¹ je bil Prešeren učitelj grofa Antona Auersperga, poznejšega nemškega pesnika Anastazija Grüna (za grško in rimsko zgodovino). Z njim je prebiral Valvazorja in se navduševal za domačo zgodovino — snov za pesem „Povodni mož“ je vzel iz Valvazorja, istotako pozneje podatke za „Uvod“ h „Krstu pri Savici“. S Klinkowströmom pa Prešeren ni bil dolgo v dobrem razmerju. Klinkowström je bil izvrsten mož in je imel z mladino najboljše namene, a zahteval je, kar se ravno konvertitom prav rado pripeti, od svojih podložnih preveč zunanje pobožnosti, tako da je povzročil s tem na eni strani hinavščino, na drugi strani pa odpor. Prešeren je bil preveč odkrit značaj, da bi se hlinil, spadal je bolj k upornim naravam, torej je moral — iti (najbrže začetkom l. 1824.). O tem poroča Matija Golmayer, p. d. Poharjev Matija iz Žirovnice, takrat učitelj pri Klinkowströmu, v pismu z dne 15. januarja 1824, prijatelju Čopu, Ovsenkovemu Matiju iz Žirovnice, v Lvov. Po tem poročilu je moral Prešeren od Klinkowströma stran, ker je bral premalo molitvenikov in se raje pečal z grškimi in latinskimi klasiki in z italijanskimi pisatelji, ki so bili kot grešni prepovedani, poleg tega pa — pravi Golmayer — Prešeren ni hodil k izpovedi in obhajilu, ni bil vsak dan pri maši in je ravnatelju premalo

¹ Friedr. Aug. Klinkowström (1778.—1835.) — protestant iz bližine Stralsunda — je l. 1814. na Dunaju konvertiral in ustanovil potem zavod za vzgojo sinov iz odličnih, večinoma plemenitaških rodbin, ki ga je vodil od l. 1818. do l. 1834. Imel je kot voditelj tega zavoda velik ugled in vpliv.

„dvoranil“. Razen tega pa, in to je bil glavni vzrok, da je moral iti, je dal ključ do svoje knjižnice tudi grofu Auerspergu, ki je na ta način prišel tudi do „pregrešnih pisateljev“.

Zanimivo pa je to pismo zlasti radi tega, ker nam našteva vsaj v glavnih potezah pisatelje, ki se je Prešeren z njimi počal. Prebiral je Homerja, Hesioda, Evripida, Sofokleja, Plavta, Terencija, Ovidija, Boccaccia, Quarinija (Pastor Fido), zanimal se je torej največ za latinske in grške klasike; temeljita klasična izobrazba je tudi ena izmed najizrazitejših potez v Prešernovi poeziji. Pa tudi zanimanje za italijansko poezijo je za Prešerna, ljubitelja Petrarke, značilno.

Posledica tega, da ga je Klinkowström odslovil, je bila, da Prešeren ni mogel tako naglo dobiti druge službe kot domači učitelj. Pa tega si ni gnil posebno k sreči, s štipendijo in stričevimi podporami (mesečno 30 gl. dun. v.) se je dalo živeti in pravil je, „dozdaj sem delal za druge, zdaj moram delati zase“, hodil je pridno v vseučiliško knjižnico in se je zakopal v knjige. (Golmayer Čopu 15. januarja 1824). Druga, hujša posledica je bila ta, da ga je najbrže kdo kot „Freigeista“ zatožil pri stricih, ki mu nato niso nič več pisali in mu seveda tudi podpor niso več pošiljali. O tem piše Prešeren v pismu staršem z dne 24. maja 1824: „Strizi mi na tri pifme nizh na odgovore, jeft rajtam, de me je kdō per njih pozhernil. Ke bi ftiftenge na blo, bi mi blo prov hudo fhlo, toko je pa fhe sa preftati. Ke bi me imelo kej na enkrat pertifniti, toko shé od Gofpod Naboifa (dunajski Slovence, ki je imel ‚kajsho‘ v Mostah pri Žirovnici) al pa od drugih perjatlov pomozh dobim.“ Sorodniki so hoteli, da bi Prešeren šel v bogoslovje v Ljubljani, česar pa Prešeren ni hotel storiti, ker bi moral izgubiti tri leta: „Sramota, sgubljeni zhaf, sgubljeni perjatli, nova samera mi branjo v Teologio nasaj (sc. v Ljubljano) jiti.“ (Pismo domačim 24. maja 1824).

Vendar pa se je Prešernu naposled le posrečilo, da je dobil zopet službo domačega učitelja in da se je zopet sprijaznil s strici. O tem piše Golmayer Čopu (13. XI. 1824): „Preschern steht wieder gut, seine Lectionen tragen ihm bey 50 fl. W. W. monathlich ohne Stipendium“. Kakor poroča Levec „iz gotovega vira“ (Zvon 1879, 35) je bil potem informator pri sinu nekega moravskega grofa na Dunaju, s katerim je bil baje, kakor je pripovedovala Prešernova sestra Alenka, tudi na Moravskem, in sicer tik pred rigorozni; eno leto je bil baje učitelj tudi v Terezijanišču; gotovega pa se o tem ne ve ničesar, ker nam zopet manjka zanesljivih virov. Toliko pač vemo, da se je v tem času na Dunaju seznanil s Kopitarjem. O tem pa, da bi se bil seznanil tudi s Čelakovskim in da bi bil z njim šel na Češko v Prago, ne vemo ničesar. Prešeren tega svojega prijatelja nikdar osebno ni poznal. Da si na Dunaju nista mogla postati prijatelja in se tudi nista poznala, nam dokazuje ton njune korespondence iz l. 1832. in 1833., ki je tak, kakor pišemo človeku,

ki ga spoštujemo, a ga osebno ne poznamo. Poleg tega pa tudi vemo, da Čelakovski ni bival na Dunaju tačas, ko je bil Prešeren gori.

Leta 1826., dne 24. avgusta, je dobil Prešeren nekak absolutorij, ki nam kaže, da je tudi pravoslovne študije dovršil z jako dobrim uspehom. Treba je bilo, da se začne pripravljati za rigorozne in za doktorski izpit. V ta namen se je Prešeren še istega leta vrnil v domovino in se učil za rigoroz pri svojem stricu Jožefu, takrat župniku v Ježici nad Ljubljano. Od tu je prihajal časih tudi v Ljubljano in občeval z ljubljanskimi literarnimi krogi. V tem času je tudi dal v „Illyrisches Blatt“ natisniti svojo prvo pesem, ki je izšla v tisku, „Dekeleam“ (12. januarja 1827).

Kdaj je Prešeren zopet odšel na Dunaj delat izkušnje, nam ni znano, istotako tudi ne, ali je bil res v tem času, pred izkušnjami, informator pri omenjeni grofovski rodbini na Moravskem, kjer se je baje grofu očetu tako priljubil, da sta se grofič in naš pesnik po grofovi radodarnosti enako oblečena in oskrbljena vrnila na Dunaj, kjer sta oba izvrstno prebila zadnje stroge izpite ter naredila doktorat (Levec, Zvon, 1879, 35). Ta trditev pesnikove sestre Alenke bi se dala mogoče tolmačiti tako, da je bil Prešeren grofičev korepetitor po izpitih, ker je vstopil v Baumgartenovo pisarno v Ljubljani šele 1. septembra 1828, čeprav je bil promoviran že marca meseca.

Dne 26. marca 1828, ob petih zvečer je Prešeren po prebitih rigorozih na dunajskem vseučilišču javno „disputiral“ o svojih tezah iz vseh delov pravnih in političkih znanosti, naslednjega dne, 27. marca 1828, pa je bil promoviran za doktorja pravoslovja.

Iz dunajskih let Prešernovih so se nam ohranile prve vesti o Prešernovi poeziji. Prva, doslej nam znana Prešernova pesem je „*Prophetischer Trost für Traun im Jahre 1825*“, poznejša „*Zarjovela dvičiea*“. Prvotni nemški naslov nam kaže, da je imela ta pesem svoj vir v Prešernovem družabnem občevanju z dunajskimi tovariši, s Crobathom, njegovim poznejšim šefom, Jakobom Travnom, ki je bil pozneje advokat v Mariboru, in Mat. Golmayerjem, poznejšim finančnim komisarjem v Trstu. Pesem seveda ni bila namenjena javnosti, zato je pa pozneje Prešeren povzel njeno glavno misel in jo prelil koncem leta 1826. v pesem „Dekeleam“, ki je izšla 12. januarja 1827 v „Illyrisches Blatt“. V svojem pismu bratu Urbanu z dne 20. junija 1874 ne ve Golmayer, ki je l. 1825. odšel z Dunaja, nič poročati o Prešernovi dunajski poeziji: „Svojih literarnih proizvodov mi Prešeren na Dunaju ni nikdar pokazal; a bil je kot dunajski študent v poeziji tudi še začetnik.“ (Lj. Zvon II., 466.) Česar pa Prešeren l. 1825. še ni delal, je storil l. 1826. O tem poroča Prešeren sam iz Celoveca v svojem pismu z dne 13. februarja 1832 prijatelju Čopu v Ljubljano: „Als Jurist des 4. Jahres hatte ich eine Theke Carminum carn. meinen Freunden gezeigt, unter denen mich ein gewisser Trenz, der gegenwärtig irrsinnig ist, überredet hat, ich soll solche dem Form. (Formularius —

Kopitar) lesen lassen. Sie waren in metrischer und grammatischer Hinsicht beiläufig das, was etwa die Cantilenen des Levičnjek. Form. gab mir den guten Rath, ich soll sie ein Paar Jahre liegen lassen, und dann die Feile zur Hand nehmen. Quod consilium secutus omnia incendio tradidi exceptis: Povodni mosh, Lenora et Lashnivi pratikarji, wovon die ersten noch jetzt, was Reim und Metrum betrifft, documenta dant, quo sint tempore nata, licet limae non impatiens fuissem. Alle übrigen habe ich als unverbesserlich voriges Jahr verbrannt.“

Ne dolgo po doktoratu, mogoče še preden je prišel v Ljubljano, vsekako pa še l. 1828., je nastala pesem „Nar boljſhi fvĕt“, poznejši „Hĕere svet“, ki nekoliko spominja na A. W. Schlegla romanco „Die Erhörung“. Za tako starost govori pisava „fvĕt“ in oblika „per okno“, preko l. 1828. nazaj pa pesmi ne moremo staviti, ker je pesnik laštnoročno podpisan kot „Dr. P.“ (Žigon. Z. Sl. M. V., 125). „Nar boljſhi fvĕt“ še nima asonanc kakor „Hĕere svet“, ampak rime, podobnost z „Erhörung“ je torej še večja. Nasproti pesniški igrači, kakršna je „Erhöhung“, pa je že prvi zapis, kakor je to omenil za „Hĕere svet“ že Levstik, naravnejši, čeprav v besedi še ni tako uglajen kakor predelana pesem.

Prešernovo duševno obzorje je bilo že v njegovih dijaških letih zelo obsežno, obsegalo je najboljša dela staroklasiških slovstev, najboljša dela tudi italijanskega in nemškega slovstva, nemški romantiški pesniki mu tudi niso bili neznani. Ali se je prosto gibal tudi že v francoskem, zlasti pa angleškem slovstvu, ne vemo, ker viri tečejo za to dobo zelo skromno; najbrže pa ga je šele občevanje s prijateljem Čopom v Ljubljani opozorilo na bogato angleško „moderno“, na lorda Byrona in na Thom. Moorea. Značilno je tudi, da doslej Prešeren še ni pesnil ne sonetov, ne oktav, ne tercijn in da tudi prave oblike španske romance (Nar boljſhi fvĕt!) še ni poznal, ampak samo nemški posnetek. Najtočneje pa je Prešeren sam v svojem pismu, Čopu pisanem 13. februarja 1832, označil to, česar mu je v tem času še manjkalo — in kar je pridobil v Čopovi šoli: „in m e t r i s c h e r und grammatischer Hinsicht“ . . . „was Reim und Metrum betrifft.“

Schulnachrichten.

A. Das Äußere der Schule.

I. Das Lehrpersonal.

a) Veränderungen im Lehrkörper.

Mit Allerhöchster Entschliebung Sr. k. und k. Apostolischen Majestät vom 3. September 1907 wurde der Professor am II. Staatsgymnasium in Laibach, **Ignaz Fajdiga**, zum Direktor des k. k. Kaiser-Franz-Joseph-Gymnasiums in Krainburg ernannt.

Mit Erlaß des Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 14. Juli 1907, Z. 19.839, wurden die Professoren **Dr. Franz Pernè** und **Anton Peterlin** in die VIII. Rangsklasse befördert. (L.-Sch.-R.-Erl. vom 17. August 1907, Z. 3770.)

Dem Professor **Dr. Franz Pernè** wurde die zweite, dem Professor **Max Pirnat** die erste Quinquennalzulage zuerkannt. (L.-Sch.-R.-Erl. vom 28. Oktober 1907, Z. 5677.)

b) Beurlaubungen.

Prüfungshalber: der suppl. Gymnasiallehrer **Anton Sušnik** für die Zeit vom 3. bis 26. Jänner 1908 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 7. Dezember 1907, Z. 6729) und der supplierende Gymnasiallehrer **Anton Detela** für die Zeit vom 11. Mai bis 6. Juni 1908. (L.-Sch.-R.-Erl. vom 7. Mai 1908, Z. 2464.)

c) Personalstand am Schlusse des Schuljahres 1907/1908.

A. Für obligate Lehrfächer.

	Name und Charakter	Ordinarius in der Klasse	Lehrfach und Klasse	Wöch. Stunden
1	Ignaz Fajdiga , k. k. Direktor	—	Mathematik V., VII.	7
2	Josef Bučar , k. k. Professor, k. k. Leut. d. n. a. St. im Lw.-I-R. Nr. 27	VII.	Geographie und Geschichte II. a, II. b, IV., VII., VIII. — Deutsch I. b	22
3	Josef Debevec , Dr. der Theologie, k. k. Professor	VIII.	Religion I. b, II. b, III. b. — Latein VIII. — Griechisch VIII. — Slowenisch IV.	18

	Name und Charakter	Ordinarius in der Klasse	Lehrfach und Klasse	Wöch. Stunden
4	Anton Dokler , k. k. Professor, Kustos der Lehrer- und Unterstützungsfondsbibliothek	III. a	Latein III. a. — Griechisch III. a, VII. — Deutsch III. a. — Slowenisch III. a.	21
5	Johann Grafenauer , k. k. wirkl. Gymnasiallehrer, Kustos der deutschen Schülerbibliothek	V.	Deutsch V., VI., VII., VIII. — Slowenisch V., VIII.	16
6	Vladimir Herle , Dr. der Philosophie, k. k. Professor, Kustos des naturhistorischen Kabinettes, Mitglied des städtischen Gemeindeausschusses	—	Mathematik I. a, I. b, II. a, III. a. — Naturgeschichte I. a, II. a, III. a, VI.	20
7	Eugen Jarc , k. k. Professor	IV.	Latein IV. — Griechisch VI. — Propädeutik VII., VIII.	15
8	Franz Komatar , k. k. Professor, Korrespondent der k. k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und hist. Denkmale, Kustos der geogr.-hist. Lehrmittelsammlung	—	Geographie I. a, I. b. — Geographie und Geschichte III. a, III. b, V., VI.	19
9	Johann Masten , k. k. wirklicher Gymnasiallehrer	VI.	Latein II. b, VI. — Slowenisch II. b	16
10	Franz Pernè , Dr. der Theologie, k. k. Professor der VIII. Rangklasse, Mitglied des k. k. Bezirksschulrates	—	Religion I. a, II. a, III. a, IV., V., VI., VII., VIII. — Exhortator	16
11	Anton Peterlin , k. k. Professor der VIII. Rangklasse, Kustos des physikalischen und chemischen Kabinettes, Mitglied des städt. Gemeindeausschusses	—	Mathematik IV., VI., VIII. — Physik IV., VII., VIII.	18 seit 18. III. 19
12	Max Pirnat , k. k. Professor, Leiter der Jugendspiele	III. b	Latein III. b. — Griechisch III. b. — Slowenisch III. b, VI., VII.	18
13	Anton Zupan , k. k. Professor, k. k. Leutnant i. d. Ev. d. Landwehr, Kustos der slow. Schülerbibliothek, Mitglied des städt. Gemeindeausschusses	I. a	Latein I. a, VII. — Slowenisch I. a	16
14	Franz Verbic , approb. suppl. Gymnasiallehrer	II. b	Deutsch II. b, III. b. — Mathematik II. b, III. b. — Naturgeschichte I. b, II. b, III. b, V.	21

	Name und Charakter	Ordinarius in der Klasse	Lehrfach und Klasse	Wöch. Stunden
15	Anton Detela , approbierter suppl. Gymnasiallehrer	I. b	Latein I. b. -- Griechisch V. -- Slowenisch I. b.	16
16	Josef Malnar , suppl. Gymnasiallehrer, Kustos der Turngeräte	II. a	Latein II. a. -- Deutsch II. a. -- Slowenisch II. a.	14
17	Anton Sušnik , approbierter suppl. Gymnasiallehrer	—	Latein V. — Griechisch IV. — Deutsch I. a, IV.	18

B. Für nicht obligate Lehrfächer.

Gesang, in 2 Abteilungen, 4 St. w., lehrte der k. k. wirkliche Gymnasiallehrer Johann Grafenauer.

Kalligraphie, in 2 Abteilungen, 2 St. w., lehrte der supplierende Gymnasiallehrer Anton Sušnik.

Stenographie (deutsche), 2 Kurse (I. Kurs in 2 Abteilungen), 6 St. w., lehrte der k. k. Professor Anton Zupan.

Stenographie (slowenische), 1 Kurs, 2 St. w., lehrte unentgeltlich der k. k. Professor Anton Zupan.

Turnen, in 5 Abteilungen, 10 St. w., lehrte der supplierende Gymnasiallehrer Josef Malnar.

Italienische Sprache, 2 St. w., lehrte unentgeltlich der k. k. Professor Dr. Josef Debevec.

Französische Sprache, 2 St. w., lehrte unentgeltlich der k. k. Professor Eugen Jarc.

Zeichnen, in 3 Abteilungen, 6 St. w., lehrte Alois Novak, Volksschullehrer.

*

Gymnasialdiener: Alois Vertovšek. -- Aushilfsdiener: Simon Kerč.

II. Lehrmittel.

a) Verfügbare Geldmittel.

1.) Kassarest ex 1906 (Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 2. Mai 1907, Z. 1940)	K	317.37
2.) Aufnahmestaxen	„	365.40
3.) Lehrmittelbeiträge	„	666.—
4.) Taxen für Zeugnisduplikate	„	32.—

Summe K 1380.77

b) Vermehrung der Lehrmittelsammlungen.

1. Lehrerbibliothek.

A. Durch Ankauf.

Allgemeines Literaturblatt, 17. Jahrg. — Zeitschrift für österreichische Gymnasien, 59. Jahrg. — Zeitschrift für das Realschulwesen, 33. Jahrg. — Wochenschrift für klassische Philologie, 25. Jahrg. — Archiv für slawische Philologie, 30. Bd. — Österr. Mittelschule, 22. Jahrg. — Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik, 30. Jahrg. — Dr. Wildermann, Jahrbuch der Naturwissenschaften, 22. Jahrg. — Monatshefte für den naturwissenschaftlichen Unterricht, I. Jahrg. — Naturwissenschaftliche Rundschau von Dr. Sklarek, 23. Jahrg. — Zeitschrift für Schulgeographie, 29. Jahrg. — Lehrproben und Lehrgänge, 93. bis 96. Heft. — Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik von Flügel und Rein, 15. Jahrg. — Carniola, 1. Jahrg. — Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, 1908. — Werke der Matica Slovenska, 1907. — Dom in Svet, 21. letnik. — Ljubljanski Zvon, 28. letnik. — Kuhn, Allgemeine Kunstgeschichte (Fortsetzung). — Thesaurus linguae Latinae (Fortsetzung). — Die Schriften des ersten Kinderschutzkongresses in Wien, III. Bd. — Rein: Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik, Bd. I bis VII. — Pauly-Wisowa, Realenzyklopädie V und Supplementbd. I.

B. Durch Geschenke.

Vom k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht: Dr. Michael Haberlandt, Zeitschrift für österreichische Volkskunde, 13. Jahrg. — Vom hochw. Herrn Professor Dr. Fr. Pernè: 1 Bd. — Von einigen Mitgliedern des Lehrkörpers: Čas II., Mitteilungen des Vereins der Freunde des humanistischen Gymnasiums und Das humanistische Gymnasium.

Gegenwärtiger Stand der Lehrerbibliothek: 1954 Bde., 56 Hefte und 2200 Programme.

2. Schülerbibliothek.

A. Durch Ankauf.

Benziger, Alte und neue Welt, 42. Jahrg. — Pustet, Deutscher Hausschatz, 34. Jahrg. — Der gute Kamerad, 22. Bd. — Das neue Universum, 28. Jahrg. — Wiesbadener Volksbücher Nr. 1 bis 6, 8, 10, 13, 15 bis 18, 20 bis 22, 24, 26, 27, 30 bis 36, 40, 41, 48, 52, 57, 62, 68, 70, 74, 75, 79, 82, 86, 87. — Styria, Volksbücherei Nr. 1, 3, 4, 126 bis 129, 138, 139. — Kürschner, Bücherschatz, Nr. 53, 59, 195, 210, 211, 223, 261, 262. — Handel-Mazzetti: Jesse und Maria. — Tim Kröger: Der Schulmeister von Handlewitt; Leute eigener Art; Eine stille Welt; Um den Wegzoll. — Shakespeare: Werke I., II. (Herder). — Knjige družbe sv. Mohorja, 1907. — Vrtec, 1907. — Angelček, 1907. — Zvonček, 1907. — Dom in Svet, 1907. — Knjige Matice Hrvatske. — Aleksandrov: Pesmi in romance. — Aškerc: Zlatorog. — Borislav: Spominski listi iz avstrijske zgodovine. — Cigler: Sreča v Nesreči. — Cankar: Kralj na Betajnovi; Jakob Ruda; Za narodov blagor. — Dimnik: Avstrijski junaki. — Finžgar: Divji lovec. — Hrvojić: Viljem baron Tegetthoff. — Krsnik-Rozman: Testament. — Medved A.: Poezije. — Shakespeare-Zupančič: Julij Cezar. — Shakespeare-Cankar: Hamlet ter Romeo in Julija. — Sienkiewicz-Podravski: Mali vitez in Potop. — Šenoa-Ozvald: Karamfil s pesnikovega groba. — Vošnjak: Zapiski mladega potnika. — Zupančič: Pisanice in Čez plan.

B. Durch Geschenke.

Vom hochw. Herrn Professor Dr. Fr. Pernè: 7 Bde. — Vom Herrn Professor J. Grafenauer: 21 Bdchen. — Vom Verlag Tempsky: 10 Bdchen. — Vom Schüler der VII. Klasse Hofbauer W.: 14 Bde.; Mayr Method der I. a Klasse: 1 Bd.

Gegenwärtiger Stand: 1780 Bde. und Hfte.

3. Geographische Lehrmittelsammlung.

Angekauft wurden: 3 Stereoskope und 54 Stereographien.

Gegenwärtiger Stand: 2 Globen, 2 Tellurien, 1 Armillarsphäre, 3 Atlanten, 73 Karten, 200 Wandbilder, 1 Reliefkarte, 295 Photographien, 142 Münzen, 1 Kompaß, 8 Pergamenturkunden, 1 Modell für Leinwandfärberei, 26 Landschaftsbilder, 5 Gegenstände aus fernen Ländern, 2 Stereoskope und 54 Stereographien.

4. Physikalisches Kabinett.

Das physikalische Kabinett erhielt im Schuljahre 1907/1908 keinen Zuwachs.

Gesamtstand: 443 Nummern.

5. Naturalien-Kabinett.

Angekauft wurden: Pfürtscheller, Zoologische Wandtafeln (Fortsetzung). — Mikroskopische Präparate: Bronchien und Leber des Menschen, cerebellum hom.; Retina hom.; Cornea hom.; peripherischer Nerv; Großhirnrinde des Menschen; Nervenfaserbündel, Querschnitt durch das Rückenmark des Menschen (2 Präparate); Spirituspräparate: Gehirn des Menschen (4 Präparate).

Geschenkt wurden: Vom Herrn Professor Dr. Debevec J.: Eine Aragonitkristalldruse. — Vom Schüler der III. a Klasse Loibner: Eine fossile Muschel.

Stand am Ende des Schuljahres 1907/1908: Zoologie 5970 Stück; Botanik, Modelle und Früchte: 90 Stück; 2 Herbarien; Mineralogie: 358 Stück Mineralien, 143 Stück Gebirgsarten, 201 Stück Grundformen der Kristallmodelle, 112 hölzerne Kristallmodelle, 128 zoologische und botanische Wandtafeln, 10 mikroskopische Präparate, 4 Spirituspräparate.

6. Lehrmittel für Zeichnen.

Gesamtstand: 2 Apparate, 193 Holz- und Drahtmodelle für den perspektivischen Unterricht, 68 ornamentale und figurale Gipsmodelle, 80 Vorlegeblätter, 30 Pappmodelle (Stuhlmannsche Körper), 80 Holzrahmen mit Glasscheiben, 8 Gestelle, 9 Doppelmarderpinsel, 6 Reibschalen, 6 Halbliterflaschen.

7. Lehrmittel für den Gesangunterricht.

Stand am Ende des Schuljahres 1907/1908: Harmonium-Album, 1. und 2. Heft. — Spindler, Spremljevanje k ljudski pesmarici. — Slovenska pesmarica, I., II. (in je 8 Exemplaren). — Cecilija, 50 Stück. — Cantica sacra 11 St. — Volkshymne 100 St. — SS. Ciril in Metod, Foerster, 65 St. — Po povzdigovanju, Buda, 65 St. — Missa dominalis secunda, Mitterer, 82 St. — Responsoria ad missam, 37 St. — Zweistimmige Messe, Können, 89 St. — Einstimmige

Messe zu Ehren des hl. Vergil, Peregrinus, 10 St. — Mašne pesmi, Foerster, 42 Stück. — Na moru, Jenko, 63 St. — Beati mortui, Mendelsohn-Bartholdy, 49 St. — Nagrobna pesem, Nedved, 58 St. — Rukovet, Mokranjac, 131 St. — Čukova ženitev, Gerbec, 108 St. — Veseli zbor, H. Sattner, 51 St. — Na planine, H. Sattner, 72 St. — Vodniku, Nedved, 42 St. — Slovenske narodne pesmi, Hubad, 1 St. — Na vrelcu Bosne, Milakovič, 1 St. — Glasbena Zora, 12 St.

III. Das Unterstützungswesen.

a) Stipendien.

Post-Nr.	Name des Stipendiums	Zahl	Betrag				Zahl der Stipendisten
			einzel		zusammen		
			K	h	K	h	
1	Čebašek Andreas	1	168	—	168	—	1
2	Demschar Franz	1	86	04	86	04	1
3	Deu Josef	2	193	—	386	—	1
4	Gollmayer Georg	1	194	—	194	—	1
5	Golob Magdalena	1	46	—	46	—	1
6	Gymnasial-Unterstützungsverein in Krainburg	1	66	05	66	05	1
7	Jelloušek Franz Xaver	1	152	—	152	—	1
8	Jeruschek Lukas	1	88	—	88	—	1
9	Kokail Sebastian	1	146	—	146	—	1
10	Kos Anton, Domherr	1	120	—	120	—	1
11	Lanthieri, Graf Klemens Thaddäus	1	159	—	159	—	1
12	Lenkowitzsch Georg, I. Platz	1	91	—	91	—	1
13	Müller Johann	3	153	—	459	—	2
14	Narobe Martin	1	80	—	80	—	1
15	Pillak Kaspar	1	80	—	80	—	1
16	Plankelj Christoph	1	68	50	68	50	1
17	Rozman Josef	1	132	30	132	30	1
18	Schellenburg Jakob von	2	98	—	196	—	1
19	Schiffer von Schifferstein	3	280	—	840	—	3
20	Schlakar Josef	1	193	—	193	—	1
21	Skofitz Christoph	1	104	—	104	—	1
22	Sluga Matthias	2	123	—	246	—	2
23	Sormann Alexander	1	387	—	387	—	1
24	Svetina Maria	1	100	—	100	—	1
25	Zirkbacher Geistlichkeit	1	296	38	296	38	1
Summe		32	—	—	4884	27	29

b) Der Gymnasial-Unterstützungsfonds

hat die Unterstützung wahrhaft dürtiger und fleißiger Schüler durch Beteiligung mit Lehrmitteln, durch Aushilfen in Krankheitsfällen usw. zum Zwecke.

Die Bibliothek in der Obsorge des k. k. Professors Anton Dokler erwarb durch Kauf 80 Bücher. Ferner widmeten derselben: der Herr supplierende Gymnasiallehrer Anton Detela 1 Bd., die Abiturienten des Schuljahres 1906/1907, u. zw. Erzin Leopold, Klopčič Josef, Kodre Josef, Muri Franz, Oblak Johann, Pokoren Johann, Sušnik Laurenz und Tavželj Franz, zusammen 15 Bde.; die

Schüler der III. a Klasse Begelj Franz, Bloudek Ctibor, Bratina Friedrich, Crobath Stanislaus, Loibner Rudolf, Pavšlar Thomas, Štampilhar Nikolaus und Vilfan Georg, zusammen 17 Bde.; die Schüler der IV. Klasse Pogačnik Franz jun., Jelenc Alois, Krč Anton, Matjan Alois und Peterlin Milan, zusammen 5 Bde. Ausgeschieden wurden 142 unbrauchbar gewordene Bücher; 39 Bändchen (Graeßers Klassikerausgaben) wurden der deutschen Schülerbibliothek abgetreten.

Stand der Bibliothek am Schlusse des Schuljahres 1907/1908:
1427 Lehrbücher.

Übersicht der Gebarung im Schuljahre 1907/1908.

A. Einnahmen.

	K	h
Rest aus dem Schuljahre 1907/1908	—	—
Unterstützungsspende der löblichen Krainischen Sparkasse	200	—
Herr Detela Anton, k. k. Gymnasiallehrer	20	—
Herr Fajdiga Ignaz, k. k. Gymnasialdirektor	10	—
Tischgesellschaft in Podbrezje durch den k. k. Professor Dr. V. Herle	10	—
Herr Dr. Herle Vladimir, k. k. Professor	4	50
Herr Jarc Eugen, k. k. Professor	10	—
Frau Marenčič Marie, Hausbesitzerin und Handelsfrau in Krainburg	20	—
Hw. Herr Dr. Pernè Franz, k. k. Professor	20	—
Herr Ukovič Franz, Steueramtskontrollor in Tolmein	2	—
Hw. Herr Zorec Franz, Pfarrer in Nova Oselica	2	—
x y z in Wien	40	—
Ergebnis der Weihnachtssammlung ^{a)}	100	85
Zusammen	439	35

B. Ausgaben.

a) Für Lehrbehelfe	200	61
b) Für Kost- und Quartiergeldbeiträge	25	—
c) Für Bekleidung	156	24
d) Für Beschuhung	94	—
Zusammen	475	85

Nach Abzug der Einnahmen per 439 K 35 h resultiert eine Mehrausgabe per 36 K 50 h.

c) Studentenkonvikt.

In dem im Jahre 1904 eröffneten Studentenkonvikte erhielten im Schuljahre 1907/1908 15 Schüler — einige davon unentgeltlich, bzw. zu ermäßigten Preisen — die volle Verpflegung. Die Oberaufsicht über die erwähnten Schüler führte der hochw. Herr Stadtpfarrkooperator Johann Barle.

d) Während des Schuljahres 1907/1908 genossen mehrere Schüler durch Gewährung der Mittags- und Abendkost von seiten der hiesigen, unter der Aufsicht des Gemeindeausschusses der Stadt Krainburg stehenden Studentenküche die edelmütigste Unterstützung. Teils gegen ein niedriges Entgelt, teils umsonst erhielten zu Beginn des Schuljahres 72, am Schlusse desselben 53 Schüler die Kost.

^{a)} I. a: K 8·80, I. b: K 1·20, II. a: K 9·20, II. b: K 5·97, III. a: K 14·41, III. b: K 6—, IV.: K 21·40, VI.: K 6·70, VII.: K 3·70, VIII.: K 14—.

Im ganzen erhielten dieselben 12.352 Portionen (im I. Semester 6549 im II. Semester 5803) Mittags- und 12.151 Portionen (im I. Semester 6395, im II. Semester 5756) Abendkost. Die Gesamtausgaben betragen K 4665.62.

e) Auch von seiten der Bürger erfreuten sich viele Schüler der Anstalt der hochherzigsten Unterstützung. Durch Gewährung der ganzen Kost oder einzelner Kosttage haben sich 20 Familien die studierende Jugend zum Danke verpflichtet.

f) Erkrankte Schüler erhielten die Medikamente vom Herrn Apotheker Karl Šavnik, Ritter des Franz-Josef-Ordens, kaiserl. Rat, Bürgermeister etc., zu bedeutend herabgesetzten Preisen.

g) Die Buchhandlung Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg in Laibach gewährte bei den von ihr dem Unterstützungsfonds gelieferten Büchern einen 10% Nachlaß.

*

Die Direktion sagt allen Gönnern der Anstalt und allen Wohltätern der studierenden Jugend öffentlich den wärmsten Dank. Dieselben werden innigst ersucht, dem Gymnasium ihr geschätztes Wohlwollen auch fernerhin ungeschwächt zu bewahren und ihre Gewogenheit der mittellosen, aber fleißigen und wohlgesitteten studierenden Jugend gütigst zuwenden zu wollen.

IV. Statistik der Schüler im Schuljahre 1907/1908.

	K l a s s e												Zusammen				
	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.			VII.		VIII.	
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		a	b	a	b
1.) Zahl.																	
Zu Ende 1906/1907	31+1	34	26+1	29	26+2	25	43	23	29	30	24	320+4					
Zu Anfang 1907/1908	36	37	26	29	27	24	35+2	37	25	27	21	324+2					
Während des Schuljahres eingetreten	—	1	—	—	—	1	—	3	1	—	—	7					
Im ganzen also aufgenommen . . .	36	38	27	29	27	25	35+2	40	26	27	21	331+2					
Darunter:																	
Neu aufgenommen, und zwar:																	
aufgestiegen	33	33	3	—	2	—	—	4	1	—	—	76					
Repetenten	2	2	1	—	—	1	1	3	1	—	—	11					
Wieder aufgenommen, und zwar:																	
aufgestiegen	—	—	22	24	23	19	33+2	33	21	24	21	220+2					
Repetenten	1	3	1	5	2	5	1	—	3	3	—	24					
Während des Schuljahres ausgetreten	8	5	3	5	3	—	—	4	2	—	—	31					
Schülerzahl zu Ende 1907/1908 . . .	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2					
<i>Summe</i>	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2					
2.) Geburtsort (Vaterland).																	
Krainburg	7	4	4	2	4	—	2+2	5	1	2	2	33+2					
Krain sonst	19	26	18	19	18	24	28	28	15	25	17	237					
Kärnten	1	—	—	2	—	1	1	1	1	—	—	7					
Küstenland	—	1	1	—	1	—	1	2	4	—	1	11					
Steiermark	1	2	1	1	1	—	2	—	3	—	1	12					
<i>Summe</i>	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2					

3.) Muttersprache.

Deutsch	—	33	23	23	20	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Slowenisch	28	—	—	—	—	—	33+2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	293+2
Böhmisch	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Summe</i>	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2					

4.) Religionsbekenntnis.

Katholisch des lat. Ritus	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2
-------------------------------------	----	----	----	----	----	----	------	----	----	----	----	-------

5.) Lebensalter.

11 Jahre	3	5	—	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
12 »	7	10	4	6	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
13 »	11	6	7	10	8	7	1+1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36
14 »	4	9	10	11	3	4	3	6	—	—	—	—	—	—	—	—	47+1
15 »	2	2	2	3	3	6	11+1	8	1	—	—	—	—	—	—	—	26
16 »	—	2	1	2	2	6	13	10	4	2	—	—	—	—	—	—	37+1
17 »	1	—	—	1	2	6	4	5	8	6	—	—	—	—	—	—	39
18 »	—	—	—	—	—	1	2	4	5	8	1	—	—	—	—	—	25
19 »	—	—	—	—	—	—	4	4	5	8	5	—	—	—	—	—	24
20 »	—	—	—	—	—	—	—	3	5	7	5	—	—	—	—	—	20
21 »	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	6	—	—	—	—	—	10
22 »	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	4
23 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
24 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Summe</i>	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2					

6.) Nach dem Wohnorte der Eltern.

Ortsangehörige	8	5	6	6	9	2	7+2	6	5	3	4	61+2
Answärtige	20	28	18	18	15	23	27	30	19	24	17	239
<i>Summe</i>	28	33	24	24	24	25	34+2	36	24	27	21	300+2

V. Verzeichnis der öffentl. Schüler im Schuljahre 1907/1908.*

I. a Klasse.

Aljančič Josef, Feistritz bei Neumarktl.
 Belec Michael, Radomlje.
 Čop Anton, Karner Veilach.
 Dermič Valentin, Zaloše.
 Gerčar Anton, Stein.
Klinar Franz, Jauerburg.
 Knafelj Anton, Brezje.
 Kušar Josef, Laibach.
 Lachainer Johann, Krainburg.
 Mayr Cyrill, Krainburg.
Mayr Method, Krainburg.
Mirtič Johann, Sadinja vas.
 Nič Felix, St. Veit bei Lukovica.
 Omersa Viktor, Krainburg.
 Pernuš Franz, Kokrica.

Potočnik Andreas, Brezje.
 Rohrmann Adolf, Krainburg.
 Rozman Johann, Sava bei Aßling.
 Starovašnik Paul, Krainburg.
Šavnik Leo, Krainburg.
 Tratnik Friedrich, Drenov grič.
 Truschner Eugen, Eisenkappel in Kärnten.
 Turk Alois, Weixelburg.
 Varl Franz, Radmannsdorf.
 Verhunc Josef, Vižmarje.
 Weber Johann, Zabukovje bei Lichtenwald
 in Steiermark.
 Žumer Felix, Eisnern.
Žužek Franz, Bischoflack.

I. b Klasse.

Alič Johann, Sestranska vas.
 Ažman Julius, Stein.
 Črnc Franz, Krainburg.
 Demšar Josef, Eisnern.*
 Demšar Vladimir, Eisnern.
 Fajdiga Karl, Rudolfswert.
 Fugina Eduard, Großblupp.
 Fugina Friedrich, Zdole in Steiermark.
 Grobovšek Franz, Otoče
 Grundner Wilhelm, Radmannsdorf.
 Hočevar Fridolin, Mekinje.
 Hufnagel Viktor, Orehek bei Drulovek.
 Jugovic Johann, Virmaše bei Altlack.
 Jugović Matthäus, Altlack.
 Knafelj Johann, Mošnje.
 Kozlevčar Anton, Zagradec bei Littai.
 Lotrič Anton, Dražgoše.

Mencinger Johann, Radmannsdorf.
Pernè Josef, Povlje bei Trstenik.
 Rajl Viktor, Radmannsdorf.
 Rant Franz, Laufen.
 Rant Josef, Godešič bei Bischoflack.
 Rebolj Martin, Srednja vas.
 Rutar Johann, Krn im Küstenlande.
 Sitar Josef, Neumarktl.
 Srakar Josef, Krainburg.
 Starman Josef, Stari dvor bei Bischoflack.
Štirn Franz, Krainburg.
 Svetelj Josef, Srednja vas.
 Štampilhar Peter, Krainburg.
 Vidrih Alois, Vigaun bei Žirknitz.
 Zager Max, Schönstein in Steiermark.
 Zupanc Josef, Lancovo bei Radmannsdorf.

II. a Klasse.

Božnar Anton, Črni vrh.
 Debevec Stanislaus, Laibach.
 Demšar Lukas, Češnjica.
 Deu Lothar, Adelsberg.
 Globočnik Stojan, Krainburg.
 Hrovat Daniel, Steinbüchel.
Janša Ferdinand, Krainburg.
 Keržar Johann, Eisnern.
 Klofutar Josef, Neumarktl.
 Lap Anton, Stein.
 Matekovič Karl, Laibach.
 Metlika Sanktus, Draga im Küstenlande.

Novak Johann, Sp. Paloviče.
 Pangeršič Pankratius, Jundendorf in Steiermark.
 Pavlič Anton, Prtovč.
Pavlin Alexius, Podbrezje.
Pirc Method, Krainburg.
 Pogačnik Bogdan, Podnart.
 Pogačnik Josef, St. Barbara bei Bischoflack.
 Rakovec Cyrill, Struževo.
Štirn Josef, Krainburg.
 Tautscher Albin, Sava bei Aßling.
 Tome Albin, St. Walpurga.
 Ukovič Anton, Laibach.

II. b Klasse.

Avbelj Josef, Trata bei Bischoflack.
 Baloh Anton, Aßling.
 Bernik Ludwig, Stirpnik bei Selce.

Čadež Anton, Sp. Duplje.
 Česenj Josef, Krainburg.
 Debevec Gabriel, Graz.

* Fette Schrift bezeichnet Schüler mit allgemeiner Vorzugsklasse.

Demšar Karl, Zalilog bei Bischoflack.
 Dolinar Johann, Smednik.
 Fink Gottfried, Krainburg.
 Justin Martin, Lučine.
 Kovač Alois, Vrba.
 Kržišnik Gustav, Kresnice.
 Lengar Anton, Dovje.
 Mubi Anton, Vellach bei Eisenkappel in
 Kärnten.
 Nitsch Max, St. Veit bei Lukovica.

Omersa Hermann, St. Veit in Kärnten.
Pakiž Silvius, Reifnitz.
 Puhar Anton, Huje bei Krainburg.
 Resmann Johann, Breg.
 Rožaj Johann, Gurkfeld.
Rožič Franz, Jauerburg.
 Vidmar Josef, Neumarktl.
Završnik Stanislaus, Preddvor.
Zontar Josef, Ablng.

III. a Klasse.

Andoljšek Vladimir, Suchen.
 Bloudek Ctibor, Tacenj.
 Bratina Friedrich, Haidenschaft im Küsten-
 lande.
 Crobath Stanislaus, Krainburg.
 Cunta Bartholomäus, Wippach.
 Cvar Alois, Zamostec bei Sodražica.
 Deu Gottfried, Adelsberg.
 Engelmann Anton, Krainburg.
 Fajdiga Ignaz, Rudolfswert.
 Hostnik Anton, Hosta bei Bischoflack.
Jordan Ludwig, Radmannsdorf.
 Jordan Raimund, Radmannsdorf.

Kuralt Anton, Žabnica.
 Loibner Rudolf, Loka bei Trifail in Steiermark.
 Pavšlar Thomas, Krainburg.
 Perhavec Franz, Wippach.
 Pirnat Anton, Dravlje bei Laibach.
 Remec Josef, Primskovo bei Krainburg.
 Rotar Peter, Srednja vas.
 Štefe Matthäus, Trstenik.
Štempihar Nikolaus, Krainburg.
Theuerschuh Konrad, Neumarktl.
 Valjavec Ignaz, Leše.
 Vidic Leopold, Stein.

III. b Klasse.

Anžič Johann, Sidrož.
 Bajzelj Bartholomäus, Stražišče.
Benedičič Franz, Eisern.
 Bulovec Alois, Begunje bei Radmannsdorf.
 Drmota Franz, Sora.
 Erjavec Franz, Vižmarje.
 Golmajer Johann, Kovor.
 Jakofčič Cyrill, Vrbnje bei Radmannsdorf.
 Kozjek Franz, Gorenja Besnica.
Lazar Stanislaus, Steinbüchel.
 Lilleg Erich, Gurkfeld.
 Markeš Valentin, Jesenice.
Mavrič Josef, Jesenice.

Muri Adolf, Jezersko in Kärnten.
 Naglič Michael, Gorenja Bela.
 Omahen Emil, Neumarktl.
 Perko Johann, Gornje Vetrno.
 Pretnar Blasius, Podtabor bei Podbrezje.
 Rojina Vladimir, Vače.
 Schiffrer Franz, Žabnica.
Šibar Franz, Radmannsdorf.
 Tonejec Johann, Boh. Bela.
 Triller Johann, Bischoflack.
 Urbas Franz, Gor. Logatec.
 Žužek Anton, Laibach.

IV. Klasse.

Badiura Friedrich, Predgrad bei Altenmarkt.
 Bremec Paul, St. Veit bei Laibach.
 Brinjšek Franz, St. Gregor bei Reifnitz.
 Fister Valentin, Krainburg.
 Florian Helena, Krainburg. *P.*
 Florian Katharina, Krainburg. *P.*
 Gostiša Franz, Ajdovec.
 Gostiša Josef, Kalce bei Loitsch.
 Jelenc Alois, Bršljin bei Rudolfswert.
 Jereb Josef, Sp. Bernik bei Zirklach.
 Kosel Franz, Neumarktl.
 Krč Anton, Predoslje.
 Kump Alexander, Möttling.
 Matjan Alois, Naklo.
 Mejak Josef, Friedau in Steiermark.
 Oblak Anton, Srednje Brdo bei Pölland.
 Orel Johann, Mannsburg.
 Peterlin Milan, Oberloitsch.
 Pflaum Ferdinand, Tarvis in Kärnten.

Podrekar Franz, Krainburg.
 Pogačnik Franz, Kropp.
 Pogačnik Franz, Zvirče.
 Ramoveš Johann, Zg. Piriče.
 Rožaj Franz, Zabukovica bei Cilli in Steier-
 mark.
 Simonič Primus, Plužnje im Küstenlande.
 Stern Franz, Laibach.
 Šilar Ignaz, Žirovnica.
Tavčar Vinzenz, Neumarktl.
 Tomazin Matthäus, Strahinj.
 Ulčar Franz, Rudolfswert.
 Valtar Michael, Mannsburg.
 Vrcer Johann, Dobrava bei Dobrnič.
 Zalokar Rochus, St. Veit bei Laibach.
 Zupan Ignaz, Leše.
 Zupančič Franz, Vrh bei Weixelburg.
 Žužek Karl, Großblaschitz.

V. Klasse.

Ajdovec Josef, Pivka bei Naklo.
 Babič Anton, Brezje bei Mošnje.
 Dereani Jakob, Žužemberk.
 Gogala Nikolaus, Krainburg.
 Gorjanec Johann, Adelsberg.
 Großelj Friedrich, Dobje bei Pölland.
 Jalen Johann, Rodine bei Breznica.
 Jelovčan Paul, Dolenja Žetina.
 Jenko Valentin, Lipica bei Bischoflack.
 Jerše Wilhelm, Žužemberk.
 Kandušer Josef, Mannsburg.
 Kopic Anton, Cerklje.
 Kobenter Johann, St. Jakob in Kärnten.
Kordan Viktor, Triest.
 Kovač Franz, Vrba.
 Kovač Friedrich, Sittich.
 Kržišnik Anton, Podobeno bei Pölland.
 Lazar Alois, Laibach.
 Markič Franz, Goriče.

Mertelj Josef, Dvorje bei Cerklje.
 Ovsenek Josef, Brezje bei Neumarktl.
 Pirč Alfons, Gurkfeld.
 Pollak Ferdinand, Krainburg.
 Porenta Josef, Srednje Bitnje.
 Pucher Felix, Krainburg.
 Rus Josef, Bled-Zagorice.
 Sušnik Johann, Bischoflack.
Šavnik Bogdan, Krainburg.
 Škrjanec Leopold, Radomlje.
 Šlibar Johann, Radmannsdorf.
Štempihar Vladislav, Krainburg.
 Štrekelj Jakob, Burgstall bei Bischoflack.
 Učakar Franz, Špitalič.
 Vrhunc Bartholomäus, Praše.
 Zega Andreas, Kazlje bei Sežana im Küstenlande.
 Zupan Simon, Retnje bei Neumarktl.

VI. Klasse.

Ahačič Johann, Senično bei Neumarktl.
 Aljančič Vinzenz, Kovor.
 Burenk Johann, Nasoviče bei Komenda.
 Črnilec Johann, Naklo.
 Erjavec Alois, Križka vas bei Weixelburg.
 Fajdiga Bogomir, Rudolfswert.
 Grašič Johann, Strahinj bei Naklo.
 Jezerec Franz, Selzach.
 Koprivšek Stephan, Gomilsko in Steiermark.
 Lah Andreas, Dutovlje im Küstenlande.
 Lavrenčič Johann, Oberfeld bei Wippach.
 Madronič Johann, Dalnje njive bei Weinitz.
 Mrevlje Artur, Hl. Kreuz bei Haidenschaft im Küstenlande.

Muri Ignaz, Jezersko in Kärnten.
 Omahan Albin, Laibach.
 Pagon Franz, Bukovo im Küstenlande.
 Pajntar Stephan, Bukovo im Küstenlande.
 Pirč Vladimír, Gurkfeld.
 Pogorelec Friedrich, Laibach.
 Reisman August, St. Jakob in den Windisch-Büheln in Steiermark.
 Smrekar Paul, Laibach.
 Štiglic Franz, Riez in Steiermark.
 Šubič Karl, Krainburg.
 Varl Leopold, Radmannsdorf.

VII. Klasse.

Albrecht Franz, Stein.
Alič Franz, Trata bei Pölland.
 Bulovec Josef, Šmokuč bei Breznica.
 Hafner Anton, Žabnica.
 Hofbauer Walter, Neumarktl.
 Hren Josef, Zirknitz.
 Jenšterle Johann, Sp. Danje bei Sava.
 Kmetič Jakob, Trzin.
Križnar Laurenz, Pivka bei Naklo.
 Lazar Johann, Steinbüchel.
Leskovec Anton, Bischoflack.
Leskovec Johann, Bischoflack.
 Lipar Blasius, Šmarca bei Stein.
 Miklavčič Paul, Dol. Dobrava bei Bischoflack.

Mlakar Karl, Kropp.
 Naglič Blasius, Obervellach.
 Novak Stanislaus, Landstraß.
 Pavlič Franz, Loke bei Stein.
Perko Franz, Pölland bei Bischoflack.
 Pfajfar Franz, Selca bei Bischoflack.
 Potočnik Rudolf, Eisern.
 Pravhar Franz, Voklo bei St. Georgen.
 Sajovic Jakob, Predoslje.
Sajovic Stanislaus, Krainburg.
Štempihar Georg, Krainburg.
 Villan Matthäus, Križna gora bei Allack.
 Zupanec Johann, Voglje.

VIII. Klasse.

Basaj Josef, Suha bei Predoslje.
Bernik Anton, Bodulje bei Bischoflack.
 Črne Boris, Stauden bei Rudolfswert.
 Česenj Karl, Krainburg.

Globočnik Eduard, Graz in Steiermark.
 Gosar Johann, Bischoflack.
Jež Franz, Wippach.
 Klemenčič Paul, Trata.

Kordan Daniel, Kronau.
Markič Josef, Strahinj.
Matjašič Mauritius, Kronau.
Megušar Anton, Selca bei Eisnern.
Mohorič Jakob, Njivica bei Podnart.
Perne Johann, Povelje bei Trstenik.
Pipan Johann, Črni vrh bei Idria.
Ražem Joachim, Bazovica im Küstenlande.

Sajovic Johann, Olševek.
Starovašnik Viktor, Krainburg.
Tavčar Matthäus, St. Leonhard bei Bischoflack.
Tavčar Thomas, St. Leonhard bei Bischoflack.
Urbanec Franz, Zalog bei Neumarkt.

B. Inneres der Schule.

I. Durchführung des Lehrplanes.

Im Lehrplane trat keine Änderung ein.

II. Absolvierte Lektüre.

A. In den klassischen Sprachen.

a) Aus dem Lateinischen.

III. a Klasse: Curtius Rufus (Auswahl von Golling): I., II., III., IV., VI., VII., X., XI., XIV., XV., XVIII., XX. Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Epaminondas. — Privatlektüre: Cornelius Nepos, Aristides: Andoljšek, Bloudek, Bratina, Fajdiga, Jordan L., Loibner, Štempihar; Cimon: Andoljšek, Bratina, Fajdiga, Kuralt, Valjavec; Pelopidas: Theuerschuh, Vidic; Thrasybulus: Fajdiga, Jordan L.; Curtius Rufus XII.: Deu; XIII: Pirnat; XVI: Cvar, Pirnat, Remec, Štefe.

III. b Klasse: Curtius Rufus (Auswahl von Golling): I.—X. Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Thrasybulus, Epaminondas, Pelopidas. — Privatlektüre: Curtius Rufus XI.: Benedičič, Rojina; XII.: Bajželj, Lilleg; XIII.: Bulovec, Kozjek; XIV.: Schiffrer, Tonejec; XV.: Urbas, Anžič; XVI.: Naglič, Golmajer; XVII.: Markeš, Muri; XVIII.: Pretnar, Perko; XIX.: Šlibar, Lazar; XX.: Erjavec, Omahan.

IV. Klasse: Caesar, de bello Gallico, lib. I., II. 16—28; IV. 20—36; VI. 9—29; VII. 68—90 (teilweise kursorisch); Ovid, Met. 2, 20, Auswahl aus den „versus memoriales“; Jugendgedichte: 5; Tristia 4. — Privatlektüre: Caesar, de bello Gallico, lib. II. 1—15 und 29—35: Badiura, Bremec, Podrekar, Rožaj, Šilar, Ulčer; lib. III.: Ramovš, Simonič, Tavčar, Zupančič; lib. IV. 1—20: Fister, Kump, Krč, Matjan, Pogačnik sen., Rožaj, Vrce; lib. V.: Žužek; lib. V 1—26: Vrce; lib. VI. 30—44: Jereb, Peterlin, Zalokar; lib. VII. 1—31: Rožaj, Zupan.

V. Klasse: Livius, lib. XXI., V. c. 35—49, Ovid (nach Sedlmayer): Met. 5, 6, 16, 17, 18; Jugendgedichte: 5; Fasti 2, 12, 14; Tristia 8; Ex Ponto: 4. — Privatlektüre: Livius, lib. XXXIX. c. 49—52: Kobenter, Jenko; I. XXVI. 9: Grošelj, Kržišnik, Porenta, Rus, Ovid, Met. 3: Škrjanec; 4: Babič, Grošelj, Jerše, Pucher, Rus; 8: Kopic, Zupan; 10: Kandušer; 9, 10, 11: Mertelj, Ovsenek; 12: Lazar, Vrhunec; 11: Učakar; 21: Gogala, Sušnik; 25: Gogala, Kobenter, Pirc, Sušnik, Šlibar; 27: Ajdovec, Kobenter, Pirc, Kržišnik; 29: Dereani, Kordan, Kovač Friedr., Zega; Jugendgedichte, 2: Jalen; 3: Markič; Fasti, 4, 11: Kovač Franz; 5: Gorjanec; 6: Polak; Tristia, 10: Jenko; Ex Ponto, 1, 3: Jelovčan, Jalen, Šavnik, Štempihar; 2: Markič.

VI. Klasse: Sallustius, bellum Jugurthinum: c. 1—60; Vergil: Aeneis I. und Auswahl aus den Eklogen. Caesar, de bello civili (Anfang). — Privatlektüre: Sallustius, bellum Jugurthinum, 60—75; Ahačič, Aljančič; 60—80; Erjavec, Varl; 80—114: Jezerec. Vergil, Auswahl der Georg., I—IV: Burenk, Šubic; V—VIII: Smrekar; XI—XIII: Omahen; XIII: Pagon; Eklog. V, IX: Pagon, Smrekar. Caesar, de bello civili, lib. III., 1—30: Lah, Pogorelec, Resman; 31—73: Koprivšek, Muri, Pirc; 73 bis Schluß: Pajntar; 1—50: Mrevlje; 37 bis Schluß: Fajdiga; Sallust, Catil. 1—20: Stiglic.

VII. Klasse: Cicero, De imperio Cn. Pompei; In Verrem IV; Cato maior de senectute. Vergil, Aeneis VI. — Privatlektüre: Cicero, In Q. Caecilium divinationo, 1—10: Hofbauer; 7—10: Leskovec Anton; 10 bis Schluß: Leskovec Johann; 1—6: Potočnik. Pro Archia poeta: Hren, Miklavčič, Štempihar; Laelius, de amicitia: Novak. Vergil, Aeneis: II. 1—250: Bulovec, Pavlič; 251—500: Jenšterle; 251—485: Kmetič; 567—804: Lazar; 485—804: Sajovic Johann, Zupanec; IV.: Alič, Mlakar; VII.: Hafner, Križnar; X. 1—307: Lipar; XII. 1—310: Miklavčič.

VIII. Klasse: Horatius, Carmina I., 1, 3, 4, 7, 11, 14, 17, 20, 22, 31, 34, 37; II., 3, 6, 10, 14, 18; III., 1—6, 9, 13, 21, 30; IV., 7, Carmen saeculare; Epen: 2; Satirae I., 1, 4, 6, 9; II., 6; Epistolae: I., 6, 7, 13; II., 2 (41—86); de arte poetica liber. — Memoriert: C. I., 1; II., 6; III., 30. — Tacitus, Annales lib. I., 1—15, 16—30; II., 41—43, 53—55, 69—83; III., 1—7; IV., 1—9, 37—42, 57—59; XV., 38—45; Germania c. 1—27.

b) Aus dem Griechischen.

V. Klasse: Xenophon, Chrestomathie von Schenk; Anab. I., II., 1—24; III., V., VI. — Homer, Ilias I., II., 1—200. — Privatlektüre: Xenophon, Anab. II., 24—37: Jalen, Gogala, Sušnik; IV., 1—18: Gorjanec; 18—31: Babič; VII. 1—13: Dereani, Kržišnik; 13—22: Kandušer, Pucher, Štrekelj, Zega; VIII., 1—24: Grošelj, Jelovčan, Kržišnik, Kobenter, Rus; 1—70: Pirc. Homer, Ilias III., 1—120: Kovač Franz, Markič, Ovsenek, Škrjanec; 120—230: Mertelj; 230—366: Kepic; 1—183: Lazar; 183—366: Vrhunec; IV., 1—140: Šlibar; 140—280: Jenko; 280—352: Polak; VI. 1—100: Jerše; 100—200: Zupan; X., 1—140: Šavnik; 141—280: Štempihar; XVI., 1—222: Učakar.

VI. Klasse: Homer Ilias II., 121—244, IV., 215—352; VI., IX., 150—518. XVI., XVIII. (teilweise kursorisch), XXII. (kursorisch). — Xenophon, Chrestomathie von Schenk; Kyrup. I., VII., X. — Herodot, Auswahl von Scheindler: 1, 2, 3, 4, 5, 8, 16, 17, 18, 19, 24, 25, 28, 29. — Privatlektüre: Homer, Ilias: III., 1—120: Lah; 245—366: Črnilec; IV., 1—204: Muri; X: Pajntar, Pirc; XI.: Smrekar; XII.: Lavrenčič, Pogorelec; XV.: Omahen, Varl; XVII.: Erjavec; XIX.: Aljančič, Ahačič, Burenk, Grašič, Šubic; XX. Fajdiga, Pagon; XXI.: Jezerec; XXII.: Koprivšek; XXIV.: Muri, Lah. Herodot, 12, 14: Mrevlje, Pirc; 10, 11: Erjavec; 20: Mrevlje; 22: Pagon, Pogorelec; 23: Črnilec; 27: Burenk; 31: Lah.

VII. Klasse: Demosthenes, I. philippische, I. und III. olynthische Rede. — Homer, Odyssee: I., 1—89, V., VI., IX., X., XI., XII. (teilweise kursorisch). — Privatlektüre: Demosthenes, II. olynthische Rede: Alič, Sajovic Jakob; II. philippische Rede; Hofbauer, Križnar, Miklavčič, Naglič, Novak. Rede über den Frieden: Leskovec Johann, Lipar, Mlakar, Sajovic Stanko, Štempihar. Homer Odyssee, II: Alič, Sajovic Jakob; III.: Jenšterle, Sajovic Stanko, Štempihar.

IV.: Lazar, Zupanec; XV.: Hafner, Kmetič, Mlakar, Novak; XVIII.: Križnar, Leskovec Anton, Potočnik; XIX.: Naglič; XX.: Miklavčič, Perko; XXII.: Lipar; XXIII.: Hren; XXIV.: Hofbauer.

VIII. Klasse: Platon, Apologie, Schlußkapitel des Phaedon; Protagoras. Sophokles, Oedipus rex. Homer, Odyssee XXIII., XXIV. — Privatlektüre: Aus dem „Griechischen Lesebuche“ von Wilamowitz-Moellendorf: Demosthenes, Kranzrede 139 – 210: Basaj, Bernik, Jež; Arrian, Alexanders Tod: Markič; Appian, Tiberius Gracchus: Klemenčič; Thukydides, Leichenrede des Perikles: Jež, Mohorič, Sajovic; Aristoteles, *Ἀθηναίων πολιτεία* I 11, 12: Mohorič; Strabon, die latinische Küste und Rom: Starovašnik; Heron v. Alexandria, Lehre vom Vakuum, Windkessel, Feuerspritze, Weihwasserautomat, Kugel vom Dampf bewegt: Tavčar Thomas; Aus den Elementen des Eukleides: Bernik; Archimedes, Buch von der Sandzahl: Basaj; Aristoteles, *περὶ ζῴων μορίων*: Tavčar M.; Epiktet, *περὶ προνοίας*: Tavčar Th.; Brief an Diognet: Pernè; Aus der Schrift „*περὶ ὑψους*“: Tavčar M.

B. Aus dem Deutschen.

V. Klasse: Lektüre nach dem Lesebuche von Lampel L., I. Teil. Proben der epischen und lyrischen Dichtungsgattung sowie der wichtigsten Formen der Prosa.

VI. Klasse: Die literarischen Proben des Lesebuches; Lessing: „Minna von Barnhelm“; „Emilia Galotti“. — Memoriert wurde: 15.

VII. Klasse: Die literarischen Proben des Lesebuches; Goethe: „Iphigenie auf Tauris“, „Götz von Berlichingen“, „Egmont“. Schiller: „Die Räuber“, „Fiesco“, „Kabale und Liebe“, „Wallenstein“. Shakespeare: „Macbeth“, „König Lear“. — Memoriert wurden die Gedichte des Kanons.

VIII. Klasse: Die literarischen Proben des Lesebuches; Schiller: „Wallensteins Lager“, „Piccolomini“, „Wallensteins Tod“, „Wilhelm Tell“, „Braut von Messina“, „Maria Stuart“, „Jungfrau von Orleans“. Goethe: „Hermann und Dorothea“, Faust I. Teil. Grillparzer: „Sappho“, „Die Ahnfrau“. — Memoriert wurde: Schiller: „Das Lied von der Glocke“.

C. Aus dem Slowenischen.

V. Klasse: Sket, Slovenska čitanka za V. in VI. razred. Zgledi za epsko in lirsko pesništvo in za najvažnejše vrste prozaiškega govora. Hrvatska knjižnica II.

VI. Klasse: Sket, Slovenska čitanka za V. in VI. razred. Uvod § 9—25; št. 71, 73, 75—82, 84, 85, 88—92, 96—99, 101—103, 105, 106, 108—115, 117, 120—123, 124₁₋₆, 130, 132, 134, 144, 156, 159, 160, 161. — Memoriert wurde: Prešeren: „Krst pri Savici“ (Uvod. Krst deloma); „V spomin Andreja Smoleta“ und eine Auswahl aus dessen Sonetten; Gregorčič: „Oljki“ (deloma); Funtek: „Pesem o pesmi“ (deloma). — Gelesen wurde: „Kosovo“. Ivan Cankar: „Hlapec Jernej in njegova pravica“, „Aleš iz Razora“ und „Jure“.

VII. Klasse: Sket, Staroslovenska čitanka: 1—10; Sket, Slovenska slovstvena čitanka: 1—19. — Gelesen wurde: Simon Jenko: Poezije I.—II.; Shakespeare-Zupančič: „Beneški trgovec“; Ivan Mažuranič: „Smrt Smailage Čengijča“.

VIII. Klasse: Literarni zgledi iz Sketove „Slovstvene čitanke“, poleg tega: Prešernove poezije in obširnejši izbor iz Levstika, Jenka, Stritarja, Gregorčiča in Aškercia.

III. Themata.

a) Zu den deutschen Arbeiten am Obergymnasium.

V. Klasse.

Hausarbeiten: 1.) Die Ermordung des Ibykus und deren Strafe. (Nacherzählung.) — 2.) Der Herbst. (Nach den Herbstliedern von Eichendorff, Rückert und Lenau.) — 3.) Das Wasser im Dienste des Menschen. — 4.) *Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.* — 5.) „Ein rasches Pferd nur immer jagen — Ein saubres Kleid nur immer tragen, — Den nützen Freund nur immer plagen — Hat niemals langen Nutz getragen.“ — 6.) Wie äußert sich das Heimatsgefühl in den Liedern „Das Schloß Boncourt“, „Der Schweizer“ und „Das Wiedersehen“? — 7.) „Nimm die zögernde (sc. Zeit) zum Rat — Nicht zum Werkzeug deiner Tat — Wähle nicht die fliehende zum Freund — Nicht die bleibende zum Feind.“ (Fr. v. Schiller.)

Schularbeiten: 1.) Der Erbkönig. (Nacherzählung.) — 2.) Der Fund auf Salas y Gomez. — 3.) Wie vollführte Hüon Karls Auftrag? — 4.) „Höh' und Tiefe hat Lust und Leid — Andrer Gram birgt andre Wonne.“ (Auf Grund von Paul Heyses „Über ein Stündlein“ und Chamissos „Kreuzschau“. — 5.) Der Königssohn. (Eine Erzählung nach Uhlands Romanzenkreis.) — 6.) Die Verteidigung Antwerpens.

VI. Klasse.

Hausarbeiten: 1.) Ein herbstliches Tagwerk unseres Landmannes. (Schilderung.) — 2.) Wer ist ein Held? — 3.) Der Kranz in seiner verschiedenartigen Bedeutung.) — 4.) „Der Mann ist töricht — Der die Menge der Freunde zählt — Ein Bündel Röhrlicht — Hilft dir nicht, wo ein Stab dir fehlt.“ (Fr. Rückert.) — 5.) Der Ackerbau, die Grundlage der menschlichen Kultur. — 6.) Die Ehre. Eine Abhandlung unter Hinzuziehung von Lessings „Minna von Barnhelm“.

Schularbeiten: 1.) Welchen Einfluß übte die Völkerwanderung auf die Dichtung der Germanen und ihre Christianisierung? — 2.) Der geschichtliche Hintergrund der Nibelungensage. — 3.) Die Waffen der Tiere. — 4.) Eine Szene aus Wielands „Abderiten“. — 5.) Wie hat Lessing im I. Akte der „Minna von Barnhelm“ die Aufgabe der Exposition erfüllt? — 6. a) Just; b) Franziska (eine Charakteristik nach Minna von Barnhelm). — 7.) Marinelli.

VII. Klasse.

Hausarbeiten: 1.) Ein Regentag, sein Freud und Leid. — 2.) Wie wird Macbeth zum Verbrecher? — 3.) Die Volksszenen in „Egmont“. — 4.) Ist die Katastrophe in Schillers „Fiesco“ innerlich notwendig? — 5.) „Wenn jemand sich wohl im Kleinen deucht — So denke, der hat ein Großes erreicht.“ (Goethe, Sprichwörter). — 6.) Die Entwicklung der menschlichen Kultur nach Schillers Schilderung im „Spaziergang“. — 7.) „Irrtum verläßt uns nie, doch ziehet ein hohes Bedürfnis — Immer den strebenden Geist leise zur Wahrheit hinan.“ (Tabulae votivae.)

Schularbeiten: 1.) Warum lernen wir fremde Sprachen? — 2.) Elisabeth und Maria, zwei Gestalten in Goethes „Götz“. — 3.) Die Szene in den böhmischen Wäldern. (Nach Schillers „Räuber“. — 4.) Kann uns zum Vaterland die Fremde werden? (Goethe, Iphigenie auf Tauris, I. 2.) — 5.) Der Seelenkampf Wallensteins vor seinem endgültigen Entschluß. (Nach „Wallensteins Tod“. I. Akt.) — 6.) Ferialpläne.

VIII. Klasse.

Hausarbeiten: 1.) Iphigenie: „Man tadelt den, der seine Taten wägt.“ — Arkas: „Auch den, der wahren Wert zu stolz nicht achtet — wie den, der falschen Wert zu eitel hebt.“ (Goethe, Iphigenie, I. 2.) — 2.) Burleigh und Leicester, zwei Gestalten aus Schillers „Maria Stuart“. — 3.) Das Kolonialwesen der alten und neuen Zeit. — 4.) „Frei atmen macht das Leben nicht allein — Ein unnütz Leben ist ein früher Tod.“ (Goethe, Iphigenie, I. 2.) — 5.) „Des Menschen Wert kann niemand erkennen, — Der nicht selbst Hitze und Kälte litt.“ (Goethe, West-östl. Divan.) — 6.) Horazens Persönlichkeit. — 7.) „Wie fruchtbar ist der kleinste Kreis, — Wenn man ihn wohl zu pflegen weiß.“ (Goethe, Zahme Xenien.)

Schularbeiten: 1.) Wie zeichnet Goethe seinen verstorbenen Freund im Epilog zu Schillers „Glocke“? — 2.) Octavio Piccolomini in seiner Stellung zu Wallenstein und Kaiser. — 3.) Der Gedankengang und Zweck der Parrizidazene in Schillers „Wilhelm Tell“. — 4.) Gedankengang und Bedeutung des Monologes der Hauptheldin zu Beginn des IV. Aufzuges von Grillparzers „Sappho“. — 5.) Die Gretchentragödie in Goethes „Faust“. — 6.) Maturitätsarbeit.

Freie Vorträge.

VII. Klasse.

1.) Egmont in der Geschichte und in Goethes Drama. (Naglič.) — 2.) Das Weimarer Hoftheater zu Goethes Zeit. (Novak.) — 3.) Das Zeitgeschichtliche in Schillers „Kabale und Liebe“. (Hafner.) — 4.) Der Vulkanismus. (Hofbauer.) — 5.) Richard Wagner. (Sajovic St.) — 6.) „Die Iphigenie bei den Tauriern“ des Euripides. (Leskovec Joh.) — 7.) Geschichte und Bedeutung der Eisenbahnen. (Hren.) — 8.) Vergil und sein poetisches Wirken. (Alič.) — 9.) Die Klöster in Oberkrain. (Miklavčič.) — 10.) Die Luftschiffahrt. (Lipar.) — 11.) Unsere Getreidepflanzen. (Križnar.) — 12.) Wert und Art des Turnens. (Kmetič.) — 13.) Die Bedeutung Herders für die Slawen. (Leskovec Anton.) — 14.) Die Dissertationen Schillers. (Štampihar.) — 15.) Die Entwicklung des Postwesens. (Perko.) — 16.) Das moderne deutsche Drama. (Albrecht.) — 17.) Das Technische in der Malerei. (Potočnik.)

VIII. Klasse.

1.) Das Schicksalsdrama. (Tavčar Th.) — 2.) Ed. Mörike. (Klemenčič.) — 3.) Der Bruderhaß im Drama des „Sturmes und Dranges“. (Mohorič.) — 4.) Übersicht der römischen Kulturgeschichte. (Matjašič.) — 5.) Die Nibelungensage in der neueren deutschen Literatur. (Basaj.) — 6.) Gottfried Keller „Leute von Seldwyla“. (Bernik.) — 7.) Gerhard Hauptmann. (Pernè.) — 8.) Friedrich Hebbel. (Jež.)

b) Zu den slowenischen Arbeiten am Obergymnasium.

V. Klasse.

Domače naloge: 1.) Kako so izražene glavne poteze slovenskega narodnega značaja v narodni pesmi o lepi Vidi? — 2.) Ali so pesmi o kralju Matjažu zgodovinske? — 3.) Popotovanje nekdanj in sedaj. — 4.) Kdor se na tujo pomoč zanaša, v situ vodo prenaša. (Narodni pregovor.) — 5.) Oljka, znamenje miru. (Po Gregorčičevi odi „Oljki“.)

Šolske naloge: 1.) Prizori ob prihodu in odhodu vlaka. — 2.) Slovenska kolednica in druge „obredne“ pesmi. — 3.) Semanji dan v malem mestu. 4.) „Odprto srce in odprte roke — imej za trpečega brata, — a trdno zapahni uho in srce, — ko trka sovražstvo na vrata.“ — 5.) Prešernovi „Sonetje nesreče“.

VI. Klasse.

Domače naloge: 1.) Reminiscence slovenske narodni pesmi v poezijah Franceta Prešerna. — 2.) Kateri nagibi so delovali na Prešerna, da je spesnil svoj „Krst pri Savici“? — 3.) Kako naj skrbi tudi dijak za ugled učnega zavoda, katerega poseča? — 4.) Vodilne misli v Funtkovi odi „Pesem o pesmi“. — 5.) „Ne gledaj med svet poželjivo, — čakaje pač sreče, a roke navzkriž; — na delo, pripravljaj gradivo, — da sreče si dom s svojo roko zgradiš.“ (Lovro Pintar.)

Šolske naloge: 1.) „Ko na večer ljubo pihlja zefir, — in tiha luna med oblaki plove, — lete čarovnice čez temne krove, — gore, vode, čez mirni svit jezer.“ (Dragotin Kette.) — 2.) „Tam na trgu, na belem, šotori stoje, — prebeli, veseli šotori, — pred temi šotori pa ljudstva šume, — sprehajajo doli se, gori.“ (Murn-Aleksandrov.) — 3.) Polnočni izprehod. — 4.) „Nazaj, nazaj, moj duh, v deželo sveto, — v deželo mislij mojih in želja, — kjer vedno jasno je nebo razpeto, — kjer mir in pokoj, sreča je doma.“ (Jos. Stritar.) — 5.) „Zelen mah obrasta — zrušene zidove; — veter skoz nje diha — žalostne glasove.“ (S. Jenko. Obrazi VII.)

VII. Klasse.

Domače naloge: 1.) Življenje in delovanje Pavla Dijakona pa črtice o Slovencih v njegovi zgodovini „De gestis Langobardorum“. — 2.) „Boj se onoga, tko je viko — bez golema mrijet jada!“ (Iv. Mažuranić, „Smrt Smailage Čengijića“, Agovanje, 62—63.) — 3.) O kulturnem pomenu trgovine. — 4.) Antonio v Šekspirjevem „Beneškem trgovcu“. — 5.) „Dejanja vsega možu mera naj — edina domovine bo korist.“ (Jos. Stritar.)

Šolske naloge: 1.) Vodilne misli duhovnikovega govora v Mažuranićevem epu „Smrt Smailage Čengijića“. (Četa 333—403.) — 2.) „Odločno odpo-vej se svoji sreči, — goreče išči drugim jo doseči; — živeti vrli mož ne sme za se!“ (S. Gregorčič.) — 3.) Polnočni izprehod. — 4.) „Kdor ima v pravem kotu glavo, — on gre v Jeruzalem in Rim, — premaga solnce, dež, težavo, — in dobra volja roma z njim; — on skusi pač si kaj po sveti.“ (Fr. Levstik.) — 5. a) Frangeš Mihanović: „Oranje.“ b) Millet: „Mož s kopačo.“

VIII. Klasse.

Domače naloge: 1.) „Krst pri Savici“, kulturna slika Prešernovega časa. — 2.) Razvoj narodne misli pri Prešernu. — 3.) Svobodno izvoljena naloga. — 4.) Najvišje naj ti bo dolžnost — Najprva pa dolžnost — zvestoba. (Indijski pregovor.) — 5. a) Svetovno nazirovanje Sofoklejevo izraženo v „Kralju Edipu“. — b) Razvoj dejanja v Sofoklejevem „Kralju Edipu“.

Šolske naloge: 1.) Kaj si sejal, mladenič, kaj boš žel? (O. Zupančič.) — 2.) Oblika španske romance pri Prešernu. — 3.) Prešeren — satirik. — 4.) „Eno le potrebno je, — Skrbi zase, ljubi brata — Dvigni ga, odpri mu vrata — In sodnik naj bo srce.“ (Fr. Levstik.) — 5.) Na razstanku.

Prosti govori.

VII. Klasse.

1.) Prešeren ali Preširen. — 2.) Razvoj zdravilstva v starem in srednjem veku. — 3.) Avstrijski državni zbor. (Štempihar.) — 4.) Henrik Ibsen. — 5.) Od Polonovca v Poljanski dolini v Zagreb pa nazaj. — 6.) Slovenska moderna. (Miklavčič.) — 7.) Dr. Anton Dvořak. — 8.) Novo ljubljansko gledališče in njega delovanje. — 9.) Simona Jenka uglasbene pesmi. (St. Sajovic.) — 10.) Zgodovina Nakelske fare. — 11.) Simon Jenko in narodna pesem. — 12.) Gorenjska v pesmih Franceta Prešerna, Simona Jenka pa Matija Valjavca-Kračmanovega. (Križnar.) — 13.) O Beneških Slovencih. — 14.) Spomini na turo v Kamniških planinah. (Lipar.) — 15.) Shylok in Modri Natan. (J. Leskovec.) — 16.) Ibsenov Ljudski sovražnik. — 17.) Simon Jenko in Henrik Heine. (Albrecht.) — 18.) Razvoj slovenskega gledališča in staro ljubljansko gledališče. (Kmetič.) — 19. Nektanje in sedanje meje slovenskega ozemlja. (Jenšterle.) — 20.) Dr. Janez Bleiweis in njegova doba. Ob stoletnici njegovega rojstva. (Ant. Leskovec.) — 21.) Ob štiristoletnici rojstva Primoža Trubarja. (Novak.) — 22.) Simona Jenka ilustrirane pesmi. (Potočnik.) — 23.) Poljanci v spisih dr. Ivana Tavčarja. (Perko.) — 24.) Umetniška rodbina Šubicev v Poljanah. (Alič.) — 25.) Zgodovina Trziča. (Hofbauer.) — 26.) Zgodovina turških bojev po Slovenskem v XV. stoletju. — 27.) Delovanje Slovenskega planinskega društva v Julijskih alpah. (Pfajfar.) — 28.) Sitarji in sitarstvo v Stražišču in okolici. (Hafner.) — 29.) Žreb-ljarstvo v Železnikih in v Kropi. (Mlakar.)

VIII. Klasse.

1.) Grška gimnastika. (Basaj.) — 2.) Pregled kitajskega slovstva. (Kordan.) — 3.) Fr. Erjavec. (Tavčar M.) — 4.) Razbremenba zemljišč leta 1848. (Mohorič.) — 5.) Razvoj čebelarstva. (Bernik.) — 6.) Pregled grške kulturne zgodovine. (Tavčar Th.) — 7.) Posmrtno življenje v verovanju različnih narodov. (Pernè.) — 8.) Janez Trdina. (Ražem.) — 9.) Sedanji slovenski pripovedniki. (Jež.) — 10.) Fr. Detela. (Gosar.) — 11.) Fr. Finžgar. (Urbanec.)

IV. Maturitätsprüfungen.

A. Im Schuljahre 1906/1907.

I. Im Herbsttermine

wurden die mündlichen Prüfungen am 27. September 1907 unter dem Vorsitze des Herrn k. k. Landesschulinspektors Franz Hubad abgehalten. Denselben unterzogen sich sechs öffentliche Schüler. Von diesen erhielten fünf ein Zeugnis der Reife, einer wurde auf ein halbes Jahr reprobiert.

II. Im Februartermine

wurde die Maturitäts-Wiederholungsprüfung am 30. Jänner 1908 unter dem Vorsitze des k. k. Gymnasialdirektors Ignaz Fajdiga abgehalten. Derselben unterzog sich ein öffentlicher Schüler, welcher aber reprobiert wurde.

B. Im Schuljahre 1907/1908.

Zur Ablegung der Maturitätsprüfung haben sich 21 Schüler der VIII. Klasse gemeldet.

Die schriftlichen Prüfungen wurden in der Zeit vom 1. bis 3. Juni l. J. durchgeführt.

Die Themata lauteten:

a) Übersetzung aus dem Latein, 1. Juni:

Tacitus, Annales, l. XIII. c. 16. 17. (— et insociabileregnum aestimantes.)

b) Deutscher Aufsatz, 2. Juni:

1.) *Οὐκ ἐκζημάτων ἀρετὴ γίγνεται, ἀλλ' ἐξἀρετῆς ζῴματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ.*

Plato, Apol. d. Sokrates. c. XVII.

2.) Die Entwicklung Österreichs zur Großmacht.

3.) Die Entwicklung des modernen Verkehrswesens.

c) Übersetzung aus dem Griechischen, 3. Juni:

Sophokles, Philoktetes. v. 50—83.

Das Ergebnis der am 30. Juni l. J. beginnenden mündlichen Prüfungen wird im nächstjährigen Programme veröffentlicht werden.

V. Verzeichnis der für das Schuljahr 1908/1909

Gegenstand	Klasse I.	II.	III.	IV.
Religion	Veliki katekizem ali kršćanski nauk. Stroj, Liturgika.	Wie in I.	Stroj, Liturgika. Karlin, Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi.	Karlin, Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi.
Lateinische Sprache	Tominšek, Latinska slovnica. Wiethaler, Latinske vadbe za I. gimnazijski razred, 3. natis.	Slovnica, wie in I. Wiethaler, Latinske vadbe za II. gimnazijski razred, 3. natis.	Slovnica wie in I. Požar, Latinske vadbe za III. gimnazijski razred. Košan, Latinska čitanka.	Kernavner, Latinska slovnica, 2. natis. Požar, Latinske vadbe za IV. gimnazijski razred. Caesar, de bello Gallico, ed. Pramner, 6. Aufl. Ovids ausgewählte Gedichte von Sedlmayer, 7. Aufl.
Griechische Sprache	—	—	Tominšek, Grška slovnica.* Tominšek, Grške vadbe.	Curtius-Hartel, Griechische Schulgrammatik, 26. Aufl., von Weigel. Schenkl, Griechisches Elementarbuch, 20. Aufl.
Deutsche Sprache	Willomitzer, Deutsche Grammatik, 12. Aufl. Streit, J., Deutsches Lesebuch für die I. u. II. Kl. der slowen-utraquist. Gymnasien, 2. Aufl.	Grammatik wie in I. Lesebuch wie in I.	Grammatik wie in I. Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch, III. Teil, 2. Aufl.	Grammatik wie in I. Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch, IV. Teil, 2. Aufl.
Slowenische Sprache	Sket-Janežič, Slovenska slovnica, 9. Aufl. Sket, Čitanka, I. del, 3. Aufl.	Slovnica wie in I. Sket, Čitanka, II. del, 2. Aufl.	Slovnica wie in I. Sket, Čitanka, III. del, 2. Aufl.	Slovnica wie in I. Sket, Čitanka, IV. del.
Geographie und Geschichte	Vrhovec J., Zemljepis za I. gimn. razred. Kozenn, Geogr. Atlas für Mittelschulen, 40. Aufl.	Bežek, Zemljepis za spodnje in srednje razrede srednjih šol, 2. Aufl. Kozenn wie in I. Mayer-Kaspert, Zgodovina starega veka za II. gimnazijski razred. Schubert-Schmid, Hist. geogr. Schulatlas.	Zemljepis wie in II. Mayer-Kaspert, Zgodovina srednjega veka. Atlanten wie in II.	Meyer-Kaspert, Zgodovina novega veka. Orožen, Zemljepis avstro-ogrsko države Domovinoznanstvo za IV. razred srednjih šol. Atlanten wie in II.
Mathematik	Matek, Aritmetika za nižje gimnazije, I. del. Matek, Geometrija za nižje gimnazije, II. del, 2. Aufl.	Wie in I.	Matek, Aritmetika za nižje gimnazije, II. del. Matek, Geometrija za nižje gimnazije, II. del.	Wie in III.
Physik	—	—	Sonekovič, Fizika, 2. Aufl.	Wie in III.
Naturgeschichte	Macher, Zivalstvo. Paulin, Prirodopis rastlinstva za nižje razrede srednjih šol.	Pokorny-Erjavec, Živalstvo. Paulin wie in I.	Hinterlechner, Mineralogija.	—
Philosoph. Propädeut.	—	—	—	—

* Für den Fall, daß die slowenische Unterrichtssprache eingeführt wird.

in Gebrauch zu nehmenden Lehrbücher.

V.	VI.	VII.	VIII.	Als Hilfsbücher empfohlen
Svetina, Verouk za višje razrede srednjih šol, I. T. eil.*	Wappler, Lehrbuch der katholischen Religion, II. Teil, 8. Aufl.	Wappler, Lehrbuch der katholischen Religion, III. Teil, 6. Aufl.	Bader, Lehrbuch der Kirchengeschichte, 6. Aufl.	
Scheindler, Lateinische Schulgrammatik, 7. Aufl. Sappfe, Aufgaben zu lateinischen Stilübungen, II. Teil, 3. Aufl., von Rappold. Zingerle, T. Livii ab urbe condita libri I., II., XXI., XXII., 7. Aufl. Ovid wie in IV.	Grammatik wie in V. Übungsbuch wie in V. Ciceros Reden gegen Catilina, ed. Nohl. Salustii bellum Jugurthinum, ed. Scheindler, 2. Aufl. Caesar, De bello civili I., III., ed. Eymmer. Vergili Aeneidos epitome, ed. Klouček.	Grammatik wie in V. Übungsbuch wie in V. Cicero, De imperio C. Pompei, ed. Nohl; — Cato maior de senectute, ed. Schiche; — Rede gegen Q. Caecilius u. das IV. Buch der Anklageschrift gegen Verres, ed. Nohl. Vergil wie in VI.	Grammatik wie in V. Übungsbuch wie in V. Tacitus, Historische Schriften in Auswahl, von Weidner, 2. Aufl. Q. Horatii Flacci carmina selecta, ed. Haemmer, 7. Aufl.	
Grammatik wie in IV. Elementarbuch wie in IV. Chrestomathie aus Xenophon, ed. Schenkl, 14. bis 8. Aufl. Homers Ilias in verkürzter Ausgabe von Christ, 3. Aufl.	Grammatik wie in IV. Elementarbuch wie in IV. Chrestomathie aus Xenophon, ed. Schenkl, 14. bis 8. Aufl. Homers Ilias wie in V. Herodot, Auswahl von Scheindler, 2. Aufl.	Grammatik wie in IV. Demosthenes, Ausgewählte Reden, ed. Wotke, 6. Aufl. Homers Odyssee, Auswahl von Christ.	Grammatik wie in IV. Homers Odyssee w. i. VII. Platon, Apologie und Kriton, ed. Christ, 3. Aufl. — Protogoras, ed. Kral. Sophokles, Antigone, ed. Schubert-Hüter.	
Grammatik wie in I. Lampel, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der Gymnasien, I. Teil, 4. Aufl.	Grammatik wie in I. Lampel, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der Gymnasien, II. Teil, 4. Aufl. Lessing, Minna von Barnhelm.	Grammatik wie in I. Lampel, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der Gymnasien, III. Teil, 3. Aufl. Goethe, Iphigenie auf Tauris.	Grammatik wie in I. Lampel, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der Gymnasien, IV. Teil, 2. Aufl. Goethe: Faust, I. Teil. — Hermann und Dorothea. Grillparzer, Sappho.	
Slovnica wie in I. Sket, Slovensko berilo za V. in VI. razred, 3. Aufl.	Slovnica wie in I. Berilo wie in V. Srpske narodne pjesme o boju na Kosovu.	Slovnica wie in I. Sket, Slovenska slovenska čitanka za VII. in VIII. razred, 2. Aufl. Sket, Staroslovenska čitanka. Mažuranić, Smrt Smail age Čengijica.	Slovnica wie in I. Citanka wie in VII. Staroslovenska čitanka wie in VII.	
Zeehe, Lehrbuch der Geschichte, I. Teil, 5. Aufl. Richter, Lehrbuch der Geographie für die I. bis III. Klasse der Mittelschulen, 8. Aufl. Atlanten wie in II.	Zeehe, Lehrbuch der Geschichte, I. u. II. Teil, 5. (3. Aufl. Geographie wie in V. Atlanten wie in II.	Zeehe, Lehrbuch der Geschichte, III. Teil, 4. Aufl. Geographie wie in V. Atlanten wie in II.	Zeehe-Schmidt, Österreichische Vaterlandskunde für die VIII. Gymnasialkl., 2. Aufl.	
Močnik-Neumann, Arithmetik und Algebra für die oberen Klassen der Mittelschulen, Ausgabe für Gymnasien, 30. Aufl. Močnik-Spielmann, Lehrbuch der Geometrie für die oberen Klassen der Gymnasien, 24. Aufl.	Arithmetik wie in V. Geometrie wie in V. Schönböck, Fünfstellige Logarithmen und trigonometrische Tafeln, 13. Aufl.	Wie in VI.	Wie in VI.	
Hochstetter - Bischof, Mineralogie und Geologie von Dr. Toula, 19. Aufl. Wretschko - Heimerl, Vorschule der Botanik, 8. Aufl.	Gruber-Latzel, Leitfaden der Zoologie, 5. Aufl.	Wallentin, Lehrbuch der Physik, 13. Aufl.	Wie in VII.	
—	—	Willmann, Logik, 2. Aufl.	Willmann, Empirische Psychologie.	

Rožek, Latinsko-slovenski slovník za III. in IV. razred. Stowasser, Lateinisch-deutsches Wörterbuch. Menge, Lateinisch-deutsches Wörterbuch. Menge, Griechisch-deutsches Schulwörterbuch. Schenkl, Griechisch-deutsches Schulwörterbuch. Müller, Schülerkommentar zu Salust.

Schweigger, Tabellen zur Bestimmung einheimischer Samenpflanzen. Wallentin, Dr. Fr. Matoritätsaufgaben aus der Mathematik. Scholler Franz, Lehr- und Lesebuch der Gabelsbergischen Stenographie, 13.—8. Aufl.

VI. Förderung des körperlichen Gedeihens der Schüler.

Auch in diesem Jahre wurde der Gesundheitspflege volle Aufmerksamkeit und Fürsorge zugewendet.

Im Sinne des hohen Ministerialerlasses vom 15. September 1890, Z. 19.097, beriet der Lehrkörper in der Konferenz vom 18. Dezember 1907 über zweckentsprechende Maßregeln zur Förderung der Gesundheitspflege und körperlichen Kräftigung der Jugend.

Den Absichten des angezogenen hohen Ministerialerlasses suchte man an der Anstalt insbesondere durch nachstehende Mittel zu entsprechen:

1.) Durch sorgfältige Reinhaltung des ganzen Anstaltsgebäudes, durch fleißige Lüfterneuerung in allen Lehrzimmern während der Erholungspausen und durch unnachsichtliche Entfernung der Schüler aus den Klassen während der längeren Respirien um 10 Uhr und 11 Uhr.

2.) Durch gelegentliche Aufklärung der Jugend über die Wichtigkeit rationeller Pflege des Körpers (namentlich seitens der Naturhistoriker), durch energische Bekämpfung schlechter Sitzlage und Körperhaltung beim Stehen und Schreiben.

3.) Durch nachdrückliche Förderung der gesunden Leibesübungen des Badens, Schwimmens, Eislaufens und Radfahrens.

4.) Durch eifrige Pflege der Jugendspiele.

5.) Durch ausgiebige Ausnützung des wichtigen Erziehungsmittels der Schülerwanderungen, d. h. insbesondere Veranstaltung ganz- und halbtägiger Schulausflüge in die nähere und weitere Umgebung.

Zu den Mitteln, die zunächst im Bereiche der Schule selbst zur Förderung des körperlichen Gedeihens der Jugend in Anwendung kommen, gehört vor allem das Turnen, welches in der im Anstaltsgebäude gelegenen, geräumigen und zweckmäßig eingerichteten Turnhalle betrieben wird.

Zum Baden und Schwimmen haben die Schüler in den warmen Jahresmonaten reichliche Gelegenheit in dem Flusse Kanker.

Der gesunde Eislaufsport kann sich vorderhand nicht recht entwickeln, da der Eislaufplatz in ziemlicher Entfernung von der Stadt liegt.

Das Radfahren wird von einigen Schülern recht fleißig betrieben.

Den ministeriellen Erlässen bezüglich der Jugendspiele, bei denen körperliche und geistige Kräfte in fröhlichster, freier Betätigung sich äußern können, wird nach Tunlichkeit Rechnung getragen. Als Spielplatz dient die große Hutweide „Gaštej“, welche der löbliche Gemeinderat der Stadt Krainburg auch im heurigen Jahre als Spielplatz unentgeltlich überließ, für welchen Akt der Schulfreundlichkeit ihm die Direktion den wärmsten Dank ausspricht. Die Jugendspiele wechseln mit Spaziergängen und Ausflügen ab, welche letztere zugleich zu instruktiven Zwecken (geographische Orientierung, naturhistorische Exkursionen, Besichtigung von Sehenswürdigkeiten, wie Bauten, Altertümern usw.) unternommen werden.

Aus folgenden Tabellen ist die Anzahl der Turner, Schwimmer, Eisläufer und Radfahrer sowie die Durchführung der Jugendspiele und Beteiligung an denselben ersichtlich.

I.

Schulklassen	Zahl der Schüler	Von den Schülern der Anstalt sind				An den Jugendspielen beteiligten sich
		Turner	Schwimmer	Eisläufer	Radfahrer	
I. a	28	18	8	5	4	16
I. b	33	24	7	2	1	27
II. a	24	20	11	9	3	20
II. b	24	15	11	11	5	20
III. a	24	10	17	13	10	13
III. b	25	15	20	9	5	22
IV.	34+2	12	17	8	11	11
V.	36	13	19	11	16	15
VI.	24	13	20	11	8	12
VII.	27	5	19	5	6	15
VIII.	21	11	20	8	14	1
Zusammen	300+2	156	169	92	83	172

II.

Datum	Zeit der Spiele, Spaziergänge und Ausflüge	Anwesend	Spiele, Spaziergänge, Ausflüge
1907:			
24. Septemb.	$\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ 7	84	Ausflug auf den Jodoziberg
26. "	$\frac{1}{2}$ —5	130	Kriegsspiel bei Drulovka; Kettenreißen; Croquet
28. "	2—5	104	Kriegsspiel bei Čirče; Croquet
5. Novemb.	$\frac{1}{2}$ —5	90	Spaziergang nach Naklo
26. "	$\frac{1}{2}$ —4	40	Spaziergang nach Predoslje und Britof
28. "	$\frac{1}{2}$ —4	29	Ausflug auf den Margaretenberg
30. "	$\frac{1}{2}$ —5	30	Spaziergang auf der Reichsstraße Krainburg-Loibl bis zur neuen Brücke über die Neumarktler Feistritz
1908:			
28. April	2— $\frac{1}{2}$ 8	44	Ausflug nach Bela und Mače bei Höflein
2. Mai	2— $\frac{1}{2}$ 5	87	Jakob, wo bist du? Croquet; Kettenreißen; Schlagball; Schleuderball; Schlaglaufen
5. "	2— $\frac{1}{2}$ 5	96	Croquet; Schlaglaufen; Schutzgemeinschaft
7. "	2— $\frac{1}{2}$ 5	81	Schutzgemeinschaft; Kettenreißen; Schleuderball
9. "	1— $\frac{1}{2}$ 9	58	Ausflug nach Črnogrob, Altlack und Bischoflack
21. "	2—4	8	Gendarmen und Diebe
30. "	2—7	9	Ausflug nach Rakovca und Gorenja Besnica
13. Juni	4—6	41	Croquet; Reiterball; Neckball; Stehball; Ballino; Fußball
16. "	4—6	36	Croquet; Neckball; Stehball; Schutzgemein.; Fußball
20. "	4—6	36	Wurfball; Schleuderball; Ballino; Croquet
25. "	4—6	28	Croquet; Ballino; Schleuderball
27. "	4—7	50	Croquet; Fußball; Neckball; Stehball

Den Leiter der Jugendspiele unterstützten als Spielordner folgende Schüler: Šlibar (V.), Alič (VII.) und Pipan (VIII.). — Als Trommelschläger zeichnete sich aus der Schüler Lilleg (III. b); als Trompetenbläser taten sich hervor die Schüler: Fajdiga (III. a), Omahan (III. b) und Rus (V.).

Schülerausflüge. Am 12. November 1907 besuchten die Schüler der IV. Klasse unter der Aufsicht ihres Ordinarius Prof. E. Jarc das Landesmuseum „Rudolfinum“ in Laibach. — Am 25. April zogen mehrere Schüler der unteren

Klassen mit Prof. Fr. Komatar nach Črngrab, wo sie den monumentalen Kirchenbau besichtigten, auf dem Rückwege nahmen sie das wegen seiner bemalten Decke bekannte Kirchlein in Srednje Bitnje in Augenschein. — Am 9. Mai begaben sich die Schüler der oberen Klassen mit den Professoren Fr. Komatar und M. Pirnat über Črngrab nach Altlack, wo sie im dortigen Schlosse die interessante Bildergalerie und Antiquitätensammlung besichtigten. Der Schloßbesitzer Herr k. k. Oberlandesgerichtsrat i. R. Karl Ritter von Strahl und Herr cand. phil. Ante Gaber waren so freundlich, den Schülern einzelne Bilder und sonstige Gegenstände zu erklären, wofür beiden hier der gebührende Dank abgestattet sei. Bei dieser Gelegenheit wurden die Ausflügler in Bischoflack in der K. Šmidschen Bierbrauerei vom Herrn Kaspar Šmid auf das gastfreundlichste bewirtet. Dafür möge Herrn K. Šmid an dieser Stelle der verbindlichste Dank ausgesprochen werden. — Am 13. Mai veranstalteten die Klassen I. bis VII. unter der Führung ihrer Ordinarii ihre Maiausflüge. Die I. a und I. b Klasse zogen über den Jodoziberg nach Bischoflack. — Die II. a, II. b und III. a Klasse besichtigten den Peričnikfall. — Die III. b und die V. Klasse begaben sich in die Wochein, wo sie den Wocheinersee und den Savicafall in Augenschein nahmen. — Die IV. Klasse besuchte die romantische Heimatgegend des großen slowenischen Lyrikers Simon Gregorčič. — Die VI. Klasse ging nach Neumarkt, wo sie mehrere Fabriken besichtigte, und in das malerische Feistritzthal — Die VII. Klasse flog in das liebliche Rosental in Kärnten aus.

VII. Chronik.

Die Aufnahme- und Wiederholungsprüfungen wurden am 16. und 17. September abgehalten und sodann am 18. September das Schuljahr mit dem heiligen Geistamte eröffnet.

Die Maturitätswiederholungsprüfungen wurden am 27. September 1907 unter dem Vorsitze des k. k. Landesschulinspektors Herrn Franz Hubad und am 30. Jänner 1908 unter dem Vorsitze des Direktors abgehalten.

Am 4. Oktober feierte das Gymnasium das Allerhöchste Namensfest Seiner Majestät unseres allergnädigsten Kaisers Franz Joseph I. durch einen Schulgottesdienst mit der Absingung der Volkshymne am Schlusse und in gleicher Weise am 19. November das Allerhöchste Namensfest Weiland Ihrer Majestät der Kaiserin Elisabeth.

Das erste Semester wurde am 15. Februar geschlossen, das zweite am 19. Februar begonnen.

Am 26. Mai unterzog der Herr Fachinspektor, Schulrat Hermann Lukas, den Zeichenunterricht einer eingehenden Inspektion.

Vom 1. bis 3. Juni fand die schriftliche Maturitätsprüfung im Sommertermine statt.

Am 15. Juni wohnte der hochwürdige Herr Dechant und Stadtpfarrer Anton Koblar als fürstbischöflicher Kommissär dem Religionsunterrichte bei.

Am 18. Juni beteiligte sich das Gymnasium an der Fronleichnamsprozession.

Am 30. Juni, 1. und 2. Juli wurde unter dem Vorsitze des k. k. Landesschulinspektors Herrn Franz Hubad die mündliche Maturitätsprüfung abgehalten.

Dem vorgeschriebenen Gottesdienste an Sonn- und Feiertagen und in der warmen Jahreszeit auch an Mittwochen und Freitagen wohnten die Gymnasialschüler unter entsprechender Aufsicht in der Gymnasialkapelle bei.

Zur Beichte und heiligen Kommunion wurden sie dreimal geführt und wohnten im Sinne des Ministerialerlasses vom 12. Juni 1899, ad Z. 861 ex 1891, vom 25. bis 27. März den geistlichen Exerzitien bei.

Der Gesundheitszustand der Schüler war im abgelaufenen Schuljahre im allgemeinen ein sehr günstiger. Gestorben ist der Schüler der IV. Klasse Zaplotnik Josef am 10. November im Landesspitale in Laibach und wurde am 12. November in Laibach zur ewigen Ruhe bestattet. Am Leichenbegängnisse beteiligten sich korporativ die Schüler der IV. Klasse unter der Führung ihres Klassenvorstandes und einige Schüler der V. Klasse. Möge der sittsame und recht strebsame Jüngling in Frieden ruhen.

Der Schluß des Schuljahres erfolgt am 4. Juli. Nach einem gemeinsamen Dankgottesdienste in der Gymnasialkapelle werden den Schülern der I. bis VII. Klasse die Semestralzeugnisse verteilt und hierauf die Schüler entlassen.

VIII. Verfügungen der vorgesetzten Behörden, soweit sie allgemeines Interesse beanspruchen.

1.) Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 28. November 1907, Z. 49.216 (intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 30. November 1907, Z. 6575), ordnet an, daß die Weihnachtsferien am 21. Dezember 1907 mittags zu beginnen haben.

2.) Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 29. Februar 1908, Z. 10.051 (intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 10. März 1908, Z. 1270), betreffend die Zuweisung einer vierten Unterrichtsstunde für die Physik in der VIII. Klasse im II. Semester behufs Wiederholung des Lehrstoffes aus diesem Gegenstande.

3.) Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 10. März 1908 (intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 17. März 1908, Z. 1403), ordnet an, daß das Schuljahr ausnahmsweise am 4. Juli 1908 zu schließen ist.

IX. Kundmachung für das Schuljahr 1908/1909.

Das Schuljahr 1908/1909 wird am 18. September mit einem feierlichen Gottesdienste und dem „veni sancte“ eröffnet.

Die Aufnahmsprüfungen in die I. Klasse werden am 6. Juli, ferner am 16. September abgehalten werden.

Schüler, welche die Aufnahme in die erste Klasse anstreben, haben sich in Begleitung ihrer Eltern oder deren verantwortlicher Stellvertreter entweder am 4. Juli oder am 15. September bei der Gymnasialdirektion zu melden und hiebei den Taufschein und das Frequentationszeugnis der zuletzt besuchten Volksschule, welches unter ausdrücklicher Bezeichnung seines Zweckes die Noten aus der Religionslehre, der Unterrichtssprache und dem Rechnen zu enthalten hat, beizubringen.

Die wirkliche Aufnahme erfolgt auf Grund einer gut bestandenen Aufnahmsprüfung, bei welcher folgende Anforderungen gestellt werden:

In der Religion jenes Maß von Wissen, welches in den ersten vier Jahreskursen der Volksschule erworben werden kann; in der Unterrichts-

sprache Fertigkeit im Lesen und Schreiben, Kenntnis der Elemente aus der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfach bekleideter Sätze, Bekanntschaft, mit den Regeln der Orthographie; im Rechnen Übung in den vier Grundrechnungsarten mit ganzen Zahlen.

Eine Wiederholung der Aufnahmeprüfung, sei es an derselben oder an einer anderen Anstalt, ist unzulässig.

Die Schüleraufnahme in die II. bis VIII. Klasse findet am 16. September statt.

Schüler, welche im letzten Semester dieser Anstalt angehört haben, müssen das letzte Semestralzeugnis, Schüler aber, welche von anderen Lehranstalten an diese überzutreten wünschen, ihren Tauschein, das letzte Semestralzeugnis, versehen mit der vorgeschriebenen Abgangsklausel, und etwaige Schulgeldbefreiungs- und Stipendiendekrete mitbringen.

Jeder neu eintretende Schüler zahlt nach wirklich erfolgtem Eintritte, d. i. am 15. September, eine Aufnahmegebühr von 4 K 20 h und einen Lehr- und Spielmittelbeitrag von 2 K 60 h; den Lehrmittelbeitrag zahlen auch die der Anstalt bereits angehörenden Schüler.

Die Wiederholungs- und Nachtragsprüfungen müssen am 16. und 17. September abgelegt werden.

Das Schulgeld beträgt per Semester 30 K und muß von den öffentlichen und außerordentlichen Schülern, wofern sie von der Zahlung desselben nicht befreit sind, im Laufe der ersten sechs Wochen eines jeden Semesters gezahlt werden.

Eine Ausnahme besteht im ersten Semester für die Schüler der I. Klasse, die das Schulgeld spätestens im Laufe der ersten drei Monate nach Beginn des Schuljahres zu entrichten haben, und denen, wenn sie, beziehungsweise die zur Erhaltung Verpflichteten, wahrhaft dürftig sind, die Zahlung des Schulgeldes bis zum Schlusse des ersten Semesters gestundet werden kann.

Schülern, welche innerhalb der angegebenen Frist ihrer Schuldigkeit nicht nachgekommen sind, ist der Besuch der Schule nicht gestattet.

Öffentlichen Schülern kann die Befreiung vom Schulgelde gewährt werden:

- a) wenn sie im letzten Semester in den Sitten die Note „lobenswert“ oder „befriedigend“, im Fleiße „ausdauernd“ oder „befriedigend“ und im Fortgange die erste allgemeine Fortgangsklasse erhalten haben;
- b) wenn sie wahrhaftig dürftig, das ist in den Vermögensverhältnissen so beschränkt sind, daß ihnen die Bestreitung des Schulgeldes nicht ohne empfindliche Entbehrung möglich sein würde.

Solche Schüler, welche die Befreiung von der Entrichtung des Schulgeldes erlangen wollen, haben ihre diesbezüglichen, an den hochlöblichen k. k. Landesschulrat gerichteten, mit dem Zeugnisse über das letzte Semester und dem Vermögensausweise belegten Gesuche in den ersten acht Tagen eines jeden Semesters bei der Direktion zu überreichen.

Die Gesuche der Schüler der I. Klasse um die Stundung des Schulgeldes sind gleichfalls an den hochlöblichen k. k. Landesschulrat zu richten, mit dem Vermögensausweise zu belegen und binnen acht Tagen nach erfolgter Aufnahme bei der Direktion zu überreichen.

Der Vermögensnachweis ist von dem Gemeindevorsteher und dem Seelsorger auszustellen und darf bei der Überreichung nicht über ein Jahr alt sein; er hat die Vermögensverhältnisse so genau, als zu sicherer Beurteilung derselben erforderlich ist, anzugeben.

Zufolge Erlasses des hohen k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 30. Juli 1894, Z. 17.615, werden fortan jene Schüler, welche ihrer Geburt nach und nach ihren Familienverhältnissen als Angehörige des Krainburger Gymnasiums anzusehen sind, d. i. die Schüler aus dem Bereiche der k. k. Bezirkshauptmannschaften Krainburg und Radmannsdorf und aus jenem des k. k. Bezirksgerichtes Stein, in die Laibacher Gymnasien nicht oder nur in besonders berücksichtigungswürdigen Fällen mit Bewilligung des k. k. Landesschulrates aufgenommen werden.

Im Nachhange zu diesen Bestimmungen wurden mit dem Erlasse des k. k. Landesschulrates in Krain vom 20. Jänner 1903, Z. 300, folgende Verfügungen getroffen:

1.) Die an den Landesschulrat gerichteten wohlmotivierten Gesuche um ausnahmsweise Gestattung der Aufnahme in eines der beiden Staatsgymnasien in Laibach sind bis 1. August jedes Jahres, und zwar, wenn es sich um den Eintritt in die I. Klasse handelt, bei der zuständigen k. k. Bezirkshauptmannschaft, in allen übrigen Fällen aber bei der k. k. Direktion des zuletzt besuchten Gymnasiums einzubringen.

2.) Die betreffenden k. k. Bezirkshauptmannschaften und Gymnasialdirektionen haben die Aufnahmsgesuche — eventuell auf Grund weiterer Erhebungen — in Hinsicht auf die besondere Rücksichtswürdigkeit zu begutachten und bis 20. August dem k. k. Landesschulrate vorzulegen.

3.) Solche Gesuche werden keiner meritorischen Behandlung unterzogen, wenn sie verspätet oder nicht im vorgezeichneten Wege einlangen oder wenn sie nicht von den Eltern, beziehungsweise von deren gesetzlichen Vertretern, unterzeichnet sind.

Dies wird hiemit zur allgemeinen Kenntnis und Darnachachtung kundgemacht.

Die Gymnasialdirektion.

Naznanilo o začetku šolskega leta 1908/09.

Šolsko leto 1908/09 se začne dné 18. septembra s slovesno službo božjo na čast sv. Duhu.

Sprejemne skušnje se bodo vršile dné 6. julija in dné 16. septembra.

Učenci, kateri želé biti sprejeti v I. razred, se morajo v spremstvu svojih staršev ali njih odgovornih zastopnikov ali 4. julija ali 15. septembra oglasiti pri gimnazijskem ravnateljstvu ter s seboj prinesiti krstni list in šolsko naznanilo, v katerem mora biti izrecno povedano, čemu je bilo izdano, in v katerem morajo biti redi iz veroznanstva, učnega jezika in računstva.

Da se res sprejmejo, morajo z dobrim uspehom narediti sprejemni izpit, pri katerem se zahteva sledeče: V veroznanstvu toliko znanja, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih letnih tečajih ljudske šole; v učnem jeziku spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih nauk in oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, znanje pravopisnih pravil; v računstvu vaje v štirih osnovnih računskih vrstah s celimi števili.

Sprejemne skušnje ponavljati, bodisi na istem ali na kakem drugem zavodu, ni dovoljeno.

V II. — VIII. razred se bodo učenci sprejemali dné 16. septembra.

Učenci, ki so zadnje polletje obiskovali tukajšnji zavod, morajo s seboj prinesiti zadnje spričevalo; učenci pa, ki žele iz drugih zavodov prestopiti na tukajšnji, krstni list, spričevalo o zadnjem polletju, katero pa mora imeti pripomnjo o pravilno naznanjenem odhodu in, ako so bili oproščeni šolnine ali dobivali štipendije, tudi dotične dekrete.

Vsak na novo vstopivši učenec plača 15. septembra 4 K 20 h sprejemnine in 2 K 60 h prispevka za učila in igralna sredstva; zadnji znesek morajo plačati tudi učenci, ki so bili že doslej na tukajšnjem zavodu.

Učencem, ki sprejemnega izpita v I. razredu ne izvršé z dobrim uspehom, vrnejo se vplačane takse.

Ponavljalni in dodatni izpiti morajo biti izvršeni 16. in 17. septembra.

Šolnina znaša za vsako polletje 30 K, ter je morajo plačanja neoproščeni javni in izredni učenci plačati v prvih šestih tednih.

Izjema je za učence prvega razreda v prvem polletju, koji morajo šolnino plačati najkasneje v prvih treh mesecih po začetku šolskega leta in koji morejo, če so sami, oziroma oni, ki so dolžni zanje skrbeti, v resnici revni, pogojno pridobiti si dovoljenje, da smejo šolnino plačati še-le koncem prvega tečaja.

Učencem, ki tej svoji dolžnosti v določenem obroku niso zadostili, ni dovoljeno daljše šolsko obiskovanje.

Javni učenci se morejo šolnine oprostiti:

- a) ako so v preteklem polletju dobili v pravnosti red „hvalno“ (lobenswert) ali „povoljno“ (befriedigend), v pridnosti „vztrajno“ (ausdauernd) ali „povoljno“ befriedigend), v učnem napredku pa splošni prvi red in
- b) ako so v resnici tako revni, da bi jim plačevanje šolnine ne bilo možno brez posebnega pritrgovanja.

Učencem, ki hočejo prositi oproščenja šolnine, vložiti je dotično, na preslavni c. kr. deželni šolski svet naslovljeno prošnjo gimnazijskemu ravnateljstvu v prvih osmih dneh vsakega polletja. Prošnji je pridejati šolsko spričevalo zadnjega polletja in zakonito izdelani imovinski izkaz.

Imovinski izkaz, ki ga morata podpisati župan in domači župnik, ne sme biti starejši od enega leta, ko se izroči prošnja. V njem morajo biti imovinski podatki točno zaznamenovani, kolikor je to treba, da se dajo natančno presoditi.

Vsled razpisa visokega c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dné 30. julija 1894. l., št. 17.615, se odslej tisti učenci, katere je po njih rojstvu ali po njih rodbinskih razmerah šteti za pripadnike kranjske gimnazije, to je učenci iz ozemlja c. kr. okrajnih glavarstev Kranj in Radovljica in iz ozemlja c. kr. okrajnega sodišča Kamnik, ne sprejmó v ljubljanski dve gimnaziji, ali pa samo v posebnega ozira vrednih slučajih z dovolitvijo c. kr. deželnega šolskega sveta.

Dodatno k tem določilom je ukrenil c. kr. deželni šolski svet za Kranjsko po odloku z dné 20. januarja 1903, št. 300, naslednje odredbe:

1.) Na deželni šolski svet naslovljene z razlogi dobro podprte prošnje za izjemni sprejem v eno izmed obeh državnih gimnazij v Ljubljani je vložiti do dne 1. avgusta vsakega leta, in sicer, kadar gre za vstop v I. razred, pri pristojnem c. kr. okrajnem glavarstvu, v vseh drugih primerih pa pri c. kr. ravnateljstvu nazadnje obiskovane gimnazije.

2.) Dotična c. kr. okrajna glavarstva in gimnazijska ravnateljstva oddado o sprejemnih prošnjah — eventualno na podstavi daljnjih poizvedeb — svoje mnenje, oziraje se na posebnega ozira vredne okolnosti, ter jih do 20. avgusta predlože c. kr. deželnemu šolskemu svétu.

3.) Take prošnje se ne vzamejo v meritorični pretres, ako dospejo prepozno ali pa ne po predpisani poti, ali ako niso podpisane od roditeljev, oziroma od njih zakonitih namestnikov.

To se razglaša na občno znanje in ravnanje.

Gimnazijsko ravnateljstvo.

